

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ

ЗВІТ

про результати комплексного дослідження ринків електричної енергії та енергетичного вугілля

СХВАЛЕНО

Антимонопольним
комітетом України
1 червня 2016 року,
протокол № 40

Київ 2016

ЗМІСТ

ВСТУП		4
1	Нормативно-правові засади функціонування та державного регулювання у сфері електроенергетики	7
1.1	Законодавство у сфері виробництва, постачання, передачі та розподілу електричної енергії	7
1.2	Основні засади функціонування Оптового ринку електричної енергії України	33
2	Стан конкуренції на ринках у складі Оптового ринку електричної енергії. проблемні питання та шляхи вирішення	45
2.1	Ринок генерації електричної енергії	45
2.1.1	Основні покупці на ринку генерації електричної енергії	45
2.1.2	Основні продавці на ринку генерації електричної енергії та стан конкуренції між ними	47
2.1.3	Ринки енергетичного вугілля, як одного з основних первинних енергоносіїв. Стан конкуренції та шляхи її розвитку	61
2.1.4	Висновки щодо стану конкуренції на ринку генерації	68
2.1.5	Пропозиції щодо розвитку конкуренції на ринку генерації	74
2.2	Ринок оптового продажу електричної енергії та фактори, що стримують розвиток конкуренції на ньому	77
2.3	Ринок передачі електричної енергії – проблемні питання та шляхи вирішення	83
3	Дистрибуція електричної енергії. Фактичний стан конкуренції. Проблемні питання та шляхи їх вирішення	88
4	Приєднання до електричних мереж. Фактичний стан конкуренції. Проблемні питання та шляхи їх вирішення	96
5	Державна допомога суб'єктам господарювання України у сфері енергетики	100
5.1	Міжнародні зобов'язання України щодо державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері енергетики	100
5.2	Державна допомога суб'єктам господарювання в Україні у секторі вугільної промисловості в контексті законодавства ЄС	102

5.3	Державна допомога суб'єктам господарювання в Україні у сфері електроенергетики в контексті законодавства ЄС	106
5.4	Висновки щодо державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні у сфері енергетики	108
5.5	Пропозиції щодо розвитку ефективної системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання України у сфері енергетики	109
	ВИСНОВКИ	110
	ПРОПОЗИЦІЇ	119
	ДОДАТКИ	124

ВСТУП

- (1) Виробництво, постачання, передача та розподіл електричної енергії в сучасному світі є стратегічними видами економічної діяльності, від ефективної роботи яких залежить нормальне функціонування інших галузей національного господарства й економіки в цілому. Це пов'язано з інфраструктурним характером галузі, сприятливим для мультиплікації усіх породжуваних нею ефектів: як позитивних, так і негативних. І в цьому контексті надзвичайно важливим є розуміння характеру конкурентних відносин, що складаються між учасниками відповідних ринків.
- (2) Відповідно до Проекту Нової енергетичної стратегії України, *енергетична галузь ~ економічна запорука державного суверенітету, елемент належного врядування, надійний базис сталого розвитку конкурентної економіки та невід'ємна частина європейського енергетичного простору*¹. Від надійного і сталого її функціонування значною мірою залежать темпи виходу України з кризового стану та рівень енергетичної безпеки як складової національної безпеки держави.
- (3) Розвиток конкуренції на ринку енергопродуктів, запобігання її усуненню та обмеженню є одним з головних зобов'язань, які взяла на себе Україна відповідно до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства².
- (4) Відповідно до статей 18(с) та 18(2) цього Договору: будь-яка державна допомога на користь певних підприємств або певних енергоресурсів не є сумісним з належною дією Договору, оскільки може негативно вплинути на торгівлю енергопродуктами й матеріалами, для транспортування яких використовуються мережі, а також необхідність її оцінки на підставі критеріїв, які застосовуються в ЄС.
- (5) Це зумовлює необхідність удосконалення правового регулювання конкуренції та державної допомоги суб'єктам господарювання, приведення їх у відповідність розробленим в ЄС принципам.
- (6) Крім того, у рамках підписаної у 2014 році³ Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наша країна взяла на себе обов'язок дотримуватися міжнародних зобов'язань щодо забезпечення принципу прозорості, недискримінації та процесуальної справедливості³ в застосуванні норм конкурентного законодавства.
- (7) Однією зі складових Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є зобов'язання України щодо створення ефективної системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання.
- (8) Отже, існує необхідність детального дослідження проблем розвитку конкуренції на ринках електричної енергії та формулювання пропозицій щодо їх вирішення.
- (9) Разом з тим, необхідно прийняти національне законодавство про державну допомогу, яке дозволить створити ефективну систему моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання та привести програми державної допомоги у відповідність до критеріїв, визначених у статтях 262 та 264 цієї Угоди.
- (10) Електрична енергія є особливим товаром, якому притаманна одномоментність виробництва та споживання.
- (11) Електрична енергія (активна) - енергоносіє, який виступає на ринку як товар, що відрізняється від інших товарів особливими споживчими якостями та фізико-технічними характеристиками (одночасність виробництва та споживання, неможливість складування, повернення, переадресування), які визначають необхідність регулювання та регламентації використання цього товару⁴.

¹ Нова енергетична стратегія України: безпека, енергоефективність, конкуренція // [http://www.uceps.org/upload/Draft%20Strategy_00%20\(7\).pdf](http://www.uceps.org/upload/Draft%20Strategy_00%20(7).pdf)

² Україна набула статусу Договірної Сторони в Енергетичному Співтоваристві Південно-Східної Європи 1 лютого 2011 року. Протокол про приєднання України було підписано 24 вересня 2010 року і ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» від 15.12.2010 № 2787Л.

³ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

⁴ Відповідно до Правил користування електричною енергією, затверджених постановою НКРЕ від 31.07.1996 № 28.

- (12) Попит на електричну енергію формується кінцевими споживачами – фізичними та юридичними особами, які споживають її з метою задоволення власних потреб.
- (13) Попит на електричну енергію коливається відповідно до часу доби та сезонності.
- (14) Попит на електричну енергію задовольняється відповідною товарною продукцією «електрична енергія», яка виробляється на електростанціях, імпортується в Україну та має відповідати вимогам нормативно-правових актів.
- (15) З огляду на первинний носій енергії, який у технологічному процесі на електростанції перетворюється в електричну енергію, електростанції поділяються на теплові, атомні, гідро-, вітро-, сонячні тощо. Первинний носій енергії обумовлює технічні та експлуатаційні характеристики, умови виробництва та вартість електроенергії.
- (16) У структурі ціни електроенергії АЕС паливна складова сягає 30 %, на вугільних ТЕС та газувугільних ТЕЦ – до 80 %, на газо-мазутних ТЕС та ТЕЦ – до 95 %.
- (17) Вартість палива суттєво впливає на включення енергоблоків ТЕС до графіка навантаження, а отже, на конкуренцію між різними блоками генеруючих компаній ТЕС за можливість реалізовувати товарну продукцію - електричну енергію.
- (18) ТЕС є основними споживачами енергетичного вугілля в Україні.
- (19) Відсутність запасів первинного енергоносія (енергетичного вугілля) на складах генеруючих компаній теплових електростанцій суттєво обмежує або навіть унеможливує виробництво ними електроенергії.
- (20) Визначальною для безпечного та безперебійного функціонування галузі є необхідність постійного та безперервного збалансування попиту та пропозиції – споживання та виробництва.
- (21) Враховуючи зазначене, попит на електричну енергію формується кінцевим споживачем та задовольняється за рахунок виробників та імпортерів електроенергії.
- (22) При цьому інші учасники ринків електричної енергії виступають як посередники між виробниками та кінцевими споживачами електричної енергії і мають значний вплив на споживання-виробництво електричної енергії.
- (23) Антимонопольний комітет України, на виконання доручення Голови АМКУ від 03.06.2015 № 13-01/334 щодо комплексного дослідження стану товарних ринків електричної енергії та енергетичного вугілля України у 2013, 2014 роках та першому півріччі 2015 року, а також виконання пункту 5 Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015, введеного в дію Указом Президента України від 28.05.2015 № 298/2015, щодо вжитих заходів зі здійснення контролю законодавства про захист економічної конкуренції стосовно суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на ринках вугілля, електроенергії, нафти і нафтопродуктів, природного і скрапленого газу, з метою запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, на підставі статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», було проведено комплексне дослідження ринку електричної енергії та енергетичного вугілля України.
- (24) АМКУ було надіслано вимоги та отримано інформацію від понад 200 суб'єктів господарювання, що працюють на ринках електричної енергії та енергетичного вугілля, зокрема, від ДП «НАЕК «Енергоатом», ДП «Енергоринок», ДП «Укренерго», генеруючих компанії теплових електростанцій, суб'єктам господарювання, що здійснюють виробництво електроенергії на гідроелектростанціях, теплоелектроцентралях, на електростанціях з використанням альтернативних джерел енергії та експертів ринку.
- (25) При цьому, АМКУ було надіслано близько 70 вимог суб'єктам господарювання, що здійснюють видобуток та продаж енергетичного вугілля на території України.
- (26) АМКУ отримав відповідні роз'яснення та інформацію від Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, та Міністерства енергетики та вугільної промисловості України.

- (27) З метою повного, об'єктивного та всебічного дослідження особливостей функціонування ринків електричної енергії, з'ясування стану конкуренції на них та встановлення оптимальних шляхів та методів її розвитку АМКУ проводив круглі столи, громадські обговорення, залучались вітчизняні та міжнародні експерти (з країн ЄС, Канади, Сполучених Штатів Америки).
- (28) Попередні результати проведеного дослідження були презентовані громадськості 24.12.2015 та оприлюднені на офіційному веб-сайті АМКУ.
- (29) Крім того, органи АМКУ у 2015 році розглядали заяви та справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції у діях окремих суб'єктів господарювання та органів державної влади на цих ринках. Матеріали розгляду таких справ та заяв було враховано під час підготовки вказаного звіту.
- (30) Також, на виконання доручення Прем'єр-міністра України від 07.05.2015 № 17233/2/1-15 стосовно виконання плану заходів щодо реалізації у 2015 – 2016 роках зобов'язань України в частині контролю державної допомоги в енергетичній сфері, які виникають внаслідок приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, АМКУ за підтримки Проекту ЄС «Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС» здійснюється Пілотний проект з аналізу програм і заходів державної допомоги в енергетичному секторі України. Поперні результати проведеного аналізу представлені у цьому звіті.
- (31) Повний звіт за результатами проведення Пілотного проекту з аналізу програм і заходів державної допомоги в енергетичному секторі України буде представлено АМКУ наприкінці червня 2016 року.

1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

1.1. ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА, ПОСТАЧАННЯ, ПЕРЕДАЧІ ТА РОЗПОДІЛУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

- (1) Діяльність у сфері виробництва, постачання, передачі та розподілу електричної енергії здійснюється відповідно до:
- 1) Законів України «Про електроенергетику», «Про засади функціонування ринку електричної енергії України», «Про природні монополії»;
  - 2) Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 12 серпня 1996 року № 36;
  - 3) Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії за регульованим тарифом, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 13.06.1996 № 15/1;
  - 4) Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії, затверджених постановою НКРЕ від 08.02.1996 № 3;
  - 5) Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, затверджених постановою НКРЕ від 11.10.1996 № 152;
  - 6) Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електромережами, затверджених постановою НКРЕ від 13.06.1996 № 15;
  - 7) ГКД 34.20.507-2003 «Правила. Технічна експлуатація електричних станцій і мереж», інших нормативно-правових актів та нормативно-технічних документів;
  - 8) ДЧОРЕ;
  - 9) ліцензій, виданих НКРЕКП;
  - 10) інших нормативно-правових актів та нормативно-технічних документів.
- (2) Змістовний аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ринку електроенергії України дає підстави стверджувати, що в умовах поточної моделі ринку його учасники (енергогенеруючі, енергопостачальні компанії) суттєво законодавчо обмежені у свободі підприємницької (комерційної, інвестиційної тощо) діяльності⁵.
- (3) Також діють істотні ринкові обмеження щодо свободи дій кінцевих споживачів електроенергії, які мають вкрай обмежений вибір енергопостачальних компаній. При цьому населення не має можливості вибору чи зміни постачальника електроенергії.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

- (4) Державне регулювання діяльності в електроенергетиці провадиться шляхом формування тарифної політики відповідно до законодавства, надання ліцензій на здійснення окремих видів діяльності в електроенергетиці, здійснення контролю за діяльністю суб'єктів електроенергетики й інших учасників ринку електричної енергії та встановлення відповідальності за порушення умов і правил здійснення ними діяльності в електроенергетиці та на ринку електричної енергії⁶.

⁵ Висновок зроблено на основі інформації, отриманої під час дослідження від ДП «Енергоринок», виробників електричної енергії, експертів ринку та науковців, зокрема інформації, наведеної у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково-дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятніков С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» (автор - д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филок Г.М.).

⁶ Стаття 11 Закону України «Про електроенергетику».

- (5) Органом державного регулювання діяльності в електроенергетиці є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП).
- (6) НКРЕКП регулює діяльність суб'єктів природних монополій у сфері електроенергетики та господарюючих суб'єктів, які діють на суміжних ринках, а також виконує інші функції відповідно до законодавства.
- (7) НКРЕКП, відповідно до покладених на неї завдань, зокрема⁷:
- 1) бере участь у формуванні та забезпеченні реалізації єдиної державної політики у сферах функціонування ринків електричної енергії, природного газу, нафти та нафтопродуктів, у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання і водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів;
  - 2) здійснює ліцензування господарської діяльності у сферах електроенергетики, теплопостачання, централізованого водопостачання і водовідведення та у нафтогазовому комплексі відповідно до вимог чинного законодавства;
  - 3) розробляє і затверджує:
    - інструкцію про порядок видачі ліцензій на право провадження господарської діяльності у сферах електроенергетики та теплопостачання;
    - умови та правила провадження ліцензованої діяльності;
    - порядки (методики) формування цін і тарифів на товари (послуги), що виробляються (надаються) суб'єктами природних монополій та суб'єктами, що провадять діяльність на суміжних ринках у сферах електроенергетики, теплопостачання, централізованого водопостачання і водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів, на ринках природного газу, нафти та нафтопродуктів;
    - правила користування електричною енергією;
    - порядок формування інвестиційних програм;
    - методичку розрахунку плати за приєднання електроустановок до електричних мереж;
    - порядок фінансування послуг з приєднання електроустановок до електричних мереж;
    - порядок проведення аукціону щодо доступу до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України;
    - алгоритми розподілу коштів;
    - показники надійності та комерційної якості надання послуг суб'єктами природних монополій;
    - економічні коефіцієнти нормативних технологічних витрат електроенергії, а також критерії визначення класів споживачів електричної енергії, диференційованих за ступенями напруги;
  - 4) бере участь у регулюванні платіжно-розрахункових операцій у сферах електроенергетики, теплопостачання, централізованого водопостачання і водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів, на ринку природного газу відповідно до законодавства;
  - 5) установлює ціни (тарифи) на електричну енергію, тарифи на її передачу та постачання;
  - 6) визначає умови доступу до товарів (послуг), що виробляються (надаються) суб'єктами природних монополій;
  - 7) погоджує в межах своїх повноважень договір між членами оптового ринку електричної енергії та додатки до нього;
  - 8) визначає відповідність ліквідації, реорганізації у формі злиття, приєднання, участі в об'єднаннях, а також придбання або відчуження більш як 25 відсотків часток (акцій),

⁷ Згідно з Положенням про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, затвердженим Указом Президента України 10.09.2014 № 715/2014.

- паїв) активів суб'єктів господарської діяльності у сферах електроенергетики, теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення і більш як 10 відсотків часток (акцій, паїв) активів суб'єктів господарської діяльності на ринку природного газу ліцензійним умовам провадження господарської діяльності;
- 9) здійснює у межах своїх повноважень заходи щодо адаптації законодавства України з питань природних монополій та суміжних ринків до законодавства Європейського Союзу.
- (8) Міненерговугілля України відповідно до покладених на нього завдань, зокрема⁸:
- 1) визначає пріоритетні напрями розвитку паливно-енергетичного комплексу;
  - 2) забезпечує нормативно-правове регулювання у паливно-енергетичному комплексі;
  - 3) формує прогнозний баланс електроенергії об'єднаної енергетичної системи України;
  - 4) затверджує державне підприємство, яке здійснює функції диспетчерського (оперативно-технологічного) управління об'єднаною енергетичною системою України;
  - 5) погоджує інвестиційні програми ліцензіатів із передачі та постачання електричної енергії;
  - 6) створює експлуатуючу організацію (енергокомпанію) для забезпечення безпечної експлуатації атомних електростанцій, а також спеціалізованих підприємств (компаній) із поводження з радіоактивними відходами до передачі їх на довгострокове зберігання та захоронення;
  - 7) затверджує річні фінансові та інвестиційні плани, а також інвестиційні плани на середньострокову перспективу (3-5 років) державних підприємств, що належать до сфери його управління, та господарських товариств, щодо яких Міненерговугілля України здійснює управління корпоративними правами держави, у встановленому порядку здійснює контроль за їх виконанням;
  - 8) бере участь у встановленому порядку у визначенні способів і умов приватизації підприємств паливно-енергетичного комплексу;
  - 9) затверджує галузеві програми розвитку паливно-енергетичного комплексу та здійснює контроль за їх виконанням.
- (9) НКРЕКП за своїми функціями та діями щодо регулювання ринку електроенергії та Міненерговугілля України — щодо державного управління в електроенергетичному секторі (галузі) істотно впливають на умови обороту товару (електроенергії) на ринку.

Виробництво електричної енергії

- (10) Виробництво електричної енергії - господарська діяльність, пов'язана з перетворенням енергетичних ресурсів будь-якого походження, у тому числі альтернативних джерел енергії, на електричну енергію за допомогою технічних засобів з метою її продажу на підставі договору⁹.
- (11) Виробництво електричної енергії здійснюється на електростанціях - електроустановках або групах електроустановок, призначених для виробництва електричної енергії або комбінованого виробництва електричної та теплової енергії.
- (12) Вироблена електрична енергія має відповідати нормам якості електричної енергії, визначеним державними стандартами зокрема, Міждержавним стандартом ГОСТ 13109-97 «Электрическая энергия. Совместимость технических средств электромагнитная. Нормы качества электрической энергии в системах электроснабжения общего назначения», введеним в дію в якості державного стандарту

⁸ Згідно з Положенням про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, затвердженим Указом Президента України від 06.04.2011 № 382/2011.

⁹ Стаття 1 Закону України «Про електроенергетику».

України наказом Держстандарту України від 18 червня 1999 № 354 з 01.01.2000 ДСТУ 13109-97 «Норми якості електричної енергії в системах електропостачання загального призначення»¹⁰.

- (13) Виробництво електричної енергії в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії (ліцензійними умовами), є суміжною до природної монополії сферою¹¹.
- (14) Діяльність з виробництва електричної енергії здійснюється за умови отримання відповідної ліцензії, яка видається НКРЕКП. Діяльність з виробництва електричної енергії без ліцензії дозволяється, якщо величина встановленої потужності чи відпуск електричної енергії менші за показники, визначені в умовах і правилах здійснення господарської діяльності з виробництва електричної енергії¹².
- (15) Купівля всієї електричної енергії, виробленої на електростанціях, потужність чи обсяг відпуску яких перевищують граничні показники (крім випадків, передбачених Законом України «Про електроенергетику») здійснюються на ОРЕ¹³ ОП (ДП «Енергоринок»).
- (16) Існують такі винятки щодо продажу електричної енергії в ОРЕ виробниками електричної енергії:
1. Виняток може становити електроенергія, яка¹⁴:
    - споживається для власних потреб електростанції в електричній енергії;
    - вироблена на електростанціях з установленою потужністю нижче 20 МВт;
    - вироблена на електростанціях, у яких загальний відпуск електроенергії в ОЕС України становив менше 100 млн кВт·год за попередній рік.
  2. Відповідно до статті 15 Закону України «Про електроенергетику»:
    - електрична енергія, вироблена на ТЕЦ, що входять до складу енергопостачальників, може бути реалізована ними самостійно для споживання на території здійснення ліцензованої діяльності;
    - електрична енергія вироблена на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями), може бути реалізована на ОРЕ за договорами зі споживачами або за договорами з енергопостачальниками;
    - електрична енергія, вироблена з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) приватних домогосподарств, величина встановленої потужності яких не перевищує 30 кВт, придбається енергопостачальниками, що здійснюють постачання електричної енергії за регульованим тарифом на території провадження ліцензійної діяльності, за «зеленим» тарифом в обсязі, що перевищує місячне споживання електроенергії такими приватними домогосподарствами.
  3. Відповідно до статті 9 Закону України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу», власникам кваліфікованих когенераційних установок у встановленому законодавством України порядку нарівні з іншими суб'єктами підприємницької діяльності з виробництва та постачання електричної енергії надається право продажу всього обсягу або частини виробленої ними електричної енергії в ОРЕ, місцевим енергопостачальним організаціям, до електричних мереж яких приєднані когенераційні установки, а також за

¹⁰ Лист ДП «Енергоринок» від 13.08.2015 № 01/31-9506.

¹¹ Стаття 6 Закону України «Про природні монополії».

¹² Стаття 13 Закону України «Про електроенергетику».

¹³ Стаття 15 Закону України «Про електроенергетику».

¹⁴ Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії, затверджені постановою НКРЕ від 08.02.1996 № 33.

договорами зі споживачами по всій території України незалежно від електричної потужності когенераційної установки.

4. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.2015 № 263 «Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження» електрична енергія, яка виробляється на неконтрольованій території, продається на цій території суб'єктам електроенергетики, розташованим у відповідній області, згідно з умовами багатостороннього договору. Наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 08.05.2015 № 273 визначено Перелік виробників електричної енергії, установки (устаткування та/або енергетичного обладнання) яких знаходяться на території, де органи державної влади не здійснюють, або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження. Отже, передбачені у вказаному переліку виробники не продають електричну енергію в ОРЕ
- (17) Одночасно, на сьогодні до ОРЕ продається вся електрична енергія, імпортована в Україну на умовах двосторонніх договорів, та електроенергія вироблена, окремими виробниками, які не мають законодавчо закріпленого обов'язку продавати електроенергію в ОРЕ¹⁵.
- (18) При цьому імпорт електричної енергії здійснюється після прийняття відповідного рішення Міненерговугілля України та отримання відповідним імпортером доступу до міждержавних мереж ДП «НЕК «Укренерго».
- (19) Отже, електрична енергія:
  1. Вироблена в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії (ліцензійними умовами).
  2. Електрична енергія, вироблена на електростанціях, потужність чи обсяг відпуску яких менші граничні показники, у разі якщо відповідний виробник набув статусу учасника ОРЕ та продає електроенергію власного виробництва ДП «Енергоринок» на умовах відповідних двосторонніх договорів.
  3. Електрична енергія, що імпортується в Україну формує єдиний товарний ринок - загальнодержавний ринок електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України, який за своєю сутністю є суміжним ринком.
- (20) Виробники електричної енергії продають в ОРЕ один уніфікований стандартизований товар – електричну енергію, який є взаємозамінним з точки зору споживача (покупця) залежно від джерела походження (способу виробництва), та невзаємозамінний з іншими товарами (роботами, послугами).
- (21) Купівля ДП «Енергоринок» інших товарів (робіт, послуг), крім електричної енергії, у виробників електричної енергії законодавством у сфері електроенергетики, ДЧОРЕ та умовами відповідних двосторонніх договорів не передбачена¹⁶.
- (22) Виробники електричної енергії, залежно від умов продажу електричної енергії в ОРЕ, поділяються на:

¹⁵ Висновок зроблено на основі інформації, отриманої під час дослідження від ДП «Енергоринок», виробників електричної енергії, експертів ринку та науковців, зокрема інформації, наведеної у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України д.е.н., доц. А.Г. Герасименко та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково-дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятников С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» (автор - д.е.н., проф., Заслужений економіст України Г.М. Філюк Г.М.).

¹⁶ Висновок зроблено на основі аналізу Законів України «Про електроенергетику», «Про засади функціонування ринку електричної енергії», підзаконних нормативно-правових актів ДЧОРЕ, двосторонніх договорів (наприклад, договорів ДП «Енергоринок» з ТОВ «ДТЕК Східенерго» (від 01.04.2002 № 1034/01), ПАТ «Центренерго» (від 07.09.1999 № 71/01-ЕР), з ПАТ «Донбасенерго» (від 31.08.1999 № 70/01-ЕР), з ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» від 30.08.1999 № 69/01-ЕР, з ПАТ «ДТЕК Західенерго» від 17.08.1999 № 62/01-ЕР, з ДП «НАЕК «Енергоатом» від 18.05.2001 № 698/05-НАЕК/640/01, з ПАТ «Укргідроенерго» від 31.01.2006 № 3304/01, з ДПЗД «Укрінтеренерго» від 31.10.2008 № 4297/02 та з ТОВ «Дунайська СЕС-1» від 19.10.2015 № 9000/2).

- виробників, які працюють за ціновими заявками, – енергогенеруючі підприємства ТЕС (а саме: ПАТ «Центренерго», ПАТ «Донбасенерго», ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго»), а також інші виробники за відповідним рішенням Ради ринку;
  - виробників, які не працюють за ціновими заявками – енергогенеруючі підприємства АЕС, ГЕС, ГАЕС, ТЕЦ, «зелені» виробники та імпортери (здійснюють продаж електричної енергії в ОРЕ за тарифами, затвердженими НКРЕКП).
- (23) Процес купівлі-продажу електричної енергії у виробників на ОРЕ має особливості, обумовлені особливістю електричної енергії як товару.
  - (24) З метою оптимального задоволення потреб кінцевих споживачів в електроенергії здійснюється поетапне планування діяльності з виробництва електроенергії на довгострокову, середньострокову та короткострокову перспективу.
  - (25) Прогнозного балансу електричної енергії ОЕС України та Прогнозного балансу електроенергії, палива та витрат генеруючих компаній ТЕС на відповідний період (рік, квартал, місяць), в яких наведено планові прогнозні обсяги відпуску електричної енергії в ОРЕ для кожного виду генеруючих електростанцій та імпорту.
  - (26) Довгострокове та середньострокове планування роботи ОЕС України забезпечує Міненерговугілля України шляхом складання та затвердження Прогнозного балансу електричної енергії ОЕС України та Прогнозного балансу електроенергії, палива та витрат генеруючих компаній ТЕС на відповідний період (рік, квартал, місяць), в яких наведено планові прогнозні обсяги відпуску електричної енергії в ОРЕ для кожного виду генеруючих електростанцій та імпорту.
  - (27) Порядок складання прогнозного фізичного балансу електричної енергії ОЕС України та прогнозного балансу її купівлі-продажу в ОРЕ України на наступний розрахунковий місяць, затверджений наказом Мінпаливенерго України від 13.05.2009 № 246, не відображає механізму формування конкретних обсягів виробництва електроенергії кожним видом генерації, підходи до пропорційності розподілу навантаження між станціями та імпортерами та є недостатньо чітким та прозорим, що за певних умов може призводити до порушень законодавства про захист економічної конкуренції¹⁷.
  - (28) Короткострокове планування виробництва електричної енергії здійснює ДП «Енергоринок» шляхом складання погодинного заданого графіка навантаження на добу наперед.
  - (29) ДП «Енергоринок» планує погодинне навантаження щодо кожного енергоблоку кожного виробника електричної енергії згідно з складеним на основі заявок постачальників прогнозним покриттям для кожного розрахункового періоду.
  - (30) Графіки навантаження на наступну добу розробляються комплексом програмного забезпечення, яке знаходиться в експлуатації ДП «Енергоринок», погоджуються з ДП «НЕК «Укренерго», яке в разі непогодження приймає остаточне рішення щодо розподілу навантаження, та доводяться до відповідних виробників.
  - (31) Погоджений ДП «НЕК «Укренерго» заданий графік навантаження на добу наперед надається всім виробникам і диспетчерському центру ДП «НЕК «Укренерго».
  - (32) Відповідно до пояснень Ради ОРЕ¹⁸: *«Для виробників, що працюють за ціновими заявками, купівля електричної енергії Оптовим постачальником здійснюється виходячи із результатів відбору блоків таких виробників до графіка навантаження за найдешевшою розрахунковою заявленою ціною заявкою. При профіциті заявлених генеруючих потужностей, Розпорядник системи розрахунків (далі – РСР), на основі упорядкування блоків на розрахунковий період очікуваного максимального покриття електричного навантаження від найдешевшого до найдорожчого, може не включити до графіка електричного навантаження блоки виробників, що працюють за ціновими*

¹⁷ Наразі Міненерговугілля України спільно з Комітетом здійснює розробку нового Порядку складання річних та місячних прогнозних балансів електричної енергії об'єднаної енергетичної системи України.

¹⁸ Лист Ради ОРЕ від 02.09.2015 № 645.

заявками з найбільшими розрахунковими заявленими ціновими заявками, тобто відмовити таким виробникам у закупівлі в них електричної енергії (розділ 5 Правил ОРЕ).

Для усіх інших категорій виробників ціни (тарифи) затверджуються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Відповідно до Правил ОРЕ Оптовий постачальник не може відмовити таким виробникам у закупівлі в них електричної енергії.»

- (33) Усі виробники електричної енергії незалежно від виду ціноутворення:
- подаючи відповідні заявки до ДП «Енергоринок» декларують свою готовність виробляти електричну енергію у відповідних задекларованих ними в таких заявках обсягах;
  - конкурують між собою за обсягами проданої в ОРЕ електричної енергії і таким чином прагнуть до максимізації власних прибутків¹⁹.
- (34) При цьому, у разі неподання виробником відповідної заявки, якою він декларує свою готовність продавати електричну енергію в ОРЕ, ДП «Енергоринок» не може включити такого виробника до заданого графіка навантаження. У такому разі ДП «Енергоринок» вживатиме заходів щодо покриття відповідного обсягу попиту на електричну енергію за рахунок включення до графіка інших виробників та/або імпорту.
- (35) Одночасно конкуренція на ринку електричної енергії за обсяги виробництва зазнає певного адміністративного втручання з боку держави, зокрема, шляхом надання переваг (пріоритетів) окремим видам генерації²⁰.
- (36) При цьому всі виробники мають закріплені законодавством, нормативно-технічними документами та ДЧОРЕ пріоритети (переваги) щодо залучення до розподілу обсягів виробництва (ресурсного наповнення ринку), зокрема:
- потужності «зелених» виробників включаються до графіка пріоритетно;
  - заявлені потужності великих ГЕС та ГАЕС включаються до графіка пріоритетно з урахуванням вимог щодо роботи Дніпровського та Дністровського каскадів;
  - забезпечується пріоритетне включення до графіка операторів зовнішніх перетоків (зокрема імпортерів);
  - АЕС працюють переважно базовим графіком, що пояснюється низьким маневровим потенціалом та вимогами щодо безпеки експлуатації;
  - ТЕЦ працюють переважно базовим графіком відповідно до необхідності забезпечення теплофікаційного графіка;
  - для кожної ТЕС затверджений мінімальний склад обладнання та мінімальна потужність, які включаються до графіка.
- (37) Пріоритети щодо включення до графіку надані не для окремих суб'єктів господарювання, а для певних видів генеруючого обладнання.
- (38) Найбільш інтенсивна конкуренція відбувається при боротьбі за залишки попиту та відбувається між виробниками, що працюють за ціновими заявками.
- (39) Разом з тим, наявність пріоритетів (переваг) може призводити до неоптимального розподілу навантаження між різними видами генерації, пріоритетної закупівлі дорожчої електроенергії порівняно з більш дешевою, нерівномірного розподілу коштів.

¹⁹ Підтверджується висновками експертів (зокрема наведеними в листі ВГО «Енергетична асоціація України» від 14.08.2015 № 02-704/1) та учасників ринку (зокрема наведеними в заяві ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» від 24.06.2015 № 17/1358).

²⁰ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України д.е.н., доц. А.Г. Герасименко та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятніков С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» - д.е.н., проф., Заслужений економіст Г.М. Філюк Г.М.), Меморандумі «Питання конкурентного права у дослідженні ринку електричної енергії, проведеному АМКУ» (автор - Latham & Watkins), Експертному висновку щодо відповідності висновків АМКУ з питань визначення домінування та колекттричного домінування на ОРЕ правозастосовній практиці ЄС (автор - д.ю.н, доц., Смирнова К.В. (КНУ ім. Т.Шевченка)), Висновку науково-правової експертизи щодо правильного розуміння та застосування деяких норм статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (автори - д.ю.н., проф., Заслужений юрист України Мацюк А.Р., д.е.н., проф., Заслужений діяч науки і техніки України Швець М.Я., к.ю.н., Заслужений юрист України Скомороха Т.В.).

- (40) Корегування та визначення обсягів виробництва (навантаження генеруючого обладнання) та імпорту в поточній добі здійснюється диспетчерським центром ДП «НЕК «Укренерго».
- (41) При цьому прямі двосторонні договори, якими було б урегульовано відносини між виробниками та ДП «НЕК «Укренерго» щодо централізованого диспетчерського (оперативно-технологічного) управління ОЕС України (та господарською діяльністю безпосередніх виробників), а також щодо передачі електричної енергії магістральними та міждержавними мережами, відсутні²¹.
- (42) Виробникам електричної енергії заборонено на власний розсуд змінювати навантаження генеруючого обладнання та відхилятися від затверджених ДП «НЕК «Укренерго» ДП «Енергоринок» диспетчерських графіків навантаження²².
- (43) Механізм притягнення до відповідальності за порушення режимів роботи та недотримання графіка на сьогодні існує винятково стосовно до виробників, що працюють за ціновими заявками, у вигляді зменшення платежу блоку за порушення режиму роботи відповідно до пункту 8.3.1 Правил ОРЕ (фактично застосування штрафних санкцій).
- (44) До інших учасників ринку жодних санкцій за порушення режимів роботи та недотримання графіка не застосовується.
- (45) Непропорційність відповідальності виробників на ОРЕ порушення за режимів роботи та недотримання графіка за певних умов може призводити до порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (46) Цінова конкуренція на ринку електроенергії обмежена державою в особі НКРЕКП²³.
- (47) НКРЕКП щомісячно, виходячи з розмірів тарифів для кінцевих споживачів, затверджує прогнозовану ОРЦ на наступний місяць, а наближення фактичної ОРЦ до рівня прогнозованої в умовах постійних коливань попиту на електроенергію та структури її відпуску в ОРЕ здійснюється шляхом корегування показників, що використовуються для розрахунку платежів виробникам, які працюють за ціновими заявками.
- (48) Також розмір тарифів різних виробників на вироблену електричну енергію залежить від зміни цін на первинні енергоносії та сезонної зміни структури виробництва електроенергії.
- (49) Тарифи на електричну енергію для виробників, які не працюють за ціновими заявками, попередньо затверджуються НКРЕКП (на наступний календарний рік з можливістю коригування) відповідно до Порядку розрахунку тарифів на електричну та теплову енергію, що виробляється на ТЕЦ, ТЕС, АЕС та на установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії, затвердженого постановою НКРЕ від 12.10.2005 № 896.
- (50) Формування тарифів для виробників, які не працюють за ціновими заявками, відбувається за методом «витрати плюс», що сприяє зростанню собівартості електричної енергії та не стимулює виробників до скорочення неефективних витрат.
- (51) Отже, тарифоутворення для виробників, які не працюють за ціновими заявками, є недостатньо прозорим та потребує вдосконалення з метою усунення передумов порушень законодавства про захист економічної конкуренції та розвитку цінової конкуренції на ОРЕ.
- (52) Тариф для виробників електричної енергії, які не працюють за ціновими заявками, встановлюється на рівні середньозважених цін продажу електроенергії в ОРЕ кожним з таких виробників, які затверджуються НКРЕКП.

²¹ Висновок зроблено на основі інформації, отриманої від виробників електричної енергії та ДП «НЕК «Укренерго».

²² до статті 14 Закону України «Про електроенергетику», ДЧОРЕ та нормативно-технічних документів.

²³ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України д.е.н., доц. А.Г. Герасименко та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебрянников Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятников С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филок Г.М.).

- (53) Середньозважена ціна продажу електроенергії визначається відповідно до обсягу електричної енергії, відпущеної в ОРЕ таким виробником, та суми нарахованих виробнику змінних та фіксованих платежів.
- (54) Методика розрахунку обсягів змінних платежів передбачена підрозділами 8.1 - 8.7 Правил ОРЕ. При цьому до таких відносяться:
- платіж за відпущену в ОРЕ електричну енергію;
  - платіж за відхилення фактичного виробітку від заданого графіка для створення резерву і виконання вимог системи;
  - платіж за робочу потужність;
  - платіж за маневреність;
  - платіж за пуск блоку (корпусу);
  - платіж за розвантаження нижче мінімально допустимого складу обладнання станції;
  - зменшення платежу блоку за порушення режиму роботи;
  - зменшення платежу за недотримання планових термінів капітального, середнього та поточного ремонтів.
- (55) Застосування фіксованих платежів передбачено підрозділом 8.8 Правил ОРЕ, згідно з яким відповідно до встановлених постановами НКРЕКП місячних величин відповідних платежів, для виробників, що працюють за ціновими заявками, визначаються погодинні значення таких платежів:
- додаткового платежу на реконструкцію та модернізацію енергетичного обладнання виробника (визначається для кожного розрахункового періоду добового графіка відповідно до місячної величини, встановленої рішенням НКРЕКП);
  - додаткового платежу на виконання законодавчих актів та урядових рішень, погашення безнадійного боргу (визначається для кожного розрахункового періоду добового графіка відповідно до місячної величини, встановленої рішенням НКРЕКП);
  - додаткового платежу на вирішення будь-якого спірного питання, у зв'язку з уточненням вимірів або іншим узгодженим коригуванням (визначається для кожного розрахункового періоду добового графіка відповідно до місячної величини, встановленої рішенням Ради ОРЕ, погодженим НКРЕКП);
  - додаткового платежу на будівництво блоків виробникам, які працюють за ціновими заявками (визначається для кожного розрахункового періоду добового графіка відповідно до місячної величини, встановленої рішенням НКРЕКП);
  - додаткового платежу на зменшення платежу виробнику, який працює за ціновими заявками, за користування додатково отриманими коштами (визначається для кожного розрахункового періоду добового графіка відповідно до місячної величини, встановленої рішенням Ради ОРЕ (на основі подання ДП «Енергоринок»), погодженого НКРЕКП);
  - платежу виробнику за порушення Порядку реалізації плану реконструкції та модернізації теплових електростанцій (визначається для кожного розрахункового періоду добового графіка відповідно до місячної величини, встановленої рішенням НКРЕКП).
- (56) На підставі розробленого заданого графіка навантаження ДП «Енергоринок» визначає для виробників, які працюють за ціновими заявками, граничну ціну системи, ціну робочої потужності та ціни за маневреність за такими принципами:
1. Гранична ціна системи (ГЦС) відповідно до пункту 5.7.1 Правил ОРЕ визначається ціною найдорожчого із включених до заданого графіка навантаження маневрених блоків виробників, які працюють за ціновими заявками, у кожному розрахунковому періоді доби. ГЦС є ціною, за якою нараховується платіж за відпущену електроенергію усім блокам виробників, які працюють за ціновими заявками. При цьому для недопущення зростання платежів за електроенергію для

- генеруючих компаній ТЕС пункту 5.7.2 Правил ОРЕ передбачено застосування встановленого НКРЕКП обмеження ГЦС (Кнкре).
2. Ціна робочої потужності, ціна за маневреність, ціна розвантаження нижче мінімально допустимого складу обладнання станції розраховується ДП «Енергоринок» та може коригуватись (зменшуватись) з метою забезпечення невідхилення фактичної ОРЦ від прогнозованої більше ніж на 0,015 %.
- (57) Обсяг коштів, що буде отримано генеруючими компаніями, значною мірою залежить від прийнятих НКРЕКП рішень щодо встановлення розмірів тарифів, цін, коефіцієнтів тощо, що за певних умов може призводити до викривлення ринкових механізмів ціноутворення та спотворення цінової конкуренції між суб'єктами ОРЕ.
- (58) Правилами ОРЕ визначена роль НКРЕКП при формуванні розміру платежів, що будуть нараховані виробникам, що працюють за ціновими заявками, шляхом затвердження прогнозованої ОРЦ граничної ціни системи та коригуючих коефіцієнтів та платежів, при цьому на сьогодні:
1. Відсутній нормативно-правовий акт, яким було б урегульовано питання формування величини обмеження ГЦС (Кнкре), а фактичне значення Кнкре є значно нижчим за реальні заявки учасників ринку²⁴.
  2. Відсутній прозорий Порядок складання прогнозного фізичного балансу електричної енергії ОЕС України та прогнозного балансу її купівлі-продажу в ОРЕ України на наступний розрахунковий місяць, а дані складених за таких умов прогнозних балансів використовуються для розрахунку прогнозованої ОРЦ²⁵.
  4. Відсутній нормативно-правовий акт, яким було б урегульовано питання визначення величин платежів на будівництво блоків виробникам, які працюють за ціновими заявками.
  5. Порядок затвердження та коригування інвестиційної складової в тарифі на електричну енергію, затверджений постановою НКРЕ від 18.07.2013 № 999, відповідно до якого відбувається формування розмірів платежів на реконструкцію та модернізацію енергетичного обладнання виробників, що працюють за ціновими заявками, є недостатньо прозорими.
- (59) Одночасно, існує поширена практика застосування додаткових платежів на виконання законодавчих актів та урядових рішень, погашення безнадійного боргу.
- (60) Зокрема, за період дії тимчасових надзвичайних заходів у 2014 та 2015 роках НКРЕКП було прийнято ряд постанов щодо перерозподілу коштів на оптовому ринку електричної енергії та встановлення окремих доплат до тарифу для ПАТ «Центренерго» для ПАТ «Донбасенерго» на загальну суму понад 250 млн грн, та надано авансових платежів ПАТ «Донбасенерго» на суму понад 70 млн грн, що може призводити до надання переваг одним виробникам електричної енергії над іншими та, як наслідок, може призводити до обмеження чи спотворення конкуренції на ринку електричної енергії.
- (61) Отже, зважаючи на значний економічний потенціал учасників ринку електричної енергії (зокрема основних виробників), держава в особі Міненерговугілля України та НКРЕКП вживає заходів спрямованих на стримування ринкової влади суб'єктів шляхом регулювання ціноутворення та ресурсного наповнення ринку, а виробники електричної енергії унаслідок особливостей регулювання ціноутворення на ринку електричної енергії, відповідно, обмежені щодо визначення умов обороту товару на ринку²⁶.

²⁴ Наразі за результатами розгляду Попередніх висновків Комітету за результатами дослідження, а також з урахуванням рекомендацій Комітету від 17.09.2015 12-рк, наданих НКРЕКП, Рада ОРЕ здійснює розробку змін та доповнень до Правил ОРЕ з метою запровадження прозорого та недискримінаційного механізму формування ГЦС та Кнкре.

²⁵ Наразі Міненерговугілля України спільно з Комітетом здійснює розробку нового Порядку складання річних та місячних прогнозних балансів електричної енергії об'єднаної енергетичної системи України.

²⁶ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебрянников Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н.,

- (62) При цьому кожен з виробників, незалежно від порядку ціноутворення, зацікавлений у збільшенні обсягів власного виробництва та відпуску електричної енергії ОРЕ, оскільки завдяки цьому збільшується розмір отриманого ними доходу (прибутку) та відповідно ефективність діяльності в цілому.
- (63) Конкурентна боротьба на ОРЕ між виробниками електричної енергії відбувається саме у вигляді намагання максимізувати власний виробіток для покриття наявного попиту, тобто включення до заданого графіка навантаження максимального обсягу власних генеруючих потужностей.
- (64) Одночасно, інституціональна організація ринку генерації побудована таким чином, що енергогенеруючі компанії незалежно від їхньої ринкової частки мають обмежену ринкову владу, оскільки підпадають під державне регулювання.
- (65) При цьому існуючі прогалини в нормативно-правових актах обумовлюють недосконалість державного регулювання, нівелювання ринкових механізмів функціонування ринку, спотворення механізмів конкуренції та відсутність кореляції між попитом та пропозицією на товар.

Постачання електричної енергії

- (66) Постачання електричної енергії - господарська діяльність, пов'язана з наданням електричної енергії споживачеві за допомогою технічних засобів передачі та розподілу електричної енергії на підставі договору²⁷.
- (67) Діяльність з постачання електричної енергії на сьогодні поділяється на постачання за регульованим тарифом (здійснюється ПРТ) та постачання за нерегульованим тарифом (здійснюється ПНТ).
- (68) Постачання електричної енергії є суміжною до природної монополії сферою²⁸.
- (69) Постачальники за регульованим тарифом (ПРТ) - це головним чином обласні енергопостачальні компанії (обленерго), а в окремих регіонах України - структурні підрозділи «Укрзалізниці», що працюють за фіксованим (регульованим) НКРЕКП тарифом на електроенергію.

Схема роботи ПРТ

- (70) Споживачем ПРТ може бути будь-яка юридична або фізична особа.

доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятников С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» (автор - д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филюк Г.М.).

²⁷ Стаття 1 Закону України «Про електроенергетику».

²⁸ Стаття 6 Закону України «Про природні монополії».

- (71) Постачальники за нерегульованим тарифом (ПНТ) - це суб'єкти господарської діяльності, які мають право поставляти електроенергію споживачам за вільним тарифом.
- (72) Робота з ПНТ дозволяє споживачеві отримати нижчу ціну на електроенергію порівняно з фіксованою ціною ПРТ (обленерго) за рахунок вимушеного зниження величини власного прибутку ПНТ в умовах конкуренції.
- (73) Споживачем ПНТ може бути будь-яка юридична особа.

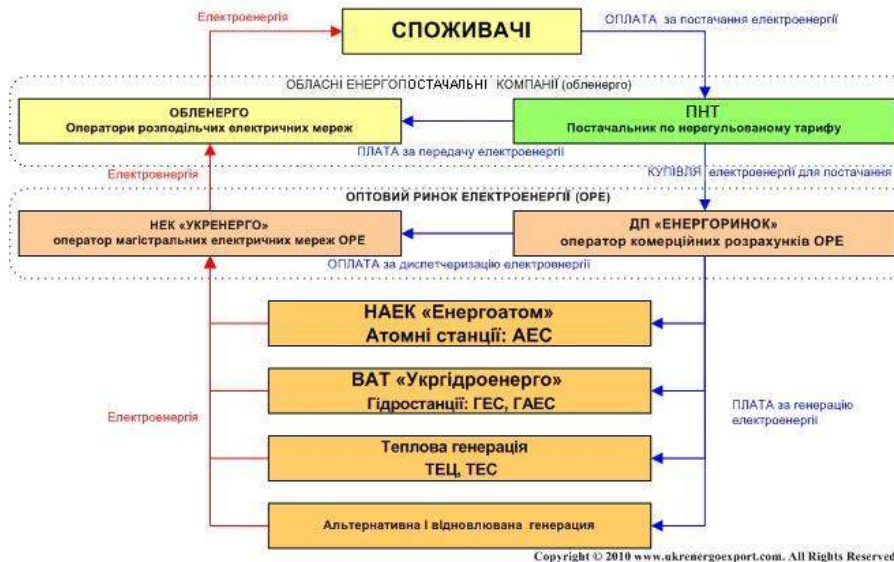

Схема роботи ПНТ

- (74) ПНТ і ПРТ купують електричну енергію на ОРЕ з метою її подальшого перепродажу та/або імпорту.
- (75) Вказане підтверджується умовами договорів, укладених між ДП «Енергоринок» та відповідними ПНТ або ПРТ.
- (76) Так відповідно до договору від 30.03.2011 № 6857/02 між ДП «Енергоринок» та ТОВ «Центр енергетичного моделювання», договору від 15.01.2007 № 3908/02 між ДП «Енергоринок» та СТ. «Колос», договору від 30.04.2008 № 4674/01/2-30/04 між ДП «Енергоринок» та АК «Харківобленерго» ДП «Енергоринок» зобов'язується продавати, а відповідний постачальник зобов'язується купувати електроенергію та здійснювати її оплату відповідно до умов такого договору.
- (77) Одночасно ПНТ має право постачати електричну енергію, вироблену електроенергетичними потужностями, що перебувають в його власності або в тимчасовому користуванні на умовах оренди, якщо вона не підлягає продажу на ОРЕ²⁹.
- (78) ПРТ у свою чергу можуть придбавати електроенергію, вироблену з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) приватних домогосподарств, величина встановленої потужності яких не перевищує 30 кВт, безпосередньо у виробників на умовах двосторонніх договорів за встановленим НКРЕКП «зеленим» тарифом³⁰.
- (79) ПРТ має право здійснювати ліцензовану діяльність лише на закріпленій території³¹.
- (80) ПНТ можуть здійснювати діяльність з постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом на всій території України.

²⁹ Відповідно до пункту 2.4 Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом, затверджених постановою НКРЕ від 12 серпня 1996 року № 36.

³⁰ Відповідно до статті 15 Закону України «Про електроенергетику».

³¹ Закріплена територія - територія адміністративно-територіальної одиниці, де розташовані місцеві (локальні) електричні мережі, що перебувають у власності ПРТ, та електричні мережі споживачів, які живляться від мереж ліцензіата або від приєднаних до мереж ПРТ інших власників електричних мереж, які не мають ліцензії на постачання електричної енергії за регульованим тарифом, яку ПРТ погоджує з Міненерговугілля України, і яка затверджується НКРЕКП в установленому порядку. Якщо на території адміністративно-територіальної одиниці розташовані електричні мережі інших ПРТ, то закріплена територія кожного з цих ПРТ визначається відповідно до території розташування об'єктів електроенергетики, що перебувають у власності ПРТ, та електричних мереж споживачів, які живляться від мереж цього ПРТ.

- (81) При цьому ПРТ разом із спорідненими підприємствами не повинен займатися ліцензованою діяльністю на території здійснення ним ліцензованої діяльності з постачання електричної енергії за регульованим тарифом.
- (82) Правилами ОРЕ не передбачено надання постачальниками електричної енергії за нерегульованим тарифом до ДП «Енергоринок» заявок на закупівлю електричної енергії в ОРЕ.
- (83) Разом з тим, місцеві постачальники (ПРТ) повинні надавати ДП «Енергоринок»³² прогноз споживання електричної енергії (на кожний розрахунковий період наступної доби, який включає:
- 1) обсяг купівлі електроенергії на ОРЕ;
  - 2) обсяг поставок електроенергії ПНТ споживачам, що знаходяться на території ПРТ;
  - 3) обсяг виробництва електроенергії генеруючими джерелами, що не здійснюють продаж електроенергії в ОРЕ та знаходяться на території ПРТ.
- (84) В умовах дії постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.2015 № 263 ПРТ, що діють на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, надають ДП «Енергоринок» дані, передбачені пунктом 3.5.1 Правил ОРЕ, лише для території ліцензованої діяльності, на якій органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі.
- (85) В умовах дії постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.2014 № 148 ПРТ, що здійснює закупівлю електричної енергії з метою її постачання на тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, щодня надає ДП «Енергоринок» в кожному розрахунковому періоді величину потужності, яка має відображати перетік електричної енергії з території, де органи державної влади здійснюють в повному обсязі свої повноваження, на тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь.
- (86) Отже, постачальники електричної енергії за регульованим тарифом та постачальники електричної енергії за нерегульованим тарифом не конкурують між собою під час здійснення закупівлі електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України.
- (87) Відповідно до Закону України «Про електроенергетику» споживач електричної енергії має право на вибір постачальника електричної енергії.
- (88) При цьому саме споживач, а не постачальник електричної енергії, формує попит на електричну енергію.
- (89) Отже, конкуренція між постачальниками електричної енергії за регульованим тарифом та постачальниками електричної енергії за нерегульованим тарифом існує винятково на роздрібному ринку електричної енергії.
- (90) Між ПНТ та ПРТ ведеться активна конкурентна боротьба за юридичних осіб – споживачів.
- (91) При цьому ПРТ, які одночасно є ОПЕ, мають значну конкурентну перевагу перед ПНТ, яка полягає у необхідності ПНТ погоджувати (фактично отримувати дозвіл) обсяги власного постачання з конкурентами.
- (92) Вказане призводить до значної кількості порушень законодавства про захист економічної конкуренції та поступовому витісненню ПНТ з ринків.
- (93) Для усунення передумов вчинення порушень про захист економічної конкуренції, зважаючи на численні звернення ПНТ до АМКУ та НКРЕКП та для врегулювання порядку здійснення розподілу електричної енергії та доступу до мереж НКРЕКП постановою від 02 липня 2015 року № 1992 були внесені зміни до Порядку доступу постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом до місцевих (локальних) електричних мереж. Зазначеними змінами було:
- зменшено кількість документів, необхідних для укладення договору, визначено зобов'язання розподільчих компаній забезпечити доступ ПНТ до своїх

³² Відповідно до пункту 3.5.1 Правил ОРЕ.

- структурних підрозділів, що здійснюють реєстрацію вхідної кореспонденції, для подачі та реєстрації повідомлень та довідок в окремому журналі;
- врегульовано порядок погодження зі сторони електророзподільних компаній повідомлення ПНТ на заявлений обсяг купівлі електричної енергії в ОРЕ та інших документів, необхідних для здійснення постачання за нерегульованим тарифом;
  - створено новий механізм подачі ПНТ в ДП «Енергоринок» повідомлень на заявлений обсяг купівлі електричної енергії в ОРЕ без відповідного погодження електророзподільною організацією.
- (94) Одночасно, вказані зміни не змогли повною мірою вирішити питання дискримінації ПНТ.
- (95) Враховуючи зазначене, Порядок доступу постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом до місцевих (локальних) електричних мереж, затверджений постановою НКРЕ від 29.10.2010 № 1421, потребує доопрацювання.
- (96) Позитивним кроком в напрямі розвитку конкуренції у сфері постачання електричної енергії має стати організаційне відокремлення діяльності з розподілу від діяльності з виробництва та постачання електричної енергії³³.
- (97) Разом з тим, наразі відокремлення діяльності у сфері розподілу електричної енергії від діяльності на суміжних ринках не відбулось, а електропередавальні підприємства суміщають діяльність з розподілу електроенергії з діяльністю з її постачання та виробництва, що створює передумови для вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (98) Відносини між споживачами електричної енергії та постачальниками регулюються, зокрема:
- Правилами користування електричною енергією, затвердженими постановою НКРЕ від 31.07.1996 № 28 (для фізичних та юридичних осіб, крім населення);
  - Правилами користування електричною енергією для населення, затвердженими постановою КМУ від 26.07.1999 № 1357.
- (99) Споживання електричної енергії поза обліком (крім випадків, передбачених законодавством) забороняється.
- (100) Одночасно, на ринках електричної енергії у зв'язку з особливим механізмом формування ОРЦ існує перехресне субсидіювання, яке має декілька видів, зокрема:
1. Тарифи для одних категорій споживачів (зокрема населення та інших пільгових категорій) дотуються за рахунок тарифів для інших споживачів (промисловість). При цьому промислові споживачі додатково поділяються на підкатегорії з різним рівнем тарифів. Тарифи для населення є штучно заниженими, розподілені за рядом критеріїв на різні підгрупи та відповідно є різними за розміром. До інших споживачів, які мають пільги щодо розрахунків за електричну енергію, відносяться суб'єкти, які реалізують інноваційні проекти, міський електричний транспорт, вугільні підприємства та інші суб'єкти відповідно до рішень Уряду.
  2. Перехресне субсидіювання між регіонами, при цьому споживачі окремих ПРТ виступають як донори, а споживачі інших – як реципієнти.
- (101) Одним з інструментів перехресного субсидіювання є застосування дотацій для компенсації втрат від здійснення постачання електричної енергії за регульованим тарифом (дотаційних сертифікатів).

Передача електричної енергії магістральними та міждержавними мережами

(102) Відповідно до статті 1 Закону України «Про електроенергетику»:

- передача електричної енергії - транспортування електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами на підставі договору;

³³ Відповідно до Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії» та вимог Третього енергетичного пакета ЄС.

- магістральна електрична мережа - електрична мережа, призначена для передачі електричної енергії від виробника до пунктів підключення місцевих (локальних) мереж;
  - міждержавна електрична мережа - електрична мережа, призначена для передачі електричної енергії між державами.
- (103) Передача електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами належить (ПМММ) до сфери природної монополії³⁴.
- (104) ПМММ є послугою, яка надається відповідним суб'єктом господарювання, у володінні (користуванні, розпоряджанні) якого знаходяться магістральні та міждержавні електричні мережі на підставі двостороннього договору.
- (105) Сутність такої послуги полягає у транспортуванні товару «електрична енергія», який в значних обсягах неможливо накопичувати та зберігати, від місця виробництва до місця споживання.
- (106) При цьому навіть найбільш очевидні відмінності в потужностях різних виробників нівелюються, коли відпущена ними електрична енергія потрапляє до трансформаторів для її підготовки до транспортування мережею ліній електропередачі³⁵.
- (107) При цьому на сьогодні відповідно до законодавства у сфері електроенергетики суб'єкт господарювання, що здійснює ПМММ, одночасно здійснює централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління (ЦДУ).
- (108) ЦДУ - оперативне управління ОЕС України із забезпеченням надійного і безперебійного, з додержанням вимог енергетичної безпеки, постачання електричної енергії споживачам³⁶.
- (109) ЦДУ поширюється на суб'єкти господарської діяльності, об'єкти електроенергетики яких підключені до ОЕС України, та передбачає:
- планування та оперативне управління потужностями електростанцій України з урахуванням режимів централізованого теплопостачання;
  - планування та контроль за додержанням режиму роботи ОЕС України;
  - запобігання аварійним ситуаціям або надзвичайним ситуаціям в ОЕС України і ліквідацію їх наслідків шляхом підтримки необхідного балансу потужності та енергії, застосування допоміжних заходів із забезпечення сталого функціонування ОЕС України та її паралельної роботи з енергетичними системами інших держав;
  - розроблення і здійснення контролю за впровадженням нових систем протиаварійної автоматики та захисту, а також засобів зв'язку і диспетчерського (оперативно-технологічного) управління;
  - здійснення нагляду за експлуатацією систем протиаварійної автоматики та захисту.
- (110) Усі оперативні команди і розпорядження державного підприємства, що здійснює ЦДУ, підлягають беззаперечному виконанню всіма суб'єктами господарської діяльності, об'єкти електроенергетики яких підключені до ОЕС України³⁷. Втручання в ЦДУ ОЕС України з боку державних органів, політичних партій і рухів та інших громадських організацій не допускається, крім випадків, передбачених законодавством України.
- (111) ДП «НЕК «Укренерго» протягом 2013 – 2014 років та першого півріччя 2015 року здійснювало діяльність з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами на підставі ліцензії від 26.08.2005 № АБ220568, виданої Національною комісією регулювання електроенергетики, та ліцензії від 17.07.2014 № АЕ 288299, виданої Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики.
- (112) З метою забезпечення надійного (безперебійного) постачання електричної енергії споживачам ДП «НЕК «Укренерго» забезпечує, зокрема:

³⁴ Стаття 5 Закону України «Про природні монополії».

³⁵ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у звіті Герасименка А.Г., Височина І.В., Боровика Ю.І., Телятнікова С.В. - Звіт про науково-дослідну роботу на тему «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії на Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятніков С.В. (КНТЕУ)), Київ, 2016.

³⁶ Стаття 1 Закону України «Про електроенергетику».

³⁷ Стаття 14 Закону України «Про електроенергетику».

- розроблення стандартів операційної безпеки функціонування ОЕС України та подання їх на затвердження до Міненерговугілля України;
  - координацію дій із суб'єктами господарювання, що здійснюють диспетчерське (оперативно-технологічне) управління енергетичними системами інших держав, щодо розвитку міждержавних мереж;
  - управління перетоками електричної енергії та забезпечення рівних умов доступу у процесі міждержавного обміну електричною енергією;
  - підготовку пропозицій щодо перспективного розвитку ОЕС України, переліку допоміжних заходів із забезпечення сталого функціонування ОЕС України та подання їх на розгляд до Міненерговугілля України.
- (113) Ліцензіат з ПМММ (ДП «НЕК «Укренерго») має здійснювати ПМММ, ЦДУ, планування розвитку магістральних та міждержавних електромереж, інші функції відповідно до ДЧОРЕ³⁸. При цьому ДП «НЕК «Укренерго» може укладати, зокрема, такі договори:
- про ЦДУ ОЕС України та ПМММ, який погоджується НКРЕКП;
  - про надання допоміжних засобів³⁹;
  - про приєднання⁴⁰/від'єднання до/від магістральних та міждержавних електричних мереж;
  - про доступ до пропускної спроможності⁴¹.
- (114) Надання допоміжних засобів, приєднання/від'єднання до/від магістральних та міждержавних електричних мереж, надання доступу до пропускної спроможності за своєю сутністю є послугами, можуть формувати окремі товарні ринки, та надання яких, відповідно до вимог чинного законодавства може здійснюватись винятково суб'єктом природної монополії ліцензіатом з ПМММ.
- (115) ДП «НЕК «Укренерго» застосовує тариф на ПМММ⁴², який затверджується НКРЕКП на один рік (з можливістю подальшого перегляду) та включає:
- плату за ПМММ та ЦДУ ОЕС України;
  - капіталовкладення в реконструкцію та перспективний розвиток магістральних та міждержавних електричних мереж, а також об'єктів, які забезпечують вирішення загальносистемних завдань централізованого диспетчерського управління;
  - фінансування допоміжних засобів;
  - інші витрати, передбачені чинним законодавством.
- (116) Платність послуг ДП «НЕК «Укренерго», пов'язаних з приєднанням до електричних мереж, передбачена статтею 17² Закону України «Про електроенергетику» та вторинним законодавством⁴³.
- (117) Платність послуг ДП «НЕК «Укренерго», пов'язаних з доступом до пропускної спроможності, передбачена статтею 30 Закону України «Про електроенергетику» та вторинним законодавством⁴⁴.
- (118) ДП «НЕК «Укренерго» є членом ОРЕ та здійснює продаж товарів (робіт, послуг) ДП «Енергоринок» відповідно до умов ДЧОРЕ та умов відповідного двостороннього договору.

³⁸ Відповідно до Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, затверджених постановою НКРЕ від 11.10.1996 № 152.

³⁹ Допоміжні засоби - технічні та інші засоби для виробництва реактивної потужності, регулювання частоти, напруги, прискореного пуску, підтримання резервного режиму та іншого, необхідного для дотримання норм надійності енергосистеми (пункт 1.1 ДЧОРЕ).

⁴⁰ Приєднання електроустановки (приєднання) - надання електропередавальною організацією послуги замовнику із створення технічної можливості для передачі (прийняття) в місце приєднання електроустановки замовника відповідної потужності до електричних мереж електропередавальної організації (у тому числі новозбудованих) електричної енергії необхідного обсягу з дотриманням показників її якості та надійності (стаття 1 Закону України «Про електроенергетику»).

⁴¹ Доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України - право енергопостачальника на отримання послуги з передачі електричної енергії міждержавними електричними мережами України з метою експорту та/або імпорту електричної енергії, набуте відповідно до Порядку проведення електронних аукціонів з розподілення пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, затвердженого постановою НКРЕКП від 12.02.2015 № 176.

⁴² Пункт 3.9.2 Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, затверджених постановою НКРЕ від 11.10.1996 № 152.

⁴³ Зокрема, Правилами приєднання електроустановок до електричних мереж, затвердженими постановою НКРЕ від 17.01.2013 № 32, Методикою розрахунку плати за приєднання електроустановок до електричних мереж, затвердженою постановою НКРЕ від 12.02.2013 № 115.

⁴⁴ Зокрема, Порядком проведення електронних аукціонів з розподілення пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, затвердженим постановою НКРЕКП від 12.02.2015 № 176.

- (119) Товари (роботи, послуги), які продаються ДП «НЕК «Укренерго» іншим, крім ОП (ДП «Енергоринок») споживачам, продаються поза ОРЕ.
- (120) Відповідно до ДЧОРЕ обов'язками ДП «Енергоринок», зокрема, є:
- оплата за ПМММ згідно з укладеними двосторонніми договорами (пункт 3.3.2 ДЧОРЕ);
  - закупівля допоміжних засобів відповідно до Правил ринку (пункт 3.4.1 ДЧОРЕ).
- (121) Відповідно до законодавства у сфері енергетики та ДЧОРЕ ДП «Енергоринок» та ДП «НЕК «Укренерго» заключили між собою договір від 04.09.2000 № 136/01, відповідно до якого ДП «НЕК «Укренерго» здійснює ЦДУ виробництвом і передачею електричної енергії в ОЕС України та ПМММ з додержанням вимог енергетичної безпеки, а ДП «Енергоринок» здійснює оплату ДП «НЕК «Укренерго» за ЦДУ виробництвом і передачею електричної енергії та оплату за ПМММ відповідно до умов цього договору.
- (122) При цьому коло повноважень ДП «НЕК «Укренерго» відповідно до договору від 04.09.2000 № 136/01 з ДП «Енергоринок» є досить широким, а відповідними умовами договору передбачено можливість вирішального впливу ДП «НЕК «Укренерго» на діяльність третіх суб'єктів (виробників та постачальників).
- (123) Відповідно до розділу 3 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок» ДП «НЕК «Укренерго» зобов'язується, зокрема:
1. Здійснювати ЦДУ виробництвом і передачею електричної енергії в ОЕС України з дотриманням всіх вимог і положень нормативно-технічних документів щодо диспетчерського (оперативно-технічного) управління ОЕС України⁴⁵, зокрема:
    - 1) оперативно-технологічне управління енергообладнанням, що знаходиться в оперативному управлінні та оперативному віданні ДП «НЕК «Укренерго»;
    - 2) регулювання напруги відповідно до нормативно-технічної документації в контрольних точках ОЕС України;
    - 3) Регулювання частоти електричного струму в ОЕС України відповідно до чинних норм;
    - 4) регулювання та обмеження постачання електричної енергії та потужності відповідно до оперативних балансів потужності та оплати за поставлену електричну енергію;
    - 5) часткове або повне вимкнення навантаження постачальника електричної енергії за регульованим тарифом від магістральних та міждержавних мереж відповідно до Порядку здійснення вимкнення навантаження постачальників електричної енергії за регульованим тарифом, затвердженого Кабінетом Міністрів України;
    - 6) запобігання порушенням режимів роботи ОЕС України і виникненню аварій системного значення та ліквідацію аварій, що сталися, з найменшими втратами для країни;
    - 7) технічне забезпечення експортних та імпорتنних поставок електричної енергії відповідно до укладених ДП «Енергоринок» договорів;
    - 8) виконання (тимчасово, до визначення оператора комерційного обліку) функцій оператора комерційного обліку (щодобового по годинах та місячного по годинах) обсягів виробленої, переданої та відпущеної електричної енергії в порядку, визначеному ДЧОРЕ та додатками до нього.
    - 9) щоденні розрахунки оптимальних електричних режимів і на основі їх результатів запровадження відповідних технічних дій щодо мінімізації втрат активної та реактивної потужності в магістральних та міждержавних електричних мережах.
  2. Здійснювати передачу електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами⁴⁶, зокрема:

⁴⁵ Відповідно до пункту 3.1 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

- 1) передачу електричної енергії від:
    - меж балансової належності виробників;
    - державного кордону України;
 до:
    - точок поставки електричної енергії постачальників;
    - державного кордону України;
    - точок поставки електричної енергії споживачів, приєднаних безпосередньо до магістральних та міждержавних електричних мереж;
  - 2) надання допоміжних засобів і готовність надання їх у будь-який час в обсязі, необхідному для підтримання надійної роботи ОЕС України.
- (124) Відповідно до розділу 3 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «Енергоринок» та ДП «НЕК «Укренерго» ДП «Енергоринок» зобов'язується, зокрема:
- 1) Надавати ДП «НЕК «Укренерго» графіки погодинного розподілу навантаження між енергогенеруючими джерелами на наступну добу (задані графіки), розроблені на основі оптимізації обсягів виробництва та оптового постачання електричної енергії з урахуванням обмежень по електричних мережах, обладнанню енергогенеруючих станцій, паливу, використанню гідроресурсів та інших, що доведені до ДП «Енергоринок». Графіки погоджуються з ДП «НЕК «Укренерго» та надаються до 16.00 кожного дня в письмовій та електронній формах⁴⁷.
  - 2) Надавати ДП «НЕК «Укренерго» графіки міждержавних перетоків⁴⁸.
  - 3) Надавати ДП «НЕК «Укренерго» дані, необхідні для здійснення ЦДУ ОЕС України, обмеження споживання та інші, що передбачені додатком 1 до вказаного договору⁴⁹.
  - 4) Здійснювати оплату ДП «НЕК «Укренерго» за ЦДУ та ПМММ⁵⁰. Виплата здійснюється кожного банківського дня з розподільчого рахунку ДП «Енергоринок» відповідно до кошторису та алгоритму розподілу коштів, затверджених НКРЕКП.
  - 5) Забезпечити закупівлю допоміжних засобів, які необхідні ДП «НЕК «Укренерго» для підтримання надійної роботи ОЕС України в межах коштів, розмір яких встановлюється Радою ОРЕ та затверджується НКРЕ (НКРЕКП)⁵¹.
  - 6) За рішенням Ради ОРЕ забезпечити на умовах додаткових договорів (відповідно до пункту 3.6 ДЧОРЕ) будівництво будь-яких необхідних додаткових обкатів магістральних і міждержавних електричних мереж або їх реконструкцію та відшкодування витрат на відновлювальні роботи, зумовлених аварійною ситуацією, в межах коштів, розмір яких встановлюється Радою ОРЕ та затверджується НКРЕ⁵².
- (125) Відповідно до розділу 3 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок» ДП «НЕК «Укренерго» несе відповідальність, зокрема, за:
- 1) Зменшення робочої (можливої) видачі потужності електричних станцій через невиконання ДП «НЕК «Укренерго» належним чином зобов'язань за цим договором⁵³.
  - 2) Перерву передачі електричної енергії через невиконання ДП «НЕК «Укренерго» належним чином зобов'язань за цим договором ДП «НЕК «Укренерго», що призвела до перерви електропостачання споживачів⁵⁴.
  - 3) Додаткове включення до заданих графіків погодинного розподілу навантаження між енергогенеруючими джерелами при погодженні з

⁴⁶ Відповідно до пункту 3.2 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁴⁷ Відповідно до пункту 3.3 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁴⁸ Відповідно до пункту 3.4 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁴⁹ Відповідно до пункту 3.5 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵⁰ Відповідно до пунктів 3.6, 3.7 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵¹ Відповідно до пункту 3.8 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵² Відповідно до пункту 3.9 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵³ Відповідно до пункту 3.10 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵⁴ Відповідно до пункту 3.11 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

ДП «Енергоринок» обладнання, яке не заявлено генеруючими компаніями відповідно до Правил ОРЕ України, або збільшення (зменшення) заданого навантаження для блоків, що заявлені генеруючими компаніями, а також перевищення заданого ДП «Енергоринок» виробництва електроенергії на гідростанціях, якщо такі дії здійснюються при достатній наявності «гарячого» та «холодного» резерву потужності, визначених ДП «Енергоринок» та при цьому ДП «НЕК «Укренерго» виконало всі заходи щодо зменшення споживання до граничних величин⁵⁵.

- 4) Порушення рівнів напруги в контрольних точках ОЕС України через невиконання ДП «НЕК «Укренерго» належним чином зобов'язань за цим договором⁵⁶.
- 5) Введення обмежень споживання електричної енергії та потужності внаслідок недодержання необхідного балансу електроенергії та потужності через невиконання ДП «НЕК «Укренерго» належним чином зобов'язань за цим договором⁵⁷.
- 6) Вимкнення постачальників електричної енергії за регульованим тарифом відповідно до пункту 3.1.5 цього договору⁵⁸.
- 7) Невиконання попередньо погоджених з ДП «Енергоринок» графіків міждержавних перетоків електричної енергії⁵⁹.

(126) Отже, на підставі договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок» ДП «НЕК «Укренерго» має право безпосередньо втручатись в господарську діяльність третіх осіб (виробників, постачальників), при цьому відповідних двосторонніх договорів між такими особами та ДП «НЕК «Укренерго» не укладено.

(127) Зазначене не сприяє прозорості діяльності ОРЕ в цілому та його окремих суб'єктів, та за певних умов може стримувати розвиток конкуренції на ОРЕ.

(128) Щодо послуг з приєднання (від'єднання), які надаються ДП «НЕК «Укренерго», то варто зазначити, що до магістральних та/або міждержавних електричних мереж можуть бути приєднані виключно електроустановки ліценziata з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами та/або електроустановки, призначені для виробництва електричної енергії⁶⁰, при цьому таке приєднання відноситься до категорії нестандартного.

(129) При цьому замовник звертається до ДП «НЕК «Укренерго» із заявою про приєднання, зокрема, у разі:

- приєднання електроустановок, призначених для виробництва електричної енергії, потужністю 70 МВт та більше (обов'язково);
- приєднання електроустановок, призначених для виробництва електричної енергії, потужністю від 10 до 70 МВт (на вибір замовника). Остаточне рішення щодо приєднання електроустановок замовника визначається техніко-економічним обґрунтуванням з урахуванням впливу на якість електричної енергії в зоні можливого приєднання.

(130) Плата за нестандартне приєднання електроустановки замовника визначається в кожному окремому випадку на основі проектної документації, що визначає вартість розвитку електричних мереж для забезпечення приєднання електроустановки замовника з врахуванням частки участі замовника у фінансуванні капітального будівництва та/або реконструкції об'єктів, призначених для спільних потреб⁶¹.

⁵⁵ Відповідно до пункту 3.12 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵⁶ Відповідно до пункту 3.13 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵⁷ Відповідно до пункту 3.14 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵⁸ Відповідно до пункту 3.15 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁵⁹ Відповідно до пункту 3.16 договору від 04.09.2000 № 136/01 між ДП «НЕК «Укренерго» та ДП «Енергоринок».

⁶⁰ Пункт 1.3 Правил приєднання електроустановок до електричних мереж, затверджених постановою НКРЕ від 17.01.2013 № 32.

⁶¹ Пункт 1.7 Методики розрахунку плати за приєднання електроустановок до електричних мереж, затвердженої постановою НКРЕ від 12.02.2013 № 115

- (131) При цьому вартість розробки проектної документації для нестандартного приєднання враховується окремо і не включається в остаточну плату за нестандартне приєднання та оплачується замовником на стадії розробки відповідної документації самостійно⁶².
- (132) Варто зазначити, що приєднання об'єктів електроенергетики, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії, фінансуються в обсязі 50 відсотків за рахунок коштів, передбачених у тарифах на передачу електричної енергії, і 50 відсотків - за рахунок поворотної фінансової допомоги відповідно до укладеного договору про приєднання згідно з Правилами приєднання електроустановок до електричних мереж⁶³. За зверненням замовника, сума поворотної фінансової допомоги може бути збільшена до суми повної вартості заходів, необхідних для виконання послуг з приєднання електроустановок замовника.
- (133) Питання доступу до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України врегульовано статтею 30 Закону України «Про електроенергетику», статтею 10 Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» та підзаконними нормативно-правовими актами.
- (134) Доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж з метою здійснення операцій з експорту та/або імпорту електричної енергії мають ПНТ, які є членами ОРЕ, не мають простроченої заборгованості за електричну енергію, закуплену на ОРЕ, та перемогли за результатами проведеного ДП «НЕК «Укренерго» аукціону (річного, місячного та добового).
- (135) ДП «НЕК «Укренерго» забезпечує доступ енергопостачальників до магістральних та міждержавних електричних мереж при здійсненні експорту та/або імпорту електричної енергії в межах технічної можливості таких електричних мереж з урахуванням їх пріоритетного використання для забезпечення потреб споживачів України в електричній енергії відповідно до стандартів операційної безпеки функціонування ОЕС України.
- (136) Організація надання доступу до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж здійснюється ДП «НЕК «Укренерго» у координації із системними операторами та/або операторами системи передачі сусідніх країн.
- (137) Визначення обсягів доступної пропускної спроможності відбувається відповідно до Методики визначення доступної пропускної спроможності міждержавних електричних мереж об'єднаної енергетичної системи України (ОЕС України), затвердженої наказом Міністерства енергетики України від 24.11.2014 № 824, а величина доступної пропускної спроможності узгоджується з відповідним системним оператором та/або операторами системи передачі сусідньої країни.
- (138) ДП «НЕК «Укренерго» з метою розподілення вільної пропускної спроможності міждержавних електричних мереж має проводити річні, місячні та добові аукціони. При проведенні аукціону ДП «НЕК «Укренерго» здійснює розподіл доступу до всієї вільної пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, визначеної на відповідний період.
- (139) У разі якщо попит на доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж перевищує величину вільної пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, аукціон на доступ проводиться за принципом першочергового задоволення заявок учасників аукціону, які пропонують найвищу ціну. У такому разі ціна доступу до пропускної спроможності за відповідним напрямом визначається за мінімальною ціною із задоволених заявок учасників аукціону.
- (140) За умови, що попит на доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж не перевищує або дорівнює величині вільної пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, ДП «НЕК «Укренерго» надає учасникам такого

⁶² Пункт 2.3 Методики розрахунку плати за приєднання електроустановок до електричних мереж, затвердженої постановою НКРЕ від 12.02.2013 № 115

⁶³ Порядок фінансування послуг з приєднання електроустановок до електричних мереж, затверджений постановою НКРЕ від 21.11.2013 № 1467.

аукціону доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж на безоплатній основі.

- (141) Кошти, отримані ДП «НЕК «Укренерго» в результаті розподілу доступу до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж на аукціонах, використовуються ним на збільшення пропускної спроможності таких мереж.
- (142) ПНТ, які отримали доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, зобов'язані подавати добовий погодинний графік експорту/імпорту електричної енергії⁶⁴. У разі якщо у вищезазначений строк енергопостачальник не надав добовий погодинний графік експорту/імпорту електричної енергії, такий енергопостачальник втрачає доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж на відповідну добу, а ДП «НЕК «Укренерго» має здійснювати розподіл невикористаної величини пропускної спроможності на добовому аукціоні.
- (143) У разі якщо ПНТ, який отримав доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж за результатами аукціону, протягом календарного місяця використовує отриману в результаті річного аукціону пропускну спроможність міждержавних електричних мереж України менше ніж на сімдесят відсотків, такий ПНТ втрачає отриманий доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, а така величина розподіленої пропускної спроможності стає вільною пропускну спроможністю і виставляється на аукціон.
- (144) ПНТ, які отримали доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, мають право передати на договірних засадах іншим ПНТ доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, повідомивши та зареєструвавши у ДП «НЕК «Укренерго» передачу такого права.
- (145) Передача електричної енергії, призначеної для експорту, здійснюється на підставі договору з ДП «НЕК «Укренерго». ДП «НЕК «Укренерго» укладає з переможцем аукціону договір про доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України, включаючи технічні умови забезпечення експорту електричної енергії. Примірний договір про доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України затверджується НКРЕКП.
- (146) Збільшення пропускної спроможності міждержавних електричних мереж здійснюється за рахунок інвестицій ДП «НЕК «Укренерго» або за рахунок інвестицій юридичної особи, що не є пов'язаною прямо або опосередковано відносинами контролю з ДП «НЕК «Укренерго».
- (147) Додаткові (збільшені) обсяги пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, створені за рахунок інвестицій юридичної особи, що не є пов'язаною прямо або опосередковано відносинами контролю з ДП «НЕК «Укренерго», можуть бути звільнені від дії положень частини сьомої цієї статті за таких умов:
- інвестиція має підвищити рівень конкуренції на ОРЕ;
  - інвестиція не відбулася б, якби звільнення не було надане;
  - інвестиція здійснюється в об'єкти електроенергетики ОЕС України;
  - жодна частина інвестицій або експлуатаційних витрат на створення та/або експлуатацію додаткового (збільшеного) обсягу пропускної спроможності міждержавних електричних мереж не покривається за рахунок тарифу на передачу або розподілу та постачання електричної енергії ДП «НЕК «Укренерго» або електропередавальних організацій.
- (148) Таке звільнення надається на весь обсяг додаткової (збільшеної) пропускної спроможності та на строк, що не може бути меншим строку окупності інвестиційного проекту. Пріоритетний доступ до додаткового (збільшеного) обсягу пропускної спроможності мають особи, за рахунок інвестицій яких відбулося збільшення пропускної спроможності міждержавних електричних мереж.

⁶⁴ При цьому ПНТ зобов'язані дотримуватись вимог Правил ОРЕ та Порядку проведення електронних аукціонів з розподілення пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, затвердженого постановою НКРЕКП від 12.02.2015 № 176.

- (149) Експлуатацію новозбудованих об'єктів міждержавних електричних мереж, збудованих за рахунок інвестицій юридичної особи, що не є пов'язаною прямо або опосередковано відносинами контролю з електропередавальним підприємством, здійснює електропередавальне підприємство за договором із власником/інвестором. Диспетчерське оперативно-технологічне управління новозбудованими об'єктами міждержавних електричних мереж здійснюється ДП «НЕК «Укренерго» як складовою ОЕС України.
- (150) Виходячи із зазначеного, можна констатувати, що, незважаючи на відсутність прямих договірних відносин між виробниками електроенергії, ПРТ та ПНТ (за винятком ПНТ імпортерів/експортерів електроенергії) - з одного боку та ДП «НЕК «Укренерго» з другого, ДП «НЕК «Укренерго» має значні повноваження, які дозволяють вчиняти прямий (та іноді вирішальний) вплив на діяльність таких суб'єктів.
- (151) За таких умов, укладення двосторонніх договорів між ДП «НЕК «Укренерго» та об'єктами ЦДУ (виробниками, постачальниками), зокрема в контексті впровадження ринку допоміжних послуг, балансуючого ринку (у тому числі набуття кінцевими споживачами статусу сторін, відповідальних за баланс) значною мірою сприятиме підвищенню прозорості ринків електричної енергії та інтенсифікації конкуренції на них.
- (152) Сьогодні ДП «НЕК Укренерго» не має у своїй структурі генеруючих підприємств та енергопостачальних компаній, функціонально і юридично відокремлене від інших видів діяльності в електроенергетиці, що відповідає вимогам Другого енергетичного пакета ЄС та Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України».
- (153) Проте, згідно з Третім енергетичним пакетом ЄС, ДП «НЕК Укренерго» сьогодні не задовольняє вимоги щодо відокремлення, оскільки воно відноситься до управління Міненерговугілля України, яке одночасно також здійснює управління державними активами у виробництві та постачанні електричної енергії (згідно з Директивою 2009/72/ЄС такі підприємства мають знаходитись в управлінні різних органів державної влади).
- (154) Отже, важливим в аспекті забезпечення розвитку конкуренції під час реформування ринку електричної енергії відповідно до вимог Третього енергетичного пакета ЄС є максимальне:
- виконання вимог щодо відокремлення діяльності ДП «НЕК «Укренерго» від діяльності з виробництва та постачання електроенергії;
  - забезпечення підвищення прозорості доступу до мереж;
  - вирішення проблемних питань, пов'язаних із приєднанням до електричних мереж.

Розподіл електричної енергії (передачі електричної енергії місцевими (локальними) електромережами

- (155) Відповідно до статті 1 Закону України «Про електроенергетику»:
- розподіл електричної енергії - транспортування електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами на підставі договору;
  - місцева (локальна) електрична мережа - приєднана електрична мережа, призначена для розподілу електричної енергії від магістральної мережі та/або електричної станції до споживача.
- (156) Електророзподільне підприємство (ЕРП) - суб'єкт господарювання, що здійснює діяльність з розподілу електричної енергії відповідно до ліцензії⁶⁵.
- (157) Одночасно, на сьогодні в більшості нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері розподілу, замість терміна «електророзподільне підприємство» застосовується термін «електропередавальна організація».

⁶⁵ Стаття 1 Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України».

- (158) Розподіл електричної енергії (передача електричної енергії) місцевими (локальними) електромережами (розподіл) відноситься до сфери природної монополії⁶⁶.
- (159) Розподіл є послугою, яка надається відповідним суб'єктом господарювання, у володінні (користуванні, розпоряджанні) знаходяться місцеві (локальні) електричні мережі на підставі двостороннього договору.
- (160) При цьому сутність такої послуги полягає у транспортуванні товару «електрична енергія», від місця виробництва до місця споживання.
- (161) ЕПО має право здійснювати діяльність з розподілу лише на території, закріпленій за такою ЕПО, яка затверджується НКРЕКП⁶⁷.
- (162) ЕПО разом із спорідненими підприємствами⁶⁸ не повинна займатися діяльністю з постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом на закріпленій території.
- (163) ЕПО не повинна надавати перевагу будь-яким енергопостачальникам (крім передбачених законодавством випадків, коли така сама перевага або привілеї надаються всім енергопостачальникам) чи безпідставно протидіяти суб'єкту підприємницької діяльності займатись ліцензованою діяльністю з постачання електричної енергії.
- (164) ЕПО в жодній формі не повинна зловживати своїм монопольним становищем, як це визначено в Законі України «Про захист економічної конкуренції» та інших актах законодавства, зокрема нормативно-правових актах АМКУ та НКРЕКП.
- (165) ЕПО повинна дотримуватись актів законодавства та нормативних документів, зокрема, щодо:
- забезпечення недискримінаційного доступу до місцевих (локальних) електричних мереж;
  - забезпечення недискримінаційного приєднання електроустановок замовників до місцевих (локальних) електричних мереж;
  - якості та надійності надання послуг з передачі електричної енергії;
  - відповідності електричної енергії показникам якості;
  - забезпечення належного технічного стану об'єктів електроенергетики та організації їхньої експлуатації шляхом здійснення ремонтно-експлуатаційного обслуговування, модернізації, реконструкції та повної заміни зношених електромереж.
- (166) Тарифи на передачу підлягають регулюванню і затверджуються НКРЕКП на наступний рік з можливістю подальшого перегляду.
- (167) Розвиток мереж ЕПО відбувається за рахунок коштів інвестиційної складової тарифу відповідно до заходів, передбачених інвестиційною програмою, а також шляхом надання послуг з приєднання⁶⁹ нових споживачів до діючих електричних мереж.
- (168) Одночасно, у зв'язку з реформуванням ринків електричної енергії Законом України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» передбачено, що електророзподільне підприємство не має права здійснювати діяльність з виробництва,

⁶⁶ Стаття 5 Закону України «Про природні монополії».

⁶⁷ Територія здійснення ліцензованої діяльності (закріплена територія) - територія адміністративно-територіальної одиниці, де розташовані місцеві (локальні) електричні мережі, що перебувають у власності електропередавальної організації, яку електропередавальна організація погоджує з Міненерговугілля України, і яка затверджується НКРЕКП в установленому порядку. Якщо на території адміністративно-територіальної одиниці розташовані електричні мережі інших електропередавальних організацій, то територія здійснення ліцензованої діяльності кожної з цих електропередавальних організацій визначається відповідно до території розташування об'єктів електроенергетики, що перебувають у власності таких електропередавальних організацій.

⁶⁸ Споріднене підприємство:

- а) будь-яке підприємство, яке прямо або опосередковано, повністю або частково (не менше ніж 25 %) володіє частками (акціями, паями) статутного фонду або активами (майном) іншого суб'єкта підприємницької діяльності; управляє частками (акціями, паями) статутного фонду іншого суб'єкта підприємницької діяльності; користується на правах оренди активами (майном) іншого суб'єкта підприємницької діяльності;
- б) будь-яке підприємство:
  - частки (акції, паї) статутного фонду або активи (майно) якого прямо або опосередковано, повністю або частково (не менше ніж 25 %) перебувають у власності іншого суб'єкта підприємницької діяльності;
  - частки (акції, паї) статутного фонду якого прямо або опосередковано, повністю або частково (не менше ніж 25 %) перебувають в управлінні іншого суб'єкта підприємницької діяльності;
  - активи (майно) якого прямо або опосередковано, повністю або частково (не менше ніж 25 %) перебувають у користуванні на правах оренди іншого суб'єкта підприємницької діяльності;
- в) яке пов'язане з ліцензіатом або з одним з підприємств, зазначених у підпунктах а) та б) цього визначення, відносинами контролю відповідно до статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

⁶⁹ Приєднання електроустановки замовника (приєднання) - надання ЕПО послуги замовнику із створення технічної можливості для передачі (прийняття) в місце приєднання електроустановки замовника відповідної потужності до електричних мереж ЕПО (у тому числі новозбудованих) електричної енергії необхідного обсягу з дотриманням показників її якості та надійності (стаття 1 Закону України «Про електроенергетику»).

передачі та постачання електричної енергії. Його діяльність з розподілу електричної енергії має бути юридично та організаційно відокремлена від інших видів діяльності вертикально інтегрованої господарської організації, які не пов'язані з розподілом електричної енергії.

- (169) Разом з тим, наразі відокремлення діяльності у сфері розподілу електричної енергії від діяльності на суміжних ринках не відбулось, а електропередавальні підприємства суміщають діяльність з розподілу електроенергії з діяльністю з її постачання та виробництва, що створює передумови для вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (170) Порядок надання електропередавальними організаціями послуг з приєднання електроустановок встановлений вимогами Закону України «Про електроенергетику», Правилами приєднання електроустановок до електричних мереж, затвердженими постановою НКРЕ 17.01.2013 № 32, Порядком фінансування послуг з приєднання електроустановок до електричних мереж, затвердженим постановою НКРЕ від 21.11.2013 № 1467.
- (171) Сьогодні порядок приєднання визначає дві основні групи приєднань: стандартне⁷⁰ приєднання та нестандартне приєднання.
- (172) Для визначення типу приєднання (стандартне приєднання або приєднання, яке не є стандартним) за точку забезпечення потужності приймається найближча точка в існуючих (діючих) електричних мережах (кабельна лінія, повітряна лінія або трансформаторна підстанція) електропередавальної організації ступеня напруги, що відповідає ступеню напруги в точці приєднання.
- (173) Проект договору про приєднання та проект технічних умов надаються електропередавальною організацією замовнику не пізніше:
1. Для стандартного приєднання – 5 робочих днів від дня подання заяви замовника про приєднання електроустановки.
  2. Для приєднання, яке не є стандартним, – 15 робочих днів від дня подання заяви та 30 робочих днів у разі необхідності їх узгодження з власником магістральних/міждержавних електричних мереж.
- (174) Строк надання послуги з приєднання становить:
1. Стандартного приєднання – для електроустановок I ступеня потужності - 15 робочих днів від дня оплати замовником електропередавальній організації вартості приєднання на підставі наданого рахунку; для електроустановок II ступеня потужності - 30 робочих днів від дня оплати замовником електропередавальній організації вартості приєднання на підставі наданого рахунку.
  2. Приєднання, яке не є стандартним, – визначається умовами договору про приєднання.
- (175) Для отримання проекту договору про приєднання та проекту технічних умов на електрозабезпечення об'єкта замовник має подати заяву про приєднання електроустановки певної потужності встановленої форми з відповідним пакетом документів.
- (176) Вартість приєднання електроустановок замовників до електричних мереж електропередавальної організації визначається⁷¹:
1. Для стандартного приєднання – за фіксованими ставками, затвердженими НКРЕКП⁷².

⁷⁰ Стандартне приєднання - приєднання електроустановки (крім електроустановок, призначених для виробництва електричної енергії) замовника до діючих мереж електропередавальної організації на відстань, що не перевищує 300 метрів по прямій лінії від місця забезпечення потужності до місця приєднання, яке диференціюється за ступенями потужності: перший ступінь - до 16 кВт включно; другий ступінь - від 16 кВт до 50 кВт включно; третій ступінь - від 50 кВт до 160 кВт включно (стаття 1 Закону України «Про електроенергетику»).

⁷¹ На підставі Методики розрахунку плати за приєднання електроустановок до електричних мереж, затвердженої постановою НКРЕ від 12.02.2013 № 115.

⁷² Факторами, які впливають на величину плати за приєднання є: величина потужності об'єкта, клас напруги приєднання та тип населеного пункту, в якому розташований об'єкт замовника. Розрахунок вартості приєднання виконується на підставі таблиць розрахунку плати за стандартне приєднання у відповідному регіоні.

2. Для приєднання, яке не є стандартним, – відповідно до розробленої замовником та узгодженої з електропередавальною організацією проектно-кошторисної документації, виконаної згідно з технічними умовами⁷³.
- (177) Одночасно, на сьогодні процедура приєднання об'єктів замовників до електричних мереж є недостатньо прозорою, а строки, передбачені відповідними нормативними актами у сфері приєднання, не узгоджуються зі строками виконання відповідних робіт (надання послуг), передбаченими законодавством у сфері містобудування та землеустрою.
- (178) Зазначена неузгодженість створює передумови для вчинення ЕПО порушень законодавства у сфері захисту економічної конкуренції, зокрема, шляхом:
1. Недотримання вимог щодо строків приєднання.
  2. Включення до технічних умов на приєднання необґрунтованих вимог.
  3. Неправомірних відмов у приєднанні об'єктів замовників до електричних мереж.
- (179) АМКУ у 2013 – 2014 роках було проведено ґрунтовне дослідження ринків послуг у сфері приєднання до інженерних мереж суб'єктів природних монополій та напрацьовано ряд пропозицій щодо вдосконалення системи законодавства у сфері приєднання, зокрема доцільним для розвитку конкуренції та підвищення прозорості діяльності ЕПО є:
- 1) Надання замовникам послуг з приєднання, приєднання яких відповідає вимогам до стандартного приєднання, права відмовитись від надання послуги зі стандартного приєднання та обрати послугу з нестандартного приєднання.
  - 2) Врегулювання питання оплати послуг з видачі технічних умов, договорів на приєднання та оцінки розробленої замовником проектно-кошторисної документації на приєднання на відповідність виданим технічним умовам.
  - 3) Впровадження обов'язку вибору виконавця комплексу робіт із будівництва електроустановок зовнішнього електрозабезпечення замовника на конкурсних засадах.
- (180) Споживання електричної енергії кінцевим споживачем можливе винятково за умови приєднання належних йому електроустановок до місцевих (локальних) електричних мереж ЕПО.
- (181) Під час споживання електричної енергії споживач одночасно споживає послуги з передачі електричної енергії (надається виключно ЕПО) та послуги з постачання електричної енергії.
- (182) На сьогодні обирати постачальника електричної енергії мають змогу винятково промислові споживачі.
- (183) Постачання електричної енергії іншим споживачам здійснює постачальник електричної енергії за регульованим тарифом, який одночасно є ЕПО.
- (184) Відповідно до вимог законодавства у сфері електроенергетики ЕПО зобов'язана забезпечити недискримінаційний доступ ПНТ до власних електричних мереж для здійснення ПНТ діяльності з постачання електричної енергії відповідним споживачам ПНТ.
- (185) Механізм врегулювання взаємовідносин між ПНТ та ЕПО під час укладення договору про передачу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами врегульовано Порядком доступу постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом до місцевих (локальних) електричних мереж, затвердженим постановою НКРЕ від 29.10.2010 № 1421.
- (186) Договір про передачу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами укладається з урахуванням положень постанови НКРЕ від 19.10.2005 № 934 «Про схвалення Примірної угоди на передачу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами між постачальником електричної енергії за нерегульованим тарифом та електропередавальною організацією».

⁷³ Ця вартість враховує плату за потужність та вартість робіт згідно із затвердженою та узгодженою з ЕПО проектно-кошторисною документацією.

- (187) У разі укладення договору на передачу електричної енергії місцевими (локальними) електромережами ПНТ подає за шість робочих днів до 19 числа (включно) місяця, що передує розрахунковому, ЕПО на погодження: повідомлення на заявлений обсяг купівлі електричної енергії ПНТ на ОРЕ та додатки до нього, повідомлення на заявлений обсяг власного виробництва електричної енергії, довідки про стан обліку електроенергії у споживачів або постачальника (повідомлення та довідки).
- (188) ЕПО зобов'язана забезпечити доступ до свого структурного підрозділу, що здійснює реєстрацією вхідної кореспонденції, ПНТ для подачі та реєстрації повідомлень та довідок.
- (189) ЕПО повертає погоджені зі свого боку (або не погоджені) повідомлення та/або довідки у спосіб, який попередньо узгоджений ПНТ (поштою, надає нарочно або в інший прийнятний для сторін спосіб, що забезпечить найшвидше отримання цих документів ПНТ).
- (190) У випадку непогодження чи неприйняття повідомлень ЕПО - ПНТ може звернутись із скаргою на дії або бездіяльність ЕПО до НКРЕКП та Комісії з вирішення питань роботи постачальників за нерегульованим тарифом в ОРЕ, створеної за рішенням Ради ОРЕ.
- (191) Комісія з вирішення питань роботи ПНТ в ОРЕ за результатами розгляду скарги ПНТ може звернутися до ДП «Енергоринок» щодо прийняття ним повідомлень без відповідного погодження ЕПО.
- (192) Разом з тим, недостатнє врегулювання відносин між ПНТ та ПРТ на нормативно-правому рівні призводить до зловживань монопольним становищем суб'єктами природних монополій та витіснення ПНТ з ринку.

1.2. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ

- (1) В Україні створена та існує одна з чотирьох основних моделей організації оптових ринків електричної енергії, а саме модель єдиного оптового покупця – продавця.
- (2) Купівля всієї електричної енергії, виробленої на електростанціях, потужність чи обсяг відпуску яких перевищують граничні показники (крім випадків, передбачених цим Законом), та весь її оптовий продаж здійснюються на Оптовому ринку електричної енергії України (ОРЕ)⁷⁴. Функціонування інших оптових ринків електричної енергії в Україні забороняється⁷⁵.
- (3) Діяльність на ОРЕ регламентується, зокрема, такими основними нормативними документами:
  - Законом України «Про електроенергетику», яким визначені правові, економічні та організаційні засади діяльності в електроенергетиці і який регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергії, забезпеченням енергетичної безпеки України, конкуренцією та захистом прав споживачів;
  - договором між членами ОРЕ;
  - двосторонніми договорами, що укладаються ДП «Енергоринок» з членами ринку в рамках договору;
  - двосторонніми зовнішньоекономічними контрактами (договорами), що укладаються ДП «Енергоринок» з іноземними партнерами на імпорт та експорт електроенергії;
  - ліцензіями НКРЕКП (НКРЕ) на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва, передачі та постачання електроенергії за регульованим та нерегульованим тарифами;
  - рішеннями Уряду України та постановами НКРЕКП (НКРЕ).
- (4) Діюча модель ОРЕ запроваджена у ході реформування галузі електроенергетики у 1996 році і є цілісною впорядкованою системою взаємовідносин між суб'єктами господарської діяльності у процесі здійснення купівлі-продажу електричної енергії, яка діє на принципах самоврядування та відкритості.
- (5) ОРЕ функціонує з додержанням таких вимог:
  - усі суб'єкти господарської діяльності з виробництва, передачі, розподілу та постачання електричної енергії мають рівноправний доступ до ОРЕ та послуг електричних мереж після отримання відповідної ліцензії на право здійснення цих видів діяльності;
  - електрична енергія продається та купується за Правилами ОРЕ;
  - ціни на електричну енергію генеруючих компаній та оптові ціни визначаються за Правилами ОРЕ;
  - усі учасники ОРЕ укладають договори купівлі-продажу електричної енергії із ДП «Енергоринок» відповідно до договору, на підставі якого створюється ОРЕ;
  - у кожному розрахунковому періоді (місяці) забезпечується оплата вартості електричної енергії та послуг, закуплених у цьому періоді ДП «Енергоринок», у рівному відсотку кожній енергогенеруючій компанії (за винятком суб'єктів господарювання, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – мікро-, міні- та малим гідроелектростанціям) та ДП «НЕК «Укренерго». Ця оплата забезпечується з урахуванням остаточних платежів відповідно до договору, на підставі якого створено ОРЕ.

⁷⁴ Відповідно до пояснень Ради ОРЕ (лист від 25.02.2016 № 115) ОРЕ є особливою, законодавчо встановленою моделлю ринку, яка істотним чином відрізняється від інших ринків, зокрема, обмеженням свободи підприємницької діяльності його учасників з боку держави.

⁷⁵ Відповідно до статті 15 Закону України «Про електроенергетику».

- (6) ОРЕ створюється на підставі договору між членами ОРЕ (ДЧОРЕ), сторонами якого є виробники, постачальники електричної енергії, оптовий постачальник електроенергії (ДП «Енергоринок»), а також підприємство, що здійснює диспетчерське (оперативно-технологічне) управління об'єднаною енергетичною системою (ОЕС) України та передачу електроенергії магістральними та міждержавними електромережами (ДП «НЕК «Укренерго»).
- (7) У договорі визначаються мета та умови діяльності, права, обов'язки та відповідальність сторін. Договір між членами оптового ринку електричної енергії України (ДЧОРЕ) укладений 15 листопада 1996 року.
- (8) Правила ОРЕ є невід'ємною частиною ДЧОРЕ і визначають механізм функціонування ОРЕ, порядок розподілу навантажень між генеруючими джерелами, правила формування ринкової ціни на електричну енергію.
- (9) Органами управління ОРЕ згідно з ДЧОРЕ є Загальні збори членів ОРЕ та Рада ОРЕ.
- (10) Одним з основних організаційних принципів, реалізованих в діючій моделі ОРЕ, є самоврядування, яке забезпечується діяльністю представницького органу - Ради ОРЕ.
- (11) Відповідно до ДЧОРЕ, Рада виступає у ролі представників Сторін при його виконанні і не є самостійною юридичною особою або об'єднанням.
- (12) Рада ОРЕ є виконавчим органом між Загальними зборами учасників ОРЕ та здійснює загальний нагляд за роботою ДП "Енергоринок", системи забезпечення функціонування ОРЕ, за виконанням умов ДЧОРЕ та пов'язаних з цим зобов'язань.
- (13) До складу Ради ОРЕ відповідно до ДЧОРЕ (пункт 6.2) входять 10 голосуючих директорів – 5 від класу виробників та 5 від класу постачальників, а також 5 неголосуючих директорів, в тому числі, представник ДП «Енергоринок» та представник ДП «НЕК «Укренерго».
- (14) Голосуючі директори Ради ОРЕ обираються на Загальних зборах.
- (15) Кворум складають 3 голосуючі директори від кожного класу (пункт 6.5.2. ДЧОРЕ), а рішення приймаються простою більшістю голосів.
- (16) Голосуючі директори Ради ОРЕ, які є представниками окремих виробників та постачальників електричної енергії, мають вплив на формування Правил ОРЕ та розподіл коштів на ОРЕ.
- (17) До складу Ради ОРЕ протягом 2013, 2014, 2015 років входили 4 представники групи компаній групи ДТЕК, протягом 2013, 2014 років входили 4 представники групи державних компаній, а у 2015 році 3 представники групи державних компаній⁷⁶.
- (18) Відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції ДЧОРЕ є узгодженими діями, на які АМКУ було надано дозвіл, а ОРЕ є передбаченим Законом України «Про електроенергетику» об'єднанням суб'єктів господарювання електроенергетичної галузі, які, набувши статусу сторони ДЧОРЕ, узгоджують свої дії щодо розподілу ринків збуту й цін і зберігають свою власність на засоби виробництва і продукцію.
- (19) При цьому будь-які зміни до договору між членами ОРЕ та додатків до нього можуть впливати як на учасників ОРЕ, так і на стан конкуренції на цьому ринку.
- (20) Враховуючи викладене, усі зміни й доповнення до ДЧОРЕ, Правил ОРЕ та інших додатків ДЧОРЕ відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції мають бути обов'язково погоджені з АМКУ.
- (21) Крім того, ДЧОРЕ та усі зміни й доповнення до ДЧОРЕ, Правил ОРЕ та інших додатків ДЧОРЕ погоджуються з центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління в електроенергетиці, НКРЕКП.

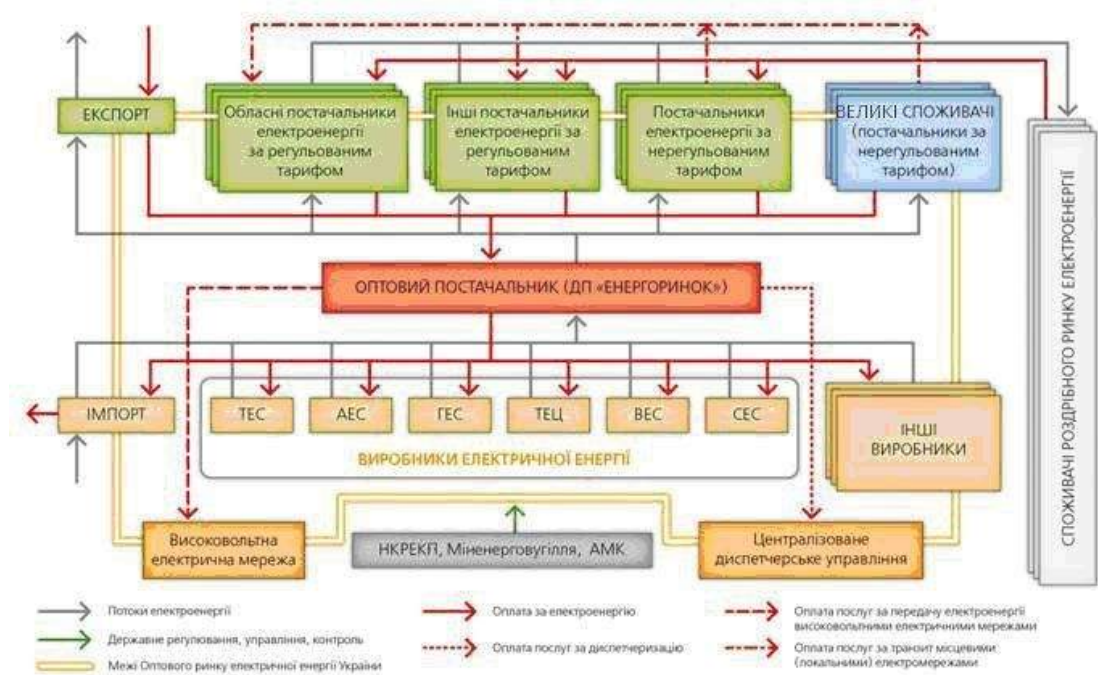
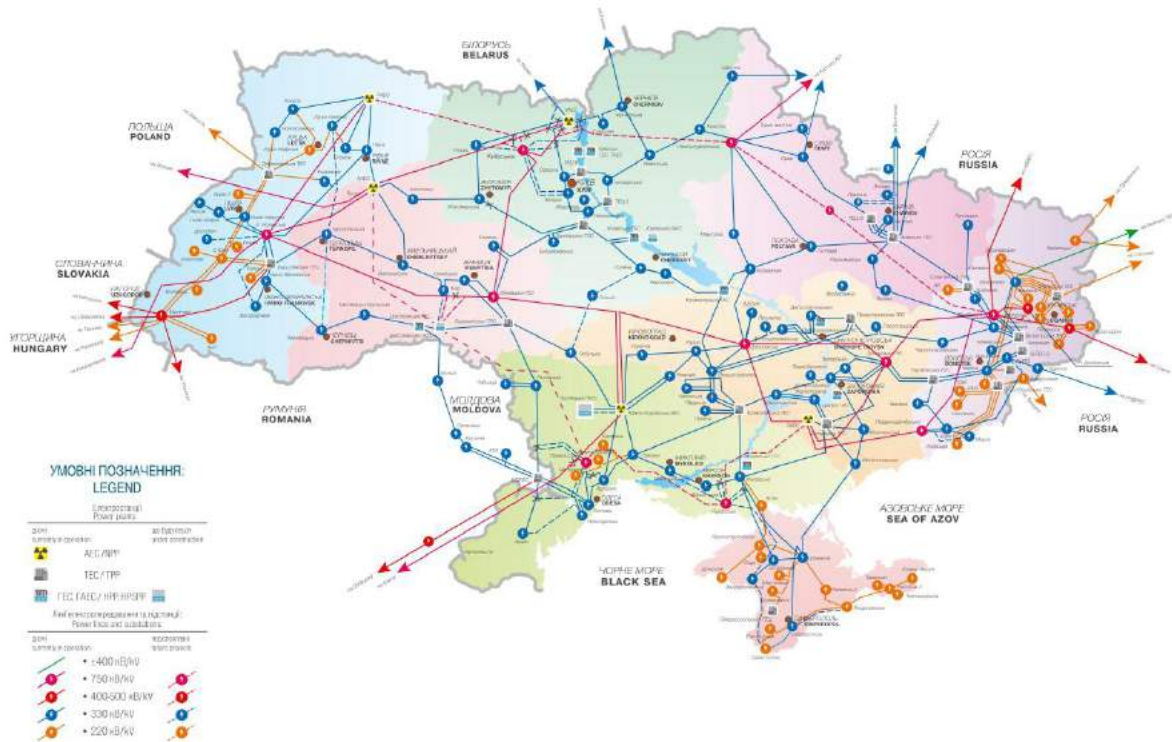

Схема функціонування ОРЕ

- (22) На цей час учасниками ОРЕ є близько 400 суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, які отримали відповідну ліцензію державного органу регулювання на певний вид діяльності та приєдналися до ДЧОРЕ.
- (15) Протягом 2013 – 2014 років та першого півріччя 2015 року до складу учасників ринку входили:
1. Виробники електроенергії, з яких:
    - 5 енергогенеруючих компаній теплових електростанцій (14 ТЕС), які працюють за щоденними погодинними ціновими заявками;
    - одна національна атомна енергетична компанія, яка поєднує 4 атомні електростанції, одну гідроелектростанцію, одну гідроакumuлюючу електростанцію та одну вітроелектростанцію;
    - одна енергогенеруюча компанія гідравлічних електростанцій, яка поєднує 9 найбільших ГЕС;
    - 45 теплоелектроцентралей та інші виробники малої потужності (блок-станції);
    - більше 130 виробників різних форм власності, які виробляють електричну енергію з альтернативних (поновлюваних) джерел енергії, у тому числі ВЕС, малі ГЕС, СЕС.
  2. Оптовий постачальник електричної енергії - ДП «Енергоринок», який забезпечує функціонування ОРЕ, зокрема, розроблення графіка навантаження, визначення оптової ринкової ціни, здійснення розрахунків з виробниками.
  3. Оператор магістральних та міждержавних електромереж - ДП «НЕК «Укренерго», який здійснює передачу електроенергії магістральними та міждержавними електричними мережами та диспетчеризацію на підставі графіків навантаження, розроблених ДП «Енергоринок»;
  4. Постачальники електроенергії різних форм власності, що купують електроенергію на ринку і здійснюють її постачання споживачам та з метою подальшого експорту (ПНТ та ПРТ).
- (17) Отже, електроенергетична галузь України функціонує на основі створеної у 1990-х роках моделі оптового ринку електроенергії за зразком моделі пулу електроенергії Великобританії та Уельсу. В основу існуючої моделі закладені принципи збереження

ОЕС України та централізованого управління нею⁷⁷. З 1996 року оптовий ринок електроенергетики функціонує за схемою ринку «єдиного покупця» (пулу). Модель базується на тому, що генеруючі компанії виробляють електроенергію і продають її ДП «Енергоринок», яке відразу реалізує її розподільчим компаніям (обленерго і незалежним постачальникам).

- (18) Далі ПНТ та ПРТ продають електроенергію між роздрібними та великими промисловими споживачами.
- (19) При цьому ціни та тарифи на електричну енергію на всіх етапах прямо або опосередковано регулюється НКРЕКП⁷⁸.
- (20) Основою електроенергетики країни є ОЕС України.
- (21) Особливістю ОЕС України є те, що вона працює в паралельному режимі з електроенергетичними об'єднаннями Республіки Білорусь, Молдови, Російської Федерації, крім так званого «острова Бурштинської електростанції», який синхронізовано з Європейською мережею системних операторів з передачі електроенергії (ЕОТ80-Е). Електричні зв'язки між ОЕС України та суміжними енергосистемами здійснюються по мережах 110- 750 кВт.

Об'єднана енергетична система України

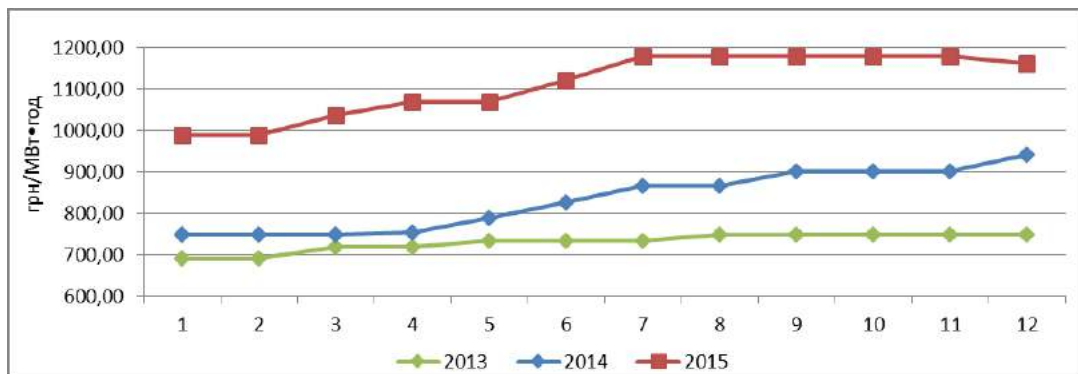
- (22) Отже, наприкінці 90-х років ХХ століття були створені передумови для лібералізації галузі електроенергетики в Україні та розвитку конкуренції. Економічна суть обраної моделі функціонування ОРЕ полягала в розділенні процесів виробництва, передачі та постачання електроенергії на окремі види діяльності та створенні конкурентного середовища в галузі енергетики.
- (23) Важливим показником діяльності ОРЕ є ОРЦ, яка в ідеалі ОРЕ має формуватися як результат взаємодії попиту на електроенергію і її пропозиції. Оптова ціна має враховувати коливання цін на енергоносії, а тарифи на передачу та постачання електроенергії за зверненнями ліцензіатів переглядаються НКРЕКП на підставі

⁷⁷ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною в науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» (автор - д.е.н., проф., Заслужений економіст України Філюк Г.М.).

⁷⁸ На думку ГС «Всеукраїнська енергетична Асамблея» (лист від 10.03.2016 № 145-02/16), основною причиною, яка обумовила тотальне державне регулювання та встановлені обмеження конкуренції на ринку електроенергії, стала державна політика підтримання низьких цін для населення за рахунок перехресного субсидування.

обґрунтованих витрат, необхідних для здійснення поточної діяльності та розвитку компанії.

- (24) Однак більш детальне ознайомлення з механізмом формування ОРЦ в галузі електроенергетики в Україні дає підстави для висновку, що він поки що не відповідає параметрам ефективності, що зумовлено рядом невирішених серйозних проблем.
- (25) Зокрема, за підсумками розрахункового місяця за оперативними даними відхилення фактичної ОРЦ від прогнозованої, затвердженої НКРЕКП на відповідний розрахунковий місяць, не повинно перевищувати 0,015 %⁷⁹.
- (26) Наближення фактичної ОРЦ до рівня прогнозованої в умовах постійних коливань попиту на електроенергію та структури її відпуску в ОРЕ здійснюється шляхом корегування показників, що використовуються для розрахунку платежів за маневреність та робочу потужність виробників, які працюють за ціновими заявками.
- (27) Протягом останніх років ОРЦ зростала, при цьому особливо стрімке зростання відбулось у 2015 році.

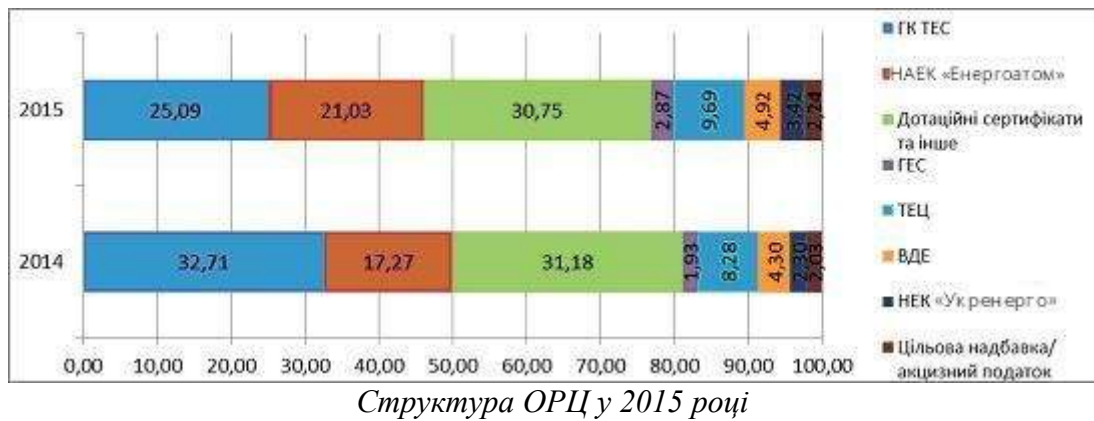

Динаміка ОРЦ у 2013 - 2015 роках

- (28) За даними НКРЕКП⁸⁰ зростання ОРЦ у 2015 році зумовлено:
- на 33,07 % зросла вартість електричної енергії, що продавалася в ОРЕ виробниками електроенергії з ВДЕ (зростання тарифу на 53,32 %);
  - на 72,31 % зросла вартість електричної енергії, що продавалася в ОРЕ ГЕС ПАТ «Укргідроенерго» (зростання тарифу на 136,64 %);
  - на 41,58 % зросла вартість електричної енергії, що продавалася в ОРЕ ДП «НАЕК «Енергоатом» (зростання тарифу на 42,71 %);
  - на 36,21 % зросла вартість електричної енергії, що продавалася в ОРЕ ТЕЦ;
  - на 72,99 % збільшився платіж ДП «НЕК «Укренерго»;
  - на 233,44 % збільшився платіж ДП «Енергоринок», що обумовлено збільшенням видатків у кошторисі підприємства, пов'язаних з випуском, обслуговуванням та погашенням облігацій, а також відкриттям кредитних ліній для розрахунків з виробництвом електричної енергії;
  - з 01 січня 2015 року внесено зміни до Податкового кодексу України щодо включення електричної енергії до переліку підакцизних товарів, унаслідок чого сплачується акцизний податок у розмірі 3,2 % (до 01.01.2015 – збір у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на електричну та теплову енергію у розмірі 3 %);
  - на 7,4 % (з 40 825 млн грн до 43 848 млн грн) зріс обсяг дотацій для компенсації втрат енергопостачальних компаній від постачання електричної енергії за регульованим тарифом пільговим категоріям споживачів.

⁷⁹ Підтверджується поясненнями Ради ОРЕ в листі від 02.09.2015 № 645.

⁸⁰ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

- (29) Отже можна констатувати непрозоре формування ОРЦ протягом досліджуваного періоду, яка не відображає співвідношення попиту та пропозиції, а її зростання стримується адміністративними методами, а не конкуренцією на ринку⁸¹.

Щодо реформи ринків електричної енергії

- (30) Розвиток конкуренції на ринку електроенергії, запобігання її усуненню та обмеженню є одним із головних зобов'язань, які взяла на себе Україна відповідно до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства⁸².
- (31) Ринки електроенергії країн ЄС (Великобританії, Німеччини, Франції, Польщі, Швеції, Фінляндії, Норвегії і т. д.) функціонують відповідно до принципів викладених у Директиві 2009/72/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку електроенергії та скасування Директиви 2003/54/ЄС, Регламенту (ЄС) N 9714/2009 про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) №1228/2003, чинних Кодексів електричних мереж ЕМТ50-Е тощо.
- (32) Слід зазначити, що Україна, як член Енергетичного Співтовариства з 2011 року, згідно з Рішенням Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 06 жовтня 2011 року (Рішення 2011/02/МС-ЕпС) має зобов'язання щодо імплементації до 01 січня 2015 року третього енергетичного пакета (Директива 2009/72/ЄС про загальні правила функціонування внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС, Регламент 714/2009 про умови доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії та скасування Регламенту 1228/2003).
- (33) Ринок електричної енергії країн ЄС (Великобританії, Німеччини, Франції, Польщі, Швеції, Фінляндії, Норвегії і т. д.), містить такі складові: ринок двосторонніх договорів, ринок «на добу вперед», внутрішньодобовий ринок, балансуючий ринок, роздрібний ринок електричної енергії та ринок допоміжних послуг.
- (34) У рамках двосторонніх договорів купівлі-продажу електроенергії учасники ринку самі визначають контрагентів, ціни та обсяги поставки (умови обороту товарів), що сприяє конкуренції і, як наслідок, стимулює підвищення ефективності усіма учасниками ринку.
- (35) Відхилення від запланованих обсягів постачання електроенергії учасники ринку купують чи продають на балансуючому ринку електричну енергію оператору системи передачі (оператору балансуючого ринку). Для покриття небалансів, оператор системи передачі на балансуючому ринку здійснює купівлю-продаж електроенергії за результатами відбору поданих на балансуючий ринок пропозицій (заявок) з продажу/купівлі електроенергії учасників балансування (генерація, споживачі з

⁸¹ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті про науково-дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятников С.В. (КНТЕУ)).

⁸² Україна набула статусу Договірної Сторони в Енергетичному Співтоваристві Південно-Східної Європи 01 лютого 2011 року. Протокол про приєднання України було підписано 24 вересня 2010 року і ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» від 15.12.2010 № 2787Л.

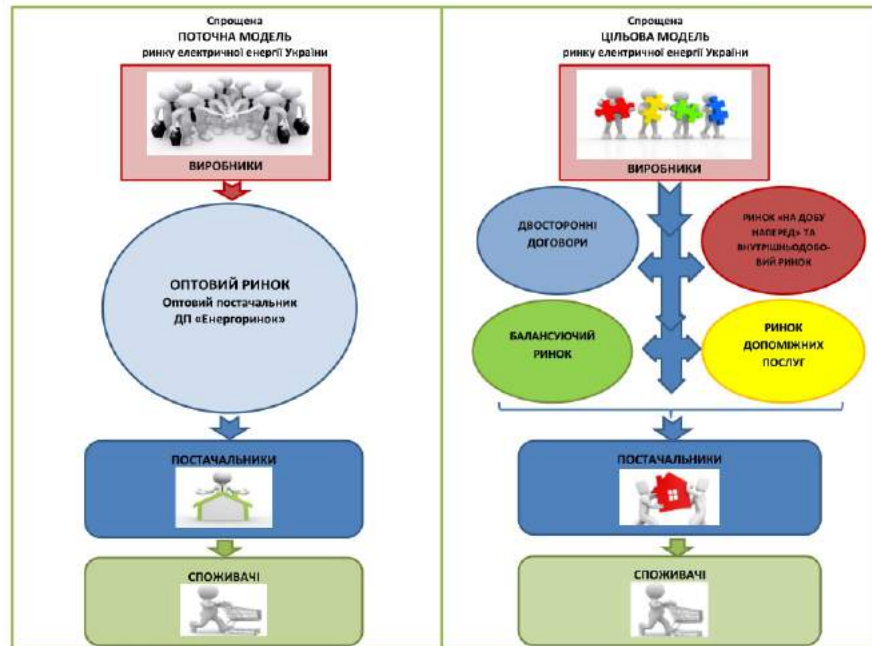
керуваним навантаженням). Робота балансуючого ринку і відповідальність за небаланси стимулює споживачів до більш якісного прогнозування й оптимізації графіків споживання.

- (36) На роздрібному ринку електричної енергії споживачі електроенергії купують електроенергію у постачальників електроенергії. Споживачі за власним вибором можуть купувати електроенергію у будь-якого з постачальників електроенергії на підставі укладеного договору на постачання електроенергії.
- (37) На ринку допоміжних послуг оператор системи передачі (системний оператор) купує допоміжні послуги для забезпечення сталої та надійної роботи енергетичної системи і забезпечення якості електричної енергії. Ринок допоміжних послуг дозволяє стимулювати підтримання і поліпшення поточного рівня можливостей з надання допоміжних та системних послуг, які включають первинне і вторинне регулювання частоти, регулювання напруги, протиаварійної автоматики, резерви з ручним введенням тощо.
- (38) Отже, на ринках електричної енергії країн Європи, інших країн пропозиція і попит на товар (електричну енергію) регулюються виключно взаємовідносинами між виробниками електричної енергії та споживачами товару. Функції оператора системи передачі (системного оператора) на товарному ринку зводяться до стимулювання його учасників до належного прогнозування своєї діяльності та забезпечення сталої та надійної роботи енергетичної системи. Крім того, оператор системи передачі (системний оператор) здійснює купівлю-продаж електроенергії у випадках небалансів електричної енергії використовуючи балансуючий ринок. На ринку допоміжних послуг системний оператор купує допоміжні послуги, основними з яких є послуги з підтримання відповідних резервів на завантаження або розвантаження з різним строком реагування на команди диспетчера. Такі послуги купуються відповідно до договору, в якому зазначається ціна, предмет та сторони.
- (39) Інструментами для розвитку конкуренції на ринках ЄС є:
- анбандлінг (unbundling): відділення природної монополії (передача, розподіл) і конкурентних видів діяльності (виробництво, постачання);
  - забезпечення вільного доступу до мереж і вільний доступ до ринку нових учасників ринків;
  - об'єднання ринків (об'єднання бірж, об'єднання балансуючих ринків): перехід від національних до регіональних ринків і на кінцевому етапі - до спільного європейського ринку;
  - спрощення, уніфікація і прозорість правил та інших процедур, у тому числі управління перевантаженнями і розподілу пропускнуої здатності транскордонних з'єднань;
  - розвиток передавальних мереж, транскордонних з'єднань;
  - ринкове ціноутворення на оптовому ринку і роздрібному ринку.
- (40) Наприкінці 2013 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» № 663-VII, який частково впровадив в українське законодавство положення Другого пакета енергетичного законодавства ЄС.
- (41) Разом з тим, оскільки на той час в ЄС та в Енергетичному Співтоваристві вже було прийнято рішення щодо запровадження «Третього пакета енергетичного законодавства ЄС», з метою приведення законодавства України до вимог Третього пакета енергетичного законодавства ЄС у 2015 році розпочалась робота з підготовки проекту Закону України «Про ринок електричної енергії України» при Міненерговугілля за активної участі АМКУ⁸³.
- (42) Прийняття цього законопроекту замінить чинний Закон України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» і Закон України «Про

⁸³ Проект Закону України «Про ринок електричної енергії» (зарєстрований у Верховній Раді України 21.04.2016 за № 4493).

електроенергетику» та посилить роботу конкурентних механізмів функціонування ринку електричної енергії.

- (43) Зокрема, буде змінено структуру сегментів ринку, запроваджено різні механізми купівлі-продажу електричної енергії та допоміжних послуг (двосторонні договори, ринок «на добу наперед» та внутрішньодобовий ринок, балансуєчий ринок, ринок допоміжних послуг) та нові правила роботи ринку (у тому числі в частині ціноутворення – відбудеться перехід від практики адміністративного формування цін до ринкових механізмів), прозорі та недискримінаційні правила доступу учасників ринку до мереж операторів системи передачі та систем розподілу, посилено роль та права споживачів на ринку електричної енергії тощо.
- (44) Споживачі отримають реальне право на вибір та зміну електропостачальника.

Схеми діючої та нової моделей ринку електроенергії

- (45) Прийняття закону, який відповідатиме вимогам Третього енергетичного пакета законодавства ЄС, стане необхідною передумовою розвитку конкуренції на ринках електричної енергії, структурних змін в галузі електроенергетики України, підґрунтям для модернізації сектору та інтеграції ринку електричної енергії України до регіональних енергетичних ринків, з наступним входженням до загальноєвропейського енергетичного ринку.

Щодо двосторонніх договірних відносин на ОРЕ

- (46) Відповідно до Закону України «Про електроенергетику», нормативними документами НКРЕКП (НКРЕ) та ДЧОРЕ між членами ОРЕ двосторонні договори щодо купівлі-продажу товарів (робіт, послуг), які обертаються на ОРЕ, укладається між Оптовим постачальником електричної енергії (ДП «Енергоринок») та іншими членами ОРЕ, зокрема, щодо:
1. Оптової купівлі електричної енергії (з виробниками електричної енергії та її імпортерами).
  2. Оптового продажу електричної енергії (з постачальниками електричної енергії).
  3. ЦДУ ОЕС України та ПМММ (з ДП «НЕК «Укренерго»).

- (47) Кожний член ОРЕ зобов'язаний продавати всю вироблену та імпортовану електричну енергію ДП «Енергоринок» на ОРЕ згідно з ДЧОРЕ та двосторонніми договорами, укладеними відповідно до нього⁸⁴.
- (48) Обов'язком ДП «Енергоринок» є, зокрема, купівля електричної енергії від Виробників та оплата її згідно з ДЧОРЕ та двосторонніми договорами. Купівля електричної енергії від інших суб'єктів підприємницької діяльності, які проводять продаж на Оптовому ринку⁸⁵.
- (49) ДП «Енергоринок» повідомило⁸⁶:
«Відповідно до вимог Закону ДП «Енергоринок» здійснює купівлю електричної енергії від її виробників та продаж усієї електричної енергії постачальникам за двосторонніми договорами, які всі учасники ОРЕ укладають з ДП «Енергоринок» відповідно до пункту 2.3.1 ДЧОРЕ. Уся електрична енергія, що купується та продається ДП «Енергоринок», має відповідати нормам якості, визначеним державними стандартами, зокрема, Межгосударственный стандарт ГОСТ 13109-97 «Электрическая энергия. Совместимость технических средств электромагнитная. Нормы качества электрической энергии в системах электроснабжения общего назначения», введений в дію в якості державного стандарту України наказом Держстандарту України від 18 червня 1999 №354 з 01.01.2000 ДСТУ 13109-97 «Норми якості електричної енергії в системах електропостачання загального призначення».
- (50) Відповідно до проаналізованих договорів між ДП «Енергоринок» та виробниками електричної енергії, предметом договору визначено, що відповідний виробник зобов'язується продавати, а ДП «Енергоринок» зобов'язується купувати електроенергію, вироблену виробником, та здійснювати її оплату відповідно до умов таких договорів⁸⁷.
- (51) Виробники електричної енергії, залежно від умов продажу електричної енергії в ОРЕ, поділяються на
- виробників, які працюють за ціновими заявками;
  - виробників, які не працюють за ціновими заявками.
- (52) Купівля - продаж електроенергії у виробників, які не працюють за ціновими заявками, відбувається за попередньо встановленими НКРЕКП тарифами на електричну енергію для кожного з таких виробників.
- (53) Згідно з підрозділами 8.1 - 8.7 Правил ОРЕ для виробників, що працюють за ціновими заявками, ДП «Енергоринок» визначає погодинні значення відповідних платежів, обсяг яких залежить від діяльності відповідного виробника на ОРЕ (обсягів виробництва, маневровості, дисципліни тощо)⁸⁸.
- (54) Також, згідно з підрозділом 8.8 Правил ОРЕ та відповідно до місячних величин, встановлених постановами НКРЕКП, для виробників, що працюють за ціновими заявками, визначаються погодинні значення додаткових платежів⁸⁹.
- (55) Згідно з підрозділами 8.9 та 8.10 Правил ОРЕ для виробників, що працюють за ціновими заявками, ДП «Енергоринок» визначає сумарний платіж та середньозважену ціну на продану в ОРЕ за розрахункову добу.

⁸⁴ Згідно з пунктом 2.3.1 ДЧОРЕ.

⁸⁵ Відповідно до пункту 3.1 ДЧОРЕ.

⁸⁶ Лист ДП «Енергоринок» від 13.08.2015 № 01/31-9506.

⁸⁷ Наприклад, договори ДП «Енергоринок» з ТОВ «ДТЕК Східенерго» (від 01.04.2002 № 1034/01), ПАТ «Центренерго» (від 07.09.1999 № 71/01-ЕР), з ПАТ «Донбасенерго» (від 31.08.1999 № 70/01-ЕР), з ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» від 30.08.1999 № 69/01-ЕР, з ПАТ «ДТЕК Західенерго» від 17.08.1999 № 62/01-ЕР, з ДП «НАЕК «Енергоатом» від 18.05.2001 № 698/05-НАЕК/640/01, з ПАТ «Укргідроенерго» від 31.01.2006 № 3304/01, з ДПЗД «Укрінтеренерго» від 31.10.2008 № 4297/02 та з ТОВ «Дунайська СЕС-1» від 19.10.2015 № 9000/2.

⁸⁸ Платіж за відпущену в ОРЕ електричну енергію, платіж за відхилення фактичного виробітку від заданого графіка для створення резерву і виконання вимог системи, зменшення платежу блоку за порушення режиму роботи, зменшення платежу за недотримання планових термінів капітального, середнього та поточного ремонтів, платіж за роботу потужність, платіж за маневреність, платіж за пуск блоку (корпусу), платіж за розвантаження нижче мінімально допустимого складу обладнання станції.

⁸⁹ Додатковий платіж на реконструкцію та модернізацію енергетичного обладнання виробника; додатковий платіж на виконання законодавчих актів та урядових рішень, погашення безнадійного боргу; додатковий платіж на вирішення будь-якого спірного питання, у зв'язку з уточненням вимірів або іншим узгодженим коригуванням; додатковий платіж на будівництво блоків виробникам, які працюють за ціновими заявками; додатковий платіж на зменшення платежу виробнику, який працює за ціновими заявками, за користування додатково отриманими коштами; зменшення платежу виробнику за порушення Порядку реалізації плану реконструкції та модернізації теплових електростанцій.

- (56) Після закінчення звітного місяця згідно з пунктом 8.19.1 Правил ОРЕ для відповідного (конкретного) виробника, що працює за ціновими заявками, ДП «Енергоринок» визначає середньозважену ціну згідно з результатами щоденних розрахунків платежів наростаючим підсумком за звітний місяць, яка надається до НКРЕКП для затвердження на звітний місяць тарифів на електричну енергію, продану в ОРЕ виробниками електричної енергії, що працюють за ціновими заявками.
- (57) Купівля оптовим постачальником електричної енергії (ДП «Енергоринок») інших товарів (робіт, послуг), крім електричної енергії, у виробників електричної енергії законодавством у сфері електроенергетики та ДЧОРЕ не передбачена.
- (58) Відповідно до укладених договорів⁹⁰ між ДП «Енергоринок» та виробниками електричної енергії, що працюють за ціновими заявками, електрична енергія є єдиним товаром, який продається виробником електричної енергії, що працює за ціновими заявками, та купується й відповідно оплачується ДП «Енергоринок».
- (59) При цьому між ДП «Енергоринок» та виробниками електричної енергії, що працюють за ціновими заявками, не укладено жодних договорів щодо купівлі-продажу в таких виробників додаткових товарів (робіт послуг), зокрема послуг з робочої потужності, маневреності, пуску блоку (корпусу) тощо.
- (60) ДП «Енергоринок» повідомило⁹¹:
«Платежі, які нараховуються виробникам, які працюють за ціновими заявками, за робочу потужність, маневреність, пуски, тощо, не являються платою за надання таким виробником окремих послуг. Тому що, в діючій моделі ринку вся вироблена електрична енергія виробниками, які працюють за ціновими заявками, продається Оптовому постачальнику, і на теперішній час не передбачено окремого сегмента ринку з надання додаткових послуг. Додаткові платежі (за робочу потужність, маневреність, тощо) для виробників, які працюють за ціновими заявками, входять до загального тарифу за продану товарну продукцію в ОРЕ, і являються стимулюючими платежами для виробників.»
- (61) Зазначена позиція ДП «Енергоринок» підтверджується інформацією, отриманою від виробників електричної енергії, що працюють за ціновими заявками.
- (62) ПАТ «Донбасенерго» повідомило⁹²:
«Відповідно до Двостороннього договору від 31.08.1999 №70/01-ЕР між ДП «Енергоринок» та ПАТ «Донбасенерго» продається електроенергія, а не послуга робочої потужності, маневреності, пуску блоку тощо. Всі платежі (за робочу потужність, маневреність, пуск блоку тощо) є складовою тарифу на продану електроенергію. Тому платежі, що нараховуються Товариству під час здійснення діяльності, пов'язаної з продажем електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України за ціновими заявками, є платою за електроенергію.»
- (63) Виробники, які не працюють за ціновими заявками, також на ОРЕ інших, крім електричної енергії, товарів робіт та послуг не продають.
- (64) Враховуючи зазначене, на ОРЕ ДП «Енергоринок» за умовами відповідних двосторонніх договорів купує у виробників електричної енергії та її імпортерів один товар – електричну енергію.
- (65) Оптове постачання електричної енергії - купівля електричної енергії, формування її оптової ціни та продаж електричної енергії за оптовою ціною енергопостачальникам⁹³.
- (66) Енергопостачальники - це учасники ОРЕ, які купують електричну енергію на цьому ринку з метою її продажу та/або постачання споживачам або з метою її експорту та/або імпорту.

⁹⁰ Наприклад, договори ДП «Енергоринок» з ТОВ «ДТЕК Східенерго» (від 01.04.2002 № 1034/01), ПАТ «Центренерго» (від 07.09.1999 № 71/01-ЕР), з ПАТ «Донбасенерго» (від 31.08.1999 № 70/01-ЕР), з ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» (від 30.08.1999 № 69/01-ЕР), з ПАТ «ДТЕК Західенерго» (від 17.08.1999 № 62/01-ЕР).

⁹¹ Лист ДП «Енергоринок» від 13.08.2015 № 01/31-9506.

⁹² Лист ПАТ «Донбасенерго» від 22.07.2015 № 01-1.1/02757.

⁹³ Відповідно до статті 1 Закону України «Про електроенергетику».

- (67) Продаж ДП «Енергоринок» усієї електричної енергії кожному постачальнику електричної енергії здійснюється на підставі договорів купівлі-продажу між ОП та постачальником, що укладаються відповідно до ДЧОРЕ. Умови цього договору мають відповідати типовому договору.⁹⁴
- (68) ПНТ повинен закуповувати електроенергію в ОП відповідно до умов його діяльності⁹⁵.
- (69) ПРТ повинен закуповувати електроенергію на ОРЕ відповідно до умов його діяльності та здійснювати належне проведення розрахунків з ОП, а також із суб'єктом підприємницької діяльності, що здійснює передачу електроенергії, належної постачальнику електричної енергії за нерегульованим тарифом, якщо електрична енергія поставляється мережами, які не є його власністю⁹⁶.
- (70) Постачальник електричної енергії за регульованим тарифом укладає договір купівлі-продажу електричної енергії з ОП відповідно до договору, на підставі якого створюється оптовий ринок електричної енергії.
- (71) Отже, постачальники електричної енергії за нерегульованим тарифом та за регульованим тарифом купують електричну енергію на Оптовому ринку електричної енергії України з метою її подальшого перепродажу та/або імпорту.
- (72) Зазначене підтверджується умовами договорів, укладених між ДП «Енергоринок» та відповідними ПНТ або ПРТ.
- (73) Так, відповідно до договору від 30.03.2011 № 6857/02 між ДП «Енергоринок» та ТОВ «Центр енергетичного моделювання», договору від 15.01.2007 № 3908/02 між ДП «Енергоринок» та СТ «Колос», договору від 30.04.2008 № 4674/01/2-30/04 між ДП «Енергоринок» та АК «Харківобленерго» ДП «Енергоринок» зобов'язується продавати, а відповідний постачальник зобов'язується купувати електроенергію та здійснювати її оплату відповідно до умов такого договору.
- (74) Крім того, на ОРЕ закуповують електричну енергію окремі суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність із виробництва електричної енергії, а саме ПАТ «Укргідроенерго» та ДП «НАЕК «Енергоатом», для закачки ГАЕС, ТОВ «ТЕК» і ТОВ «Східенерго» з метою компенсації втрат за напрямом ENTSO-E, ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» і ТОВ «ЛЕО» на НКТ, ДПЗД «Укрінтеренерго» для компенсації втрат за напрямом «Росія» та ENTSO-E, а також для забезпечення електропостачання Автономної Республіки Крим.
- (75) Враховуючи зазначене, на ОРЕ оптовий постачальник електричної енергії за умовами відповідних двосторонніх договорів продає, а ліцензіати з постачання електричної енергії за регульованим тарифом та ліцензіати з постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом (а також в окремих випадках - інші суб'єкти господарювання - члени ОРЕ) купують електричну енергію.
- (76) ДП «НЕК «Укренерго» може укладати такі договори⁹⁷:
1. Про централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління ОЕС України та передачу електричної енергії магістральними та міждержавними електромережами, який погоджується НКРЕ.
  2. Про надання допоміжних засобів.
  3. Про приєднання/від'єднання до/від магістральних та міждержавних електричних мереж.
  4. Про доступ до мереж.
- (77) Одночасно, ДП «Енергоринок»⁹⁸ може укладати з ДП «НЕК «Укренерго» договір про централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління ОЕС України та

⁹⁴ Відповідно пункту 3.4.5 Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з оптового постачання електричної енергії, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 16 грудня 1996 року № 256.

⁹⁵ Відповідно до пункту 2.4 Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 12 серпня 1996 року № 36.

⁹⁶ Відповідно до пункту 2.7 Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії за регульованим тарифом, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 13.06.1996 № 15/1.

⁹⁷ Відповідно до Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 11 жовтня 1996 року № 152.

передачу електричної енергії магістральними та міждержавними електромережами, який погоджується НКРЕ.

- (78) Пунктом 3.9.2 Умов та Правил № 152 передбачено, що ліцензіат з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами застосовує тариф на передачу електричної енергії магістральними та міждержавними електромережами (далі - тариф). Цей тариф підлягає регулюванню і затверджується НКРЕ.
- (79) На ОРЕ оптовий постачальник електричної енергії за умовами відповідних двосторонніх договорів закупає, а ліцензіат з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними мережами продає послуги з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, включаючи централізоване диспетчерське управління об'єднаною енергосистемою України, та надання допоміжних засобів.
- (80) Отже, в Україні функціонує єдиний Оптовий ринок електричної енергії України, на якому у відповідних часових проміжках в межах території України існує попит та пропозиція на відповідні товари (роботи, послуги), який функціонує відповідно до статті 15 Закону України «Про електроенергетику» та ДЧОРЕ.
- (81) **Аналіз існуючих договірних відносин дозволяє виокремити такі ринки, які функціонують у складі єдиного Оптового ринку електричної енергії⁹⁹:**
- 1) **Загальнодержавний ринок електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України (ринок генерації).**
  - 2) **Загальнодержавний ринок електричної енергії, яка продається ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України (ринок оптового продажу електроенергії).**
  - 3) **Загальнодержавний ринок послуг з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, включаючи централізоване диспетчерське управління об'єднаною енергосистемою України та надання допоміжних засобів, які купуються ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на ОРЕ (ринок послуг з передачі електроенергії).**

⁹⁸ Відповідно до Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з оптового постачання електричної енергії, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 16 грудня 1996 року № 256.

⁹⁹ Рада ОРЕ (лист від 25.02.2016 № 115) не погодилася з висновками Комітету щодо наявності у складі ОРЕ трьох окремо функціонуючих ринків та повідомила, що розглядати діяльність окремих суб'єктів ринку – таких, як виробники чи ДП «Енергоринок», окремо від інших учасників об'єднаної моделі ринку (постачальників, споживачів) є некоректним. Таку думку Ради ОРЕ поділяють ДП «Енергоринок», ДП «НАЕК «Енергоатом», ПАТ «Укргідроенерго», ГС «ВЕА» та група ДТЕК.

Одночасно, коректність застосованого Комітетом підходу підтверджується:

- висновками, наведеними у звіті д.е.н., доцента Герасименка А.Г., д.е.н., доцента Височина І.В., к.е.н. Боровика Ю.І., м.н.с. Телятнікова С.В. про науково-дослідну роботу на тему «Аналіз стану конкуренції на ринку електричної енергії в Україні» (Київ, 2016 рік);
- думкою д.е.н., проф. Филока Г.М., наведеною в науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України».
- практикою Європейської комісії, яка відповідно до традиційного визначення товарних меж ринків відокремлює ринок оптової торгівлі електроенергією від ринку постачання кінцевим споживачам, у тому числі великим суб'єктам господарювання, який у свою чергу є останньою ланкою ринку електричної енергії. При цьому ринок оптової торгівлі електроенергією визначається як перший рівень постачання всіма генеруючими компаніями, у тому числі імпортована електрична енергія, яка використовується для подальшого перепродажу (до прикладу, рішення Комісії у справі M.5467 параграфи 231-234).

2. СТАН КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКАХ У СКЛАДІ ОПТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

2.1. РИНОК ГЕНЕРАЦІЇ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

2.1.1. Основні покупці на ринку генерації електричної енергії

- (1) У складі Оптового ринку електричної енергії України діє загальнодержавний ринок електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок генерації)¹⁰⁰.
- (2) Єдиним товаром, що обертається на цьому ринку є електрична енергія, незалежно від типу енергогенеруючої станції (АЕС, ТЕЦ, ТЕС, ГЕС, ГАЕС тощо).
- (3) Територіальними межами зазначеного ринку є територія України¹⁰¹.
- (4) Часовими межами зазначеного ринку є календарний рік.
- (5) Враховуючи зазначене, часовими межами загальнодержавного ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на ОРЕ, є календарний рік. При цьому період дослідження ринку становить 2013 рік, 2014 рік та перше півріччя 2015 року.
- (6) Основними споживачами електричної енергії¹⁰² є:
  1. Населення – обсяг споживання електричної енергії становить близько 20 відсотків сукупного обсягу ОРЕ.
  2. Промисловість – обсяг споживання електричної енергії близько 40 відсотків від сукупного обсягу ОРЕ, при цьому близько 26 відсотків електричної енергії купується промисловими споживачами у постачальників електричної енергії за регульованим тарифом, а близько 14 відсотків - у постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом.
  3. Обсяг споживання електричної енергії житлово-комунальним господарством, у тому числі водоканалами, становить 5 відсотків від сукупного обсягу ОРЕ (при цьому частка водоканалів становить 2 відсотки).
  4. Споживання електричної енергії сільським господарством становить 1,5 відсотка сукупного обсягу ОРЕ.
  5. Установи та організації, що фінансуються з державного та місцевого бюджетів споживають 3,4 відсотки від сукупного обсягу електричної енергії.
  6. Експортується близько 5 відсотків електричної енергії від сукупного обсягу ОРЕ.
  7. Решта електричної енергії використовується для задоволення потреб інших споживачів та на покриття втрат електричної енергії в електричних мережах.
- (7) Усі вказані споживачі купують електричну енергію через договори постачання електричної енергії за регульованим тарифом або купівлі-продажу електричної енергії за нерегульованим тарифом у роздрібних постачальників.

¹⁰⁰ Відповідно до практики Європейської комісії сегмент ринку, на якому внаслідок державного регулювання генеруючі компанії постачають електроенергію одному оптовому покупцеві, тобто за схемою «єдиного покупця», вважається окремим товарним ринком (див. рішення Комісії М.3696).

¹⁰¹ Що стосується географічних меж ринку оптового ринку електричної енергії (генерація та продаж електроенергії генеруючими) – Комісія прийшла до висновку, що вони не можуть бути більшими, ніж межі держави. Наприклад, у справі М.1346 (параграф 12) визначається, що відповідні географічні межі ринку генерації не можуть бути ширшими, ніж межі Англії та Уельсу. Як аргументація, на підтвердження цього висновку зазначаються такі аспекти:

(i) компанії, які генерують електричну енергію, можуть продавати її лише через спеціальний механізм оптової торгівлі, який називається «Pool» та обмежується територією Англії й Уельсу;

(ii) взаємозв'язок між Англією та Уельсом і сусідніми країнами, зокрема Шотландією і Францією, має обмежену потужність яка становить менше 6 % загальної потужності.

На досліджуваному ринку існує аналогічна ситуація – уся електроенергія, яка генерується та імпортується, може бути придбана лише ДП «Енергоринок» і тільки в межах України, при цьому потужність імпорту становить лише близько 10,5 % загальної потужності генерації (наприклад, рішення Комісії у справах СОМР/39.388 та СОМР/39.389, в якому географічні межі оптового ринку електричної енергії визначаються як межі держави – Німеччини).

¹⁰² Відповідно до Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2014 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2015 № 971 та розміщеного на офіційному веб-сайті НКРЕКП.

- (8) При цьому попит на електричну енергію є постійно змінною величиною, яка коливається залежно від часу доби, дня тижня, погодних умов, пори року тощо.¹⁰³
- (9) ПНТ та ПРТ купують електричну енергію у ДП «Енергоринок», яке за законом має виключне право на купівлю всієї електричної енергії, що виробляється на електростанціях України та імпортується в енергосистему України із суміжних держав.
- (10) ДП «Енергоринок», ПРТ, ПНТ не формують попиту на електричну енергію, а відображають в обсягах власної закупівлі потреби (попит) кінцевих споживачів.
- (11) ДП «Енергоринок» під час здійснення закупівлі електричної енергії не може самостійно на власний розсуд обирати з якого джерела, в яких обсягах та за якою ціною купувати електричну енергію, а така діяльність ДП «Енергоринок» регламентується законодавством у сфері електроенергетики та ДЧОРЕ¹⁰⁴.
- (12) ДП «Енергоринок» зобов'язане купувати електричну енергію у виробників (а також інших суб'єктів підприємницької діяльності, які проводять продаж електричної енергії на ОРЕ¹⁰⁵ та здійснювати її оплату згідно з ДЧОРЕ та двосторонніми договорами.
- (13) ДП «Енергоринок» є єдиним суб'єктом господарювання, який здійснює діяльність з оптової купівлі електричної енергії у виробників та імпортерів.
- (14) Отже, на ОРЕ відсутня будь-яка конкурентна боротьба між покупцями електричної енергії, а також відсутні потенційні конкуренти ДП «Енергоринок» щодо здійснення оптової купівлі електричної енергії у виробників та імпортерів.
- (15) Виходячи з наведеного, у 2013 році, 2014 та першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на ОРЕ, ДП «Енергоринок», як єдиний покупець володіло ринковою часткою, розмір якої може розглядатися як структурна ознака монопольного (домінуючого) становища¹⁰⁶.
- (16) Одночасно, ринкова влада ДП «Енергоринок» є суттєво обмеженими впливом держави на ресурсне наповнення ринку та ціноутворення¹⁰⁷.

¹⁰³ Наприклад: - у жовтні - березні – максимальний попит на електроенергію, найвища нерівномірність добового графіка, у квітні і- червні – споживання електроенергії після зими починає стрімко зменшуватись, липень - вересень – період мінімального споживання електроенергії (особливо в нічний період);
- у нічні години попит на електроенергію є мінімальним, а в період з 17.00 до 23.00 досягає максимального розміру.

¹⁰⁴ Лист ДП «Енергоринок» від 13.08.2015 № 01/31-9506.

¹⁰⁵ Купівля в учасниками ОРЕ електричної енергії, отриманої ними за угодами на її імпорт, а також у суб'єктів підприємницької діяльності, які є власниками електричної енергії, виробленої з давальницької сировини (відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 05.06.2000 № 922, «Про затвердження Статуту державного підприємства «Енергоринок», від 05.05.2000 № 755 «Про утворення державного підприємства «Енергоринок»).

¹⁰⁶ Підтверджується роз'ясненнями результатів науково-дослідної роботи на тему «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» у частині наявності/відсутності ринкової влади у ДП «Енергоринок» (автор - д.е.н., доц. Герасименко А.Г.).

¹⁰⁷ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець, д.е.н., доц. А.Г. Герасименко та д.е.н., проф., Заслужений економіст України Г.М. Филюк, Гаець В.М., Помолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятніков С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филюк Г.М.), Меморандумі «Питання конкурентного права у дослідженні ринку електричної енергії, проведеному АМКУ» (автор - Latham & Watkins), Експертному висновку щодо відповідності висновків АМКУ з питань визначення домінування та колекттричного домінування на ОРЕ правозастосовній практиці ЄС (автор - д.ю.н, доц., Смирнова К.В. (КНУ ім. Т.Шевченка)); Висновку науково-правової експертизи щодо правильного розуміння та застосування деяких норм статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (автори - д.ю.н., проф., Заслужений юрист України Мацюк А.Р., д.е.н., проф., Заслужений діяч науки і техніки України Швець М.Я., к.ю.н., Заслужений юрист України Скомороха Т.В.).

2.1.2. Основні продавці на ринку генерації електричної енергії та стан конкуренції між ними

- (1) Усього в Україні станом на червень 2015 року ліцензію на виробництва електричної енергії отримали 263 суб'єкти господарювання¹⁰⁸. При цьому протягом періоду дослідження кількість таких суб'єктів зростала, зокрема, протягом 2013 – першого півріччя 2015 років ліцензію на виробництво електричної енергії отримали 88 суб'єктів господарювання¹⁰⁹.
- (2) Одночасно, суб'єкти господарювання, які отримали ліцензію протягом періоду дослідження, відносяться переважно до категорії «зелених» виробників та мають низьку встановлену потужність.
- (3) Основні генеруючі потужності ОЕС України зосереджені в¹¹⁰:
  - п'яти енергогенеруючих компаніях – ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ПАТ «Донбасенерго», ПАТ «Центренерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго», ПАТ «ДТЕК Східенерго», які загалом експлуатують 14 ТЕС із блоками одиначною потужністю 150, 200, 300 і 800 МВт, та на трьох великих ТЕЦ (Харківська ТЕЦ-5, Київські ТЕЦ-5 і 6) з енергоблоками 100 (120) МВт та 250 (300) МВт інших компаній. Загальна кількість енергоблоків на ТЕС і ТЕЦ становить 106 одиниць, у тому числі потужністю: 100 (120) МВт – 4, 150 МВт – 6, 200 МВт – 42, 250 МВт – 5, 300 МВт – 42, 800 МВт – 7 одиниць;
  - ДП «НАЕК «Енергоатом», на чотирьох атомних електростанціях якого перебуває в експлуатації 15 енергоблоків, з яких 13 – з реакторами ВВЕР-1000 потужністю по 1000 МВт і 2 – з реакторами ВВЕР-440 потужністю 415 та 420 МВт. Крім того, на балансі компанії знаходиться Ташлицька ГАЕС, що наразі експлуатує два гідроагрегати, та Олександрівська ГЕС (2 гідроагрегати).
  - ПАТ «Укргідроенерго», яке має у своєму складі каскади гідроелектростанцій на річках Дніпро й Дністер із загальним числом гідроагрегатів 103 одиниці.
- (4) За даними ДП «НЕК «Укренерго», станом на кінець 2015 року більша частина генеруючих активів мереж зношена та неефективна:
  - 83 % енергоблоків ТЕС і ТЕЦ відпрацювали більше 200 тис. годин (граничний ресурс), є фізично зношеними й морально застарілими та потребують реконструкції або заміни. Зношеність устаткування призводить до перевитрат палива, зменшення робочої потужності та погіршення екологічних показників. Станом на 31.12.2015 13 енергоблоків загальною потужністю 6,6 тис. МВт знаходяться в консервації або не експлуатуються з інших причин і протягом останніх 3-х років не виробляють електроенергії, а також 7 енергоблоків і 2 турбогенератори загальною потужністю 1,7 тис. МВт планується вивести з експлуатації в період, що розглядається;
  - енергоблоки АЕС наближаються до закінчення строку проектної експлуатації: 9 атомних блоків потребуватимуть продовження строку експлуатації у найближчі 10 років;
  - баланс потужності ОЕС України характеризується дефіцитом маневрених і регулюючих потужностей; частка АЕС, енергоблоки яких працюють у базовому режимі, перевищує 50 %; енергоблоки ТЕС, спроектовані для роботи в базовому режимі, використовуються для підтримки змінної частини графіка навантаження енергосистеми;
  - крім того, зношеними є магістральні та міждержавні електричні мережі, що стримує розвиток конкуренції у сфері виробництва електричної енергії та не сприяє входженню нових суб'єктів (у тому числі імпортерів) на ринок України.

¹⁰⁸ Відповідно до інформації, розміщеної на офіційному веб-сайті НКРЕКП.

¹⁰⁹ Відповідно до інформації, розміщеної на офіційному веб-сайті НКРЕКП.

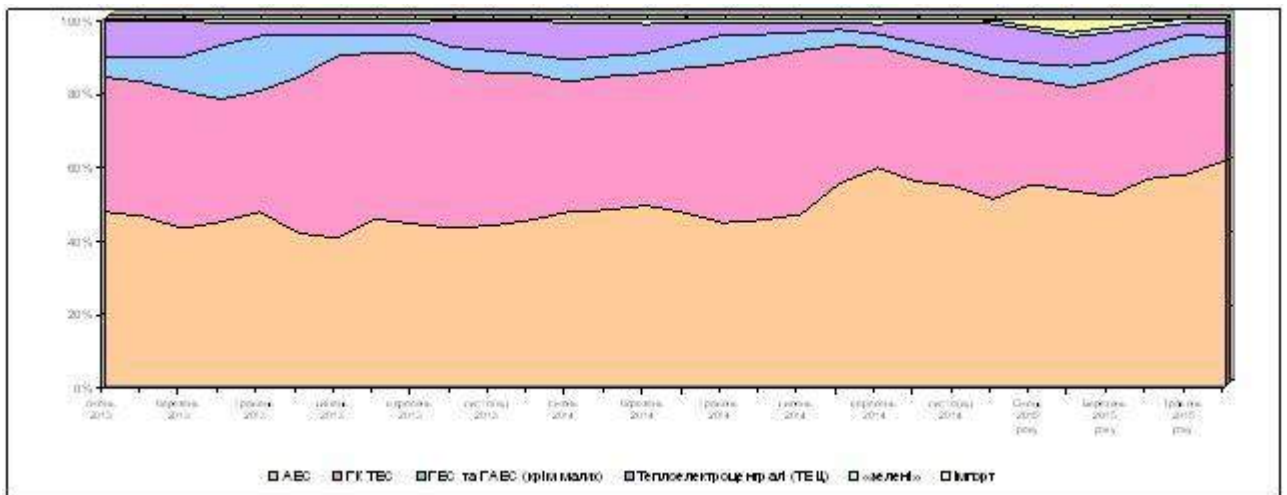
¹¹⁰ За даними ДП «НЕК «Укренерго», електронний ресурс: <https://drive.google.com/file/d/0BwZR8kgLwyBtMjA2SHM4cWY3Nmc/view?pref=2&pli=1>

- (5) Держава є найбільшим власником у структурі власності генеруючих підприємств (за встановленою потужністю), насамперед за рахунок ДП «НАЕК «Енергоатом» та ПАТ «Укргідроенерго», ПАТ «Центренерго».
- (6) Сумарна встановлена потужність виробників електричної енергії наприкінці 2015 року становила 55 468 МВт, а максимальна пропускна спроможність міждержавних електричних мереж (потенціал імпорту) - 5750 МВт¹¹¹.

Структура джерел надходження електроенергії в ОЕС України

- (7) ОРЕ було фактично продано електроенергії: у 2013 році – **176 331,43 ГВт·год**, у 2014 році – **165 974,83 ГВт·год**, у 2015 році – **75 589,33 ГВт·год**. Загалом обсяг ринку за період з 2013 до кінця першого півріччя 2015 - **417 895,59 ГВт·год**¹¹². При цьому традиційно більшою є питома вага джерел, які здійснюють виробництво електроенергії із застосуванням викопного палива (АЕС та ТЕС).

- (8) Відповідно до інформації ДП «Енергоринок», середньогодинний виробіток електричної енергії становив:
1. АЕС: у 2013 році - 9 498 МВт за годину, у 2014 році - 10 090 МВт за годину, у першому півріччі 2015 року - 10 230 МВт за годину.
  2. ТЕС: у 2013 році - 8 938 МВт за годину, у 2014 році - 7 081 МВт за годину, у першому півріччі 2015 року - 5 829 МВт за годину. У тому числі ГК ТЕС, що входять до складу групи ДТЕК, – у 2013 році - 6 212 МВт за годину,

¹¹¹ Відповідно до інформації, наведеної на офіційному веб-сайті ДП «НЕК «Укренерго» - <https://drive.google.com/file/d/0BwZR8kgLwyBtMjA2SHM4cWY3Nmci/view?pref=2&pli=1>

¹¹² Лист ДП «Енергоринок» від 28.08.2015 № 01/32-9919.

- у 2014 році - 5 572 МВт за годину, у першому півріччі 2015 року - 4 331 МВт за годину.
3. ГЕС, ГАЕС: у 2013 році - 1 608 МВт за годину, у 2014 році - 1 025 МВт за годину, у першому півріччі 2015 року - 876 МВт за годину.
  4. ТЕЦ: у 2013 році - 1 608 МВт за годину, у 2014 році - 1 025 МВт за годину, у першому півріччі 2015 року - 876 МВт за годину.
  5. Виробниками, що здійснюють виробництво електричної енергії з використанням ВДЕ, - у 2013 році - 175 МВт за годину, у 2014 році - 230 МВт за годину, у першому півріччі 2015 року - 219 МВт за годину.
- (9) Обсяг виробітку електроенергії є значно нижчим, ніж потенційно можливий.
  - (10) Фактичне використання потужностей у різних видах генерації коливається в межах від 11 % до 73 %. Середній коефіцієнт використання потужностей у галузі становить близько 38 %. Найвищий коефіцієнт використання потужностей був на АЕС (понад 70 %), в інших виробників він є значно нижчим¹¹³.
  - (11) Отже, величина встановлених потужностей майже в 2 рази перевищує пікове електричне навантаження в ОЕС України, яке протягом останніх років коливалось в діапазоні 23 – 27 ГВт¹¹⁴.
  - (12) Такий великий номінальний профіцит генеруючих потужностей створює передумови для значної конкуренції серед виробників електроенергії в цілому та особливо серед тих, які працюють за ціновими заявками.
  - (13) Отже, на сьогодні існує профіцит генеруючих потужностей та значний потенціал залучення імпорту електричної енергії, що сприяє інтенсифікації конкуренції між виробниками за максимізацію власних обсягів виробництва та може стати поштовхом до активного розвитку експорту електричної енергії до суміжних країн.
  - (14) ДП «Енергоринок» протягом періоду дослідження здійснювало купівлю електричної енергії у 167 суб'єктів відповідно до 171 договору купівлі-продажу, при цьому з них:
    - 3 виробники, що працюють за ціновими заявками, – ПАТ «Донбасенерго», ПАТ «Центренерго», ГК ТЕС ДТЕК (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго»);
    - 162 виробники, які не працюють за ціновими заявками.
  - (15) Відповідно до проаналізованих договорів між ДП «Енергоринок» та виробниками електричної енергії, предметом договору визначено, що відповідний виробник зобов'язується продавати, а ДП «Енергоринок» зобов'язується купувати електроенергію, вироблену виробником, та здійснювати її оплату відповідно до умов таких договорів¹¹⁵.
  - (16) Оскільки цінова конкуренція на ринку генерації у зв'язку з значним державним впливом є обмеженою, а ціни (тарифи) на електричну енергію майже не відображають співвідношення попиту та пропозиції на ринку, а також рівень собівартості продукції, доцільним є розгляд стану конкурентних відносин шляхом вивчення натуральних показників.

¹¹³ Підтверджується інформацією, наведеною в Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» (автор - д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филлок Г.М.).

¹¹⁴ інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)).

¹¹⁵ Наприклад, договори ДП «Енергоринок» з ТОВ «ДТЕК Східенерго» (від 01.04.2002 № 1034/01), ПАТ «Центренерго» (від 07.09.1999 № 71/01-ЕР), з ПАТ «Донбасенерго» (від 31.08.1999 № 70/01-ЕР), з ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» від 30.08.1999 № 69/01-ЕР, з ПАТ «ДТЕК Західенерго» від 17.08.1999 № 62/01-ЕР, з ДП «НАЕК «Енергоатом» від 18.05.2001 № 698/05-НАЕК/640/01, з ПАТ «Укргідроенерго» від 31.01.2006 № 3304/01, з ДПЗД «Укрінтеренерго» від 31.10.2008 № 4297/02 та з ТОВ «Дунайська СЕС-1» від 19.10.2015 № 9000/2.

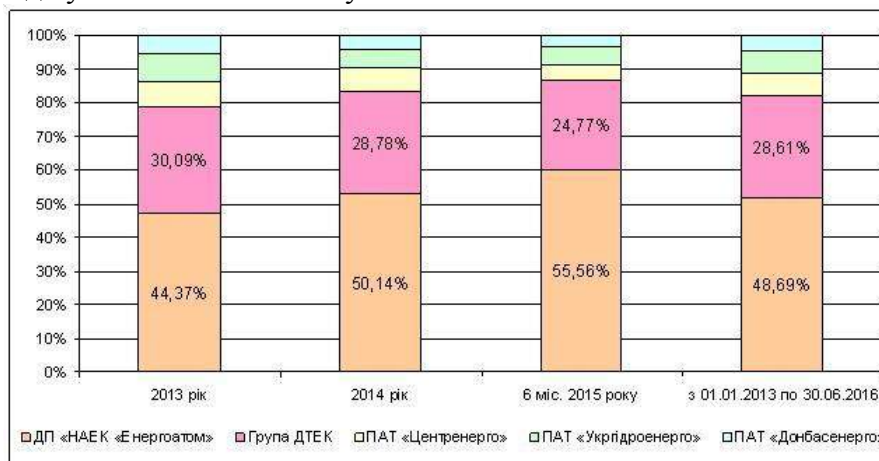
- (17) При цьому існує яскраво виражена перевага ринкових часток одних суб'єктів господарювання порівняно з іншими¹¹⁶, що підтверджується розрахунком обсягів продажу виробників - продавців електричної енергії в ОРЕ у 2013 – 2014 роках, першому півріччі 2015 року:

Суб'єкт господарювання /Період	2013, ГВт-год	2014, ГВт-год	6 міс. 2015, ГВт-год	Загалом з 2013 до кінця першого півріччя 2015, ГВт-год
ДП «НАЕК «Енергоатом»	78 241,99	83 223,10	41 993,66	203 458,75
Група ДТЕК	53 053,97	47 789,57	18 722,60	119 566,14
ПАТ «Центренерго»	12 585,24	11 356,40	3 367,57	27 309,21
ПАТ «Укргідроенерго»	13 587,12	8 546,13	3 627,91	25 761,16
ПАТ «Донбасенерго»	9 005,93	6 355,43	2 473,73	17 835,09

- (18) А також розрахунок часток виробників - продавців електричної енергії на загальнодержавному ринку генерації електричної енергії у 2013 – 2014 роках, першому півріччі 2015 року:

Суб'єкт господарювання /Період	2013 %	2014 %	6 міс. 2015, %	Загалом з 2013 до кінця першого півріччя 2015, %
ДП «НАЕК «Енергоатом»	44,37%	50,14%	55,56%	48,69%
Група ДТЕК	30,09%	28,78%	24,77%	28,61%
ПАТ «Центренерго»	7,14%	6,84%	4,46%	6,53%
ПАТ «Укргідроенерго»	7,71%	5,15%	4,80%	6,16%
ПАТ «Донбасенерго»	5,11%	3,83%	3,27%	4,27%

- (19) Інші учасники ринку є надто малими для відчутної зміни їх часток у результаті перерозподілу обмеженого попиту.

Динаміка структури ринку електричної енергії

- (20) Щодо імпорту електроенергії в Україну, то варто зазначити, що загальна максимальна потужність, яка може бути передана по міждержавним перетинам до України становить 5750 МВт¹¹⁷.
- (21) Разом з тим, можливість імпорту протягом періоду дослідження не використовуються повною мірою, а найбільш активно закупівля імпорту відбувалась у першому півріччі 2015 року.

¹¹⁶ У галузі електроенергетики висока частка на ринку є закономірним та об'єктивним явищем не тільки в Україні, але й в усіх країнах світу. Це пояснюється високою капіталомісткістю виробництва в галузі, що зумовлює досягнення ефекту на масштабах виробництва - Філюк Г.М., д.е.н, проф., Заслужений економіст України – науково-дослідна робота «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України».

¹¹⁷ Відповідно до інформації, розміщеної на офіційному веб-сайті ДП «НЕК «Укренерго» та листа ДП «Укрпромзовнішекспертиза» (лист від 03.12.2015 № 3734).

- (22) Частка імпорту¹¹⁸ у 2013 - 2014 роках була незначною, та в становила менше двох відсотків (у 2013 році - 0,02 % або 38 609 231кВ·год, у 2014 році - 0,1 %, або 177 992 929 кВ·год, у першому півріччі 2015 року - 1,84 %, або 1 392 911 909 кВ·год).
- (23) Починаючи з кінця 2014 року, а саме з грудня місяця, спостерігалось стрімке зростання імпорту. Так, наприклад у лютому 2015 року імпорт електроенергії досяг свого піку та становив 518 855 584 кВт·год, тобто майже в 139 раз більше, ніж показник аналогічного місяця 2014 року, що становив 3 729 061 кВт·год. Одразу після проходження пікової форми, частка імпорту почала спадати, та вже в червні становила 0,02 %, а обсяг склав 2 761 993 кВт·год.
- (24) Питома вага обсягу продажу електроенергії в ОРЕ за всіма зовнішньоекономічними контрактами та договорами протягом 2013 – 2014 років та першого півріччя 2015 року у загальному обсязі ОРЕ становила 0,39 %.
- (25) Протягом досліджуваного періоду електричну енергію в Україну імпортували ДПЗД «Укрінтеренерго», ПАТ «Інтер РАО» (Російська Федерація), ТОВ «ДТЕК Східенерго».
- (26) Імпорт електричної енергії суттєво не вплинув на структуру попиту електричної енергії в часових межах календарного року, а стрибок імпорту в кінці 2014 року – початку 2015 року був спричинений тимчасовими надзвичайними заходами з подолання наслідків тривалого порушення нормальної роботи ринку електричної енергії, впроваджених Кабінетом Міністрів України у цей період. Водночас, імпортні поставки можуть бути джерелом потенційної конкуренції на ринку електричної енергії¹¹⁹.
- (27) Отже, основними продавцями електричної енергії на ринку генерації виступають ДП «НАЕК «Енергоатом», ПАТ «Центренерго», ПАТ «Донбасенерго», ПАТ «Укргідроенерго» та група ДТЕК.
- (28) Цінова конкуренція між виробниками електричної енергії суттєво обмежується державою в особі НКРЕКП.
- (29) При цьому значною проблемою є висока енергозатратність. Так, споживання первинних паливно-енергетичних ресурсів на одиницю ВВП в Україні залишається у 3,4 разу вищим, ніж у країнах ЄС, у 2,8 разу - ніж у сусідній Польщі, у 1,5 разу - ніж у Китаї, в 1,2 разу - ніж у Росії¹²⁰.
- (30) Включення генеруючих потужностей виробників, які не працюють за ціновими заявками, до графіка навантаження (виробництва електроенергії) здійснюється за Правилами ОРЕ без урахування величин самих тарифів¹²¹.
- (31) ДП «Енергоринок» не може відмовити виробникам, які не працюють за ціновими заявками, у закупівлі в них електричної енергії¹²².
- (32) При цьому щодо розмірів тарифів для виробників, які не працюють за ціновими заявками, варто зазначити, що розмір таких тарифів формується не шляхом взаємодії попиту та пропозиції, як це було б за умови цінової конкуренції на ринку, а адміністративним шляхом, виходячи із собівартості виробництва та необхідної норми прибутку (за методом «витрати плюс»).

¹¹⁸ Лист ДП «Енергоринок» від 28.08.2015 № 01/32-9919.

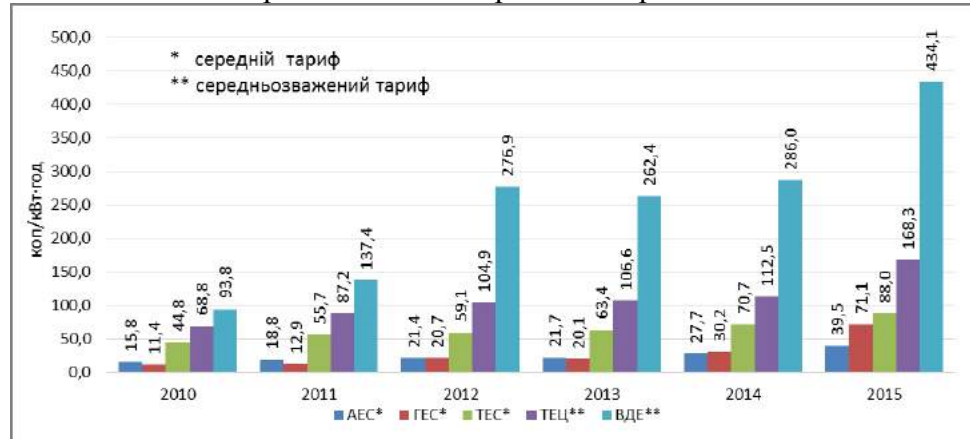
¹¹⁹ Підтверджується інформацією, наведеною у Звіті про науково дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятніков С.В. (КНТЕУ)).

¹²⁰ Підтверджується інформацією, наведеною в науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филко Г.М.

¹²¹ Лист Ради ОРЕ від 02.09.2015 № 645.

¹²² Лист Ради ОРЕ від 02.09.2015 № 645.

- (33) Протягом періоду дослідження спостерігалось зростання вартості електричної енергії, що продавалася всіма виробниками електричної енергії.

Динаміка тарифів на електричну енергію для виробників

- (34) Найбільше зросли тарифи на відпуск електроенергії, виробленої на ГЕС: за п'ять років тарифи зросли у 5,46 разу, у т. ч. за 2015 рік порівняно з 2014 роком - в 1,37 разу.
- (35) Суттєве зростання мало місце на електроенергію ВДЕ - відповідно в 3,4 разу і на 62 відсотки (при цьому лише за 2015 рік тарифи на електроенергію, вироблену з енергії вітру, біомаси і біогазу, зросли приблизно на 45 відсотків, з енергії сонця - приблизно на 45 - 64 відсотки) АЕС - відповідно в 2,1 разу і на 43 відсотки ТЕЦ - відповідно в 1,93 разу і на 50 відсотків. Тариф ТЕС за п'ять років зріс в 1,54 разів, у т. ч. за 2015 рік - на 24 відсотки.
- (36) Одночасно, за приблизними оцінками експертів, штучне обмеження тарифів (ціни) на відпуск електроенергії в ОПЕ для ДП «НАЕК «Енергоатом», ГЕС, ТЕС становить як мінімум 15 - 20 млрд грн на рік¹²³, у зв'язку з:
- постійним зростанням цін на первинні енергоносії, зокрема природний газ, енергетичне вугілля, мазут, вартістю переробки та зберігання відпрацьованого ядерного палива (близько 200 млн дол США)¹²⁴,
  - недостатністю інвестиційної складової, що не сприяє оновленню генеруючих потужностей в Україні¹²⁵.
- (37) Так, проведений аналіз свідчить, що останнім часом НКРЕКП відійшла від прямого розрахунку вартості електроенергії, який ґрунтується на витратах енергогенеруючих компаній на виробництво електроенергії, і фактично застосовує метод «зворотнього розрахунку», коли вихідними даними є не об'єктивні економічні і технологічні показники виробництва та транспортування електроенергії, а певні політичні і соціальні обставини¹²⁶.
- (38) НКРЕКП встановлює тарифи для населення та роздрібні тарифи енергопостачальних компаній, які здійснюють постачання електроенергії за регульованим тарифом, у такий спосіб фактично визначається загальна сума грошових коштів, яку сумарно сплатять всі споживачі за спожиту ними електроенергію у тому чи іншому місяці, на роздрібному ринку електроенергії України.

¹²³ Саква Ю. Пять барьеров для рынка электрической энергии в Украине // Электронный ресурс - Режим доступа: <http://hubs.ua/discussions/pyat-bar-erov-dlya-gy-nka-elektricheskoy-energi-v-ukraine-chast-i-59032.html>

¹²⁴ До 2014 року Україна на 98 % залежала від РФ щодо поставок ядерного палива на атомні реактори, 30 грудня 2014 року було підписано контракт з компанією «Westinghouse» (США) про поставки ядерного палива на українські реактори, що стало кроком на шляху до диверсифікації поставок ядерного палива та відповідає національним інтересам України // Аналітичний огляд «Ядерна енергетика у світі та Україні: поточний стан та перспективи розвитку», підготовлений за сприяння Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки – Київ 2015 рік – електронний ресурс: http://www.ucps.org/upload/2015_atom-1.pdf

¹²⁵ Підтверджується інформацією, наведеною в науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филко Г.М.

¹²⁶ Підтверджується інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебrenніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)).

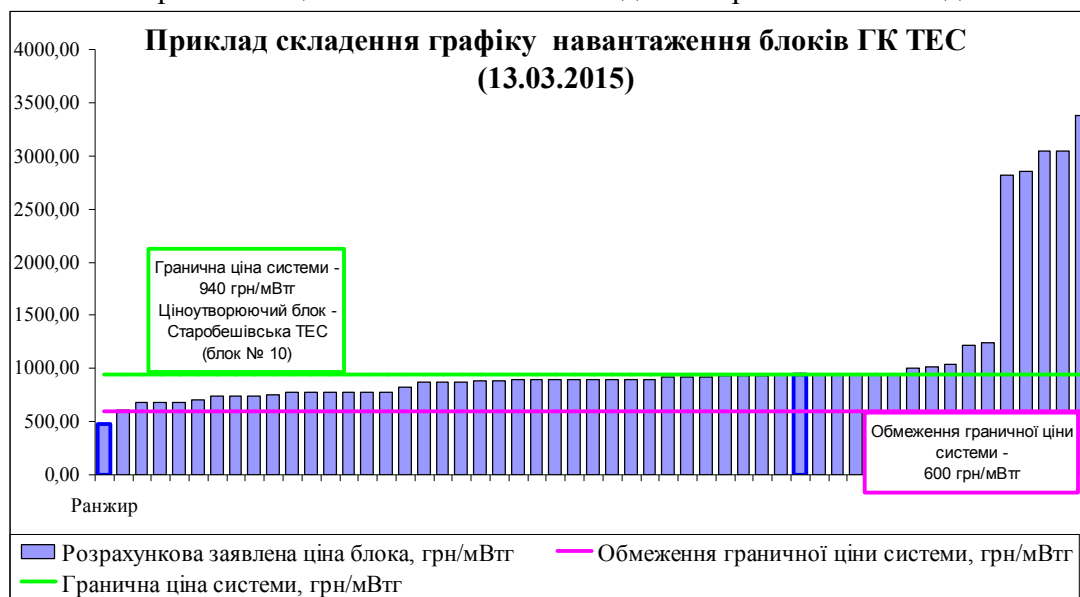
- (39) Виходячи з цієї суми грошових коштів НКРЕКП встановлює прогнозну оптову ринкову ціну електроенергії на кожний місяць, відпускні ціни для енергогенеруючих компаній, які не працюють за ціновими заявками (ДП «НАЕК «Енергоатом», ПАТ «Укргідроенерго», ТЕЦ, «зеленим» виробникам) та обмеження ГЦС (Кнкре), яке обмежує величини цінових заявок енергогенеруючих компаній ТЕС.
- (40) Відповідно до Правил ОРЕ ОРЦ має визначатися як середньозважена величина вартості закупівлі електричної енергії від усіх виробників, що продають електричну енергію в ОРЕ, витрат на диспетчеризацію та утримання магістральних та міждержавних електромереж, витрат на забезпечення функціонування ОРЕ та додаткових загальнодержавних витрат (збір у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на теплову та електричну енергію, компенсація пільгових тарифів для деяких категорій споживачів, насамперед населення тощо).
- (41) Одночасно, у звіті НКРЕКП за 2014 рік, зокрема, зазначено: *«Усвідомлюючи важливість для економіки і суспільства значення стабільності роздрібних цін на електроенергію, НКРЕКП протягом звітного періоду впроваджувала заходи щодо недопущення необгрунтованого зростання роздрібних тарифів шляхом жорсткого контролю за формуванням їх складових та, в першу чергу, ОРЦ».*
- (42) Такий підхід до ціноутворення, що використовує НКРЕКП, змушує енергогенеруючі компанії реалізовувати електроенергію в умовах соціально-економічної кризи не за економічно обгрунтованими цінами, що ґрунтуються на їхніх витратах, а за цінами, які не спричинятимуть додаткового соціального збурення в населення, без урахування реальної вартості електричної енергії та потреб енергокомпаній у розвитку.
- (43) Помісячний аналіз середнього тарифу за електроенергію, вироблену ТЕС за досліджуваний період, демонструє, що такий тариф для генеруючих компаній ТЕС за відпущену в ОРЕ електроенергію, навіть з урахуванням інших платежів, у певні періоди був значно нижчим, ніж тариф для інших виробників, зокрема ТЕЦ, які працюють на вугіллі.
- (44) При цьому передбачений правилами ОРЕ механізм цінових заявок обумовлює конкурентну боротьбу між кожним блоком кожної станції кожного виробника, що працює за ціновими заявками.
- (45) Разом з тим, цінова заявка має відображати рівень цін, за якими такий виробник електроенергії спроможний відпускати електроенергію в ОРЕ¹²⁷.
- (46) Цінові заявки розраховуються відповідно до положень додатка Б Правил ОРЕ, виходячи з цін натурального палива (вугілля, газ, мазут) з урахуванням витрат на його транспортування та перевіряються ДП «Енергоринок».
- (47) На підставі наданих заявок виробниками, що працюють за ціновими заявками, ДП «Енергоринок» здійснює впорядкування блоків на розрахунковий період очікуваного максимального покриття електричного навантаження від найдешевшого блоку до найдорожчого блоку за розрахунковою заявленою ціною, розрахованою згідно з ціновими заявками за умови роботи блоку в період Start - End на максимальній заявленій робочій потужності.
- (48) Якщо енергоблок не пройшов вказаний відбір ДП «Енергоринок» не купує в нього електроенергію.
- (49) На підставі розробленого заданого графіка навантаження ДП «Енергоринок» визначає для виробників, які працюють за ціновими заявками, граничну ціну системи, ціну робочої потужності та ціни за маневреність.
- (50) Як зазначалось, ГЦС визначається ціною найдорожчого із включених до заданого графіка навантаження маневрених блоків¹²⁸. ГЦС є ціною, за якою нараховується

¹²⁷ Пункт 3.1 Правил ОРЕ.

¹²⁸ Пункт 5.7.1 Правил ОРЕ.

платіж за відпущену електроенергію усім блокам виробників, які працюють за ціновими заявками.

- (51) Якщо ціна найдорожчого блоку, включеного до графіка навантаження, перевищує величину обмеження ГЦС (Кнкре), платіж за відпущену електроенергію зазначеним блоком визначається величиною, встановленою НКРЕКП.
- (52) Обмеження граничної ціни системи (Кнкре) протягом періоду дослідження суттєво не змінювалось та становило до 17.09.2014 380 грн/МВт·год, до 14.11.2014 445 грн/МВт·г, до 30.06.2015 600 грн/МВт·г.¹²⁹ Постановою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2513 «Про внесення змін до постанови НКРЕ від 09 серпня 2012 року № 1031» величина обмеження граничної ціни системи збільшена до 680 грн. за 1 МВт·год.

Приклад застосування обмеження граничної ціни системи

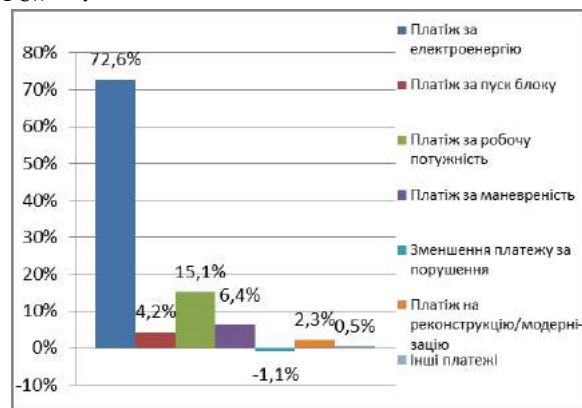
- (53) Як приклад¹³⁰ застосування НКРЕКП обмеження ГЦС, наводимо ситуацію, що склалась 13.03.2015:
- 1) Усього до роботи було заявлено 54 блоки ТЕС (при цьому один блок (блок № 3 Запорізької ТЕС) було включено до графіка на обов'язковій основі).
  - 2) Ціна найдорожчого блоку (який мав бути ціноутворюючим блоком відповідно до Правил ОРЕ), включеного в роботу 13.03. 2015, це блок № 10 Старобешівської ТЕС (ПАТ «Донбасенерго»), отже, максимальна ціна електроенергії на цю годину має дорівнювати 940 грн/МВт·г. Проте гранична ціна системи, обмежена коефіцієнтом обмеження граничної ціни системи, становила - 600 грн/МВт·г. Отже, на годину максимального покриття 13 березня 2015 року ціна енергоблокам за відпущену електроенергію виявилася нижче ринкової на 30 %.
  - 3) Обмеження ціни коефіцієнтом обмеження, встановленим НКРЕКП, у цей день призвело до того, що на годину максимального покриття всі енергоблоки, включені в роботу (40 блоків), за винятком блока № 4 Старобешівської ТЕС (ПАТ «Донбасенерго»), виявилися дорожчими, ніж встановлене НКРЕКП обмеження.
- (54) ГЦС не є ціною, за якою виробник, що працює за ціновими заявками, продає електричну енергію ДП «Енергоринок».
- (55) Разом з тим, ГЦС та обсяг відпущеної в ОРЕ електричної енергії є визначальним при розрахунку платежу, який буде нараховано виробнику, що працює за ціновими заявками, за відпущену електроенергію (такий платіж є однією з невід'ємних складових

¹²⁹ Постанова НКРЕ від 09.08.2012 № 1031 «Про затвердження величин обмеження граничної ціни системи і необхідного оперативного резерву».

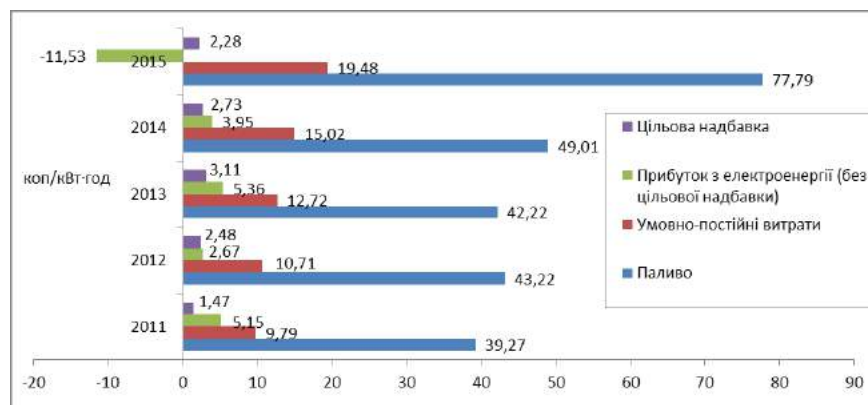
¹³⁰ Заява ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «ДТЕК Східенерго» та ПАТ «ДТЕК Західенерго» від 24.06.2015 № 17/1358.

середньозваженої ціни продажу електричної енергії в ринок, на підставі якої затверджується тариф для ТЕС).

- (56) Як показує практика, Кнкре є визначальною при визначенні ГЦС та нарахуванні платежу за відпущену ОРЕ. Кнкре встановлюється НКРЕ, НКРЕКП на рівні, який не дозволяє блокам ТЕС бути ціноутворюючими і ГЦС в період Start-End завжди відповідає рівню $K_{\text{НКРЕ}}$ ¹³¹.
- (57) Крім того, з метою недопущення відхилення рівня фактичної ОРЦ від прогнозованої, правилами передбачено механізм коригування платежів за маневреність та робочу потужність (зокрема їх зменшення).
- (58) Такий підхід до формування тарифів на електроенергію для ТЕС не забезпечує необхідного обсягу коштів на експлуатацію, ремонти обладнання та модернізацію¹³².
- (59) Практика застосування обмеження ГЦС з боку НКРЕКП (Кнкре) може призводити до того, що фактична відпускна ціна стає нижчою за граничні витрати на виробництво.
- (60) При цьому необхідно зазначити, що застосування обмеження ГЦС є непрозорим, оскільки порядок та/або методика, за якою НКРЕКП обчислює та встановлює обмеження граничної ціни системи (Кнкре), на сьогодні не затверджена.
- (61) Одночасно, ціни (тарифи) для групи генеруючих компаній ТЕС за звітний місяць (погодинно) визначаються та встановлюються залежно від особливостей та результатів цінового регулювання, а також фактичної діяльності всіх інших виробників та ДП «НЕК «Укренерго»¹³³.

Структура платежів ГК ТЕС у 2015 році

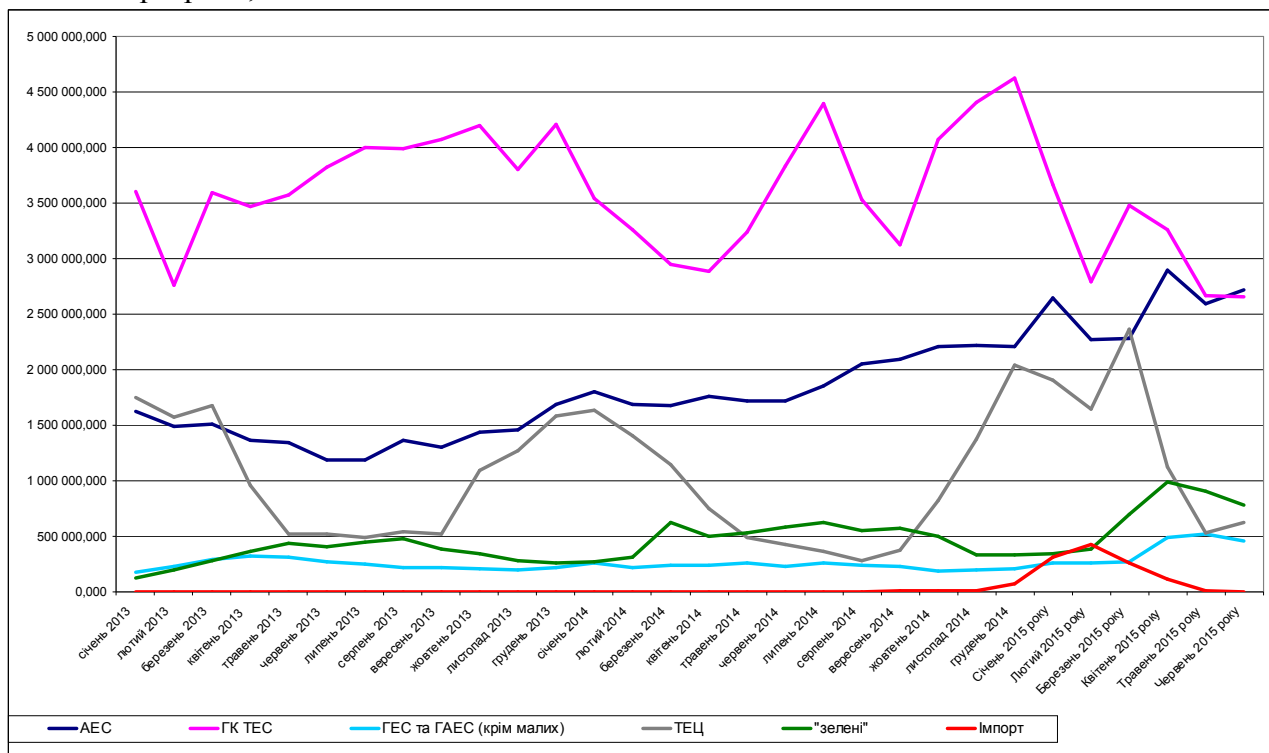
Структура тарифу закупівлі електроенергії ТЕС

¹³¹ Лист Ради ОРЕ від 02.09.2015 № 645.

¹³² Підтверджується інформацією наведеною в науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филко Г.М.).

¹³³ Так, наприклад, зменшення середньої ціни продажу електроенергії в ОРЕ виробниками за період з 21.09.2015 по 30.09.2015 проти попереднього періоду (з 11.09.2015 по 20.09.2015) на 12,45 % було зумовлене зменшенням середньої ціни продажу електроенергії в ОРЕ генеруючими компаніями ТЕС через зменшення регулюючих коефіцієнтів, які використовуються для визначення цін за робочу потужність та маневреність. //Аналіз цін в ОРЕ // офіційний веб-сайт «ДП «Енергоринок».

- (62) Так, наприклад, за 2015 рік тариф продажу електроенергії виробниками, які працюють за цінними заявками, в ОПЕ зріс порівняно з 2014 роком на 24,5 % (з 70,71 коп/кВт•год до 88,01 коп/кВт•год). У структурі тарифу частка собівартості виробництва електроенергії збільшилась з 64,04 коп/кВт•год до 97,26 коп/кВт•год (на 52 %). Водночас рентабельність виробництва електричної енергії зменшилась з 10,43 % до - 9,52 % (з цільовою надбавкою)¹³⁴.
- (63) Зростання собівартості виробництва електроенергії ГК ТЕС відбувається, як правило, за рахунок збільшення умовно-постійних витрат (при цьому у 2015 році паливна складова у структурі собівартості у 2015 році збільшилась на 58,72 % за рахунок збільшення ціни на газ на 34 % та вугілля – на 52 %)¹³⁵.
- (64) Щодо структури продажу електричної енергії у вартісному показнику, варто зазначити, що сукупний обсяг ОПЕ у вартісному показнику за період дослідження становив 217 691 688,13 тис. грн, при цьому, частка АЕС становила 25,43 %, частка ТЕС - 49,37%, частка великих ГЕС та ГАЕС - 3,65 %, ТЕЦ - 14,61 %, «зелених» - 6,36 %, а імпортерів 0,58 %.

Динаміка вартісних обсягів продажу електроенергії в ОПЕ

- (65) При цьому, із січня 2015 року по листопад 2015 року з Російської Федерації імпортовано 2,3 млрд КВт•год електроенергії. Кошти на оплату імпорту електроенергії передбачалися ДП «Енергоринок» згідно з окремими рішеннями НКРЕКП, які використовувалися на здійснення 100 % попередньої оплати постачання електроенергії з Російської Федерації.
- (66) Одночасно, існує значний адміністративний вплив з боку НКРЕКП на ціноутворення та розподіл коштів на ОПЕ, що у свою чергу може впливати на співвідношення вартісних показників продажу в ОПЕ електроенергії різними виробниками.
- (67) Отже, усі енергогенеруючі компанії України, незалежно від виду генерації, фактично всі споживачі електроенергії є ціноотримувачами.

¹³⁴ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

¹³⁵ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

- (68) Ключовим напрямом нормалізації ціноутворення є його побудова на ринкових принципах (що є загальноприйнятою світовою, зокрема європейською практикою), яка має відбуватися на основі лібералізації ринку електроенергії України, імплементації положень Третього енергетичного пакету ЄС, зокрема Директиви 2009/72/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії, принципи якої відображенні в чинному Законі України від 24.10.2013 № 663 «Про засади функціонування ринку електричної енергії України». Його виконання значно затримується і не відбувається відповідно до встановлених етапів.
- (69) Проблема заборгованості за отриману електроенергію на ОРЕ та роздрібних ринках електроенергії з огляду на її масштабність та темпи поширення, проблема боргів набуває великого значення. Значно погіршився рівень розрахунків на ринку електроенергії, починаючи з 2014 року. Збільшення боргів перед виробниками стало неконтрольованим¹³⁶.

Рівень розрахунків ДП «Енергоринок» з енергогенеруючими компаніями та ДП «НЕК «Укренерго» за закуплену в них електричну енергію, %

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
АЕС	98,9	97	99,6	98,6	98	99	96,7	98,2	97,9	92,7	91,9
ТЕС	97	96,4	100,2	102,4	99,8	101,9	99,9	98,3	97,7	96,1	98,2
ГЕС	99	97	101,2	97,8	96,8	101	99,8	95,2	98,5	94,0	91,5
Інші	101,8	96,2	99,7	99,2	96,9	98,2	94,8	97,1	98,0	96,1	95,3
ДП «НЕК «Укренерго»	98,5	96,8	99,4	100,3	96,7	99,1	98,3	97,0	98,8	94,8	92,7

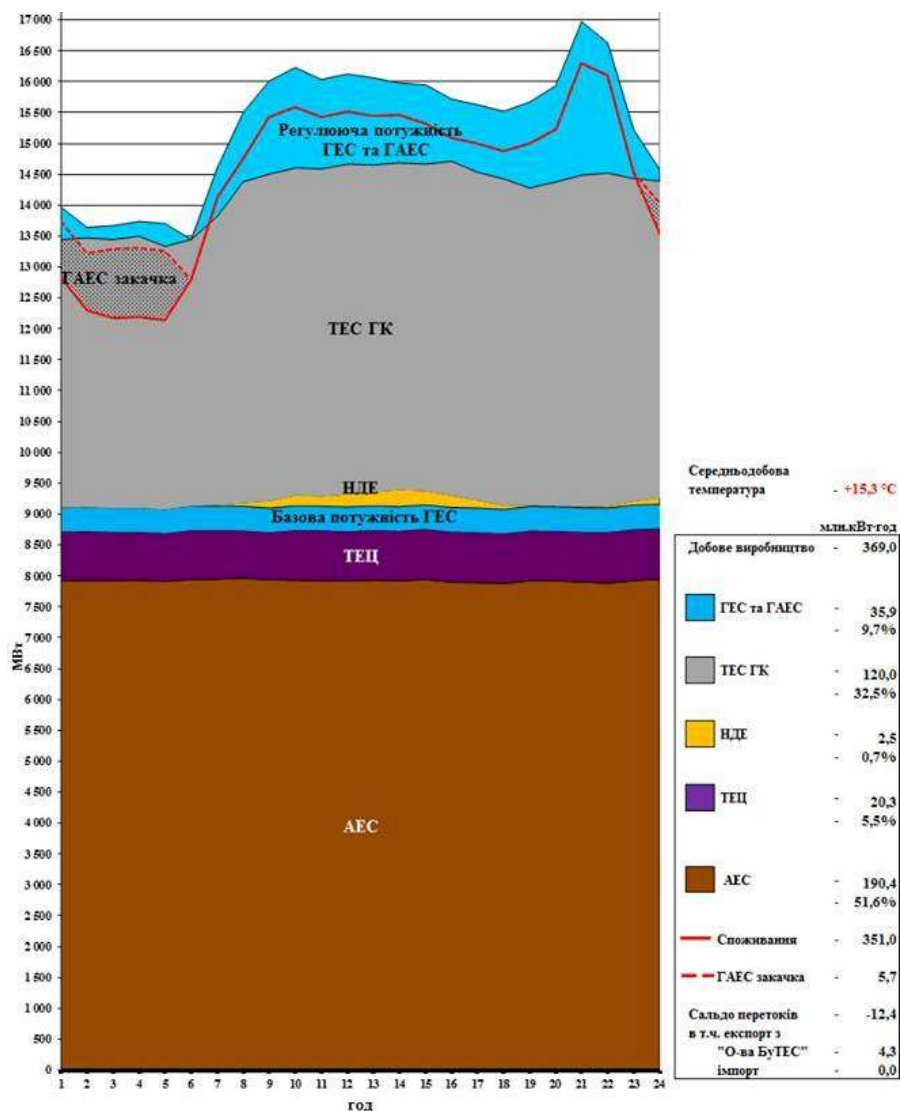
- (70) Наслідком неповної оплати за продукцію та послуги в галузі стає погіршення фінансового стану виробників, зменшення їх конкурентоспроможності та негативно впливає на інвестиційний розвиток компаній, на їх модернізацію, на функціонування поєднаної енергосистеми України.
- (71) Унаслідок технічних особливостей виробництва електричної енергії окремими видами електростанцій, безперервної зміни попиту та його низької еластичності¹³⁷ генеруючі потужності окремих компаній мали **вагоме** значення для ресурсного наповнення товарного ринку.
- (72) Це, у свою чергу, обумовлює формування «базисної» частини графіку, покриття якого забезпечується переважно АЕС¹³⁸, «зеленими» виробниками, які мають привілеї, визначені законом, а також частково ТЕС та ТЕЦ, ГЕС.

¹³⁶ Підтверджується інформацією, наведеною в науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України», автор – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филук Г.М.

¹³⁷ Коефіцієнт цінової еластичності попиту дорівнює 0,1, тобто в середньому на 1 % зростання тарифу електроспоживання - зменшується на 0,1 %. Це зумовлено головним чином відсутністю досконалих субститутів (замінників), що на даному етапі розвитку науково-технічного прогресу унеможливило її заміну іншим товаром (відповідно до висновків Филук Г.М., д.е.н., професор, заслужений економіст України – науково-дослідна робота «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» та Ліп В. «Ефект рикошету, або як уникнути кризи неплатежів в енергетиці України» / Дзеркало тижня від 30.01.2015 - http://gazeta.dt.ua/energy_market/efekt-rikoshetu-abo-yak-uniknuti-krizi-neplatezhiv-v-energetici-ukrayini-_html)

¹³⁸ Низька маневреність АЕС України, які працюють з використанням реакторів типу ВВЕР, обумовлена:

- низькою працездатністю ТВЕЛів у маневреному режимі, цирконієві оболонки яких під впливом періодичного зниження потужності руйнуються;
- ксеноновим отруєнням реактора типу ВВЕР унаслідок швидкого зниження навантаження чи під час роботи на зниженій потужності (максимальне отруєння настає через 5-10 год. після зниження потужності - саме тоді, коли виникає потреба виходу з резервного стану при регулюванні добового графіка навантаження), що призводить до зниження реактивності реактора;
- економічною доцільністю. Порівняно, скажімо, із ТЕС, АЕС має меншу паливну складову у структурі собівартості та характеризується більшою часткою постійних витрат, що означає стрімкіше зростання собівартості 1 кВт·г електроенергії при зниженні коефіцієнта використання потужності як результату зростання її маневреності [Проблеми підвищення маневреності АЭС // Энергетика. ТЭС и АЭС. Все о тепловой и атомной энергетике. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tesiaes.ru/?p=9250>]

Приклад добового графіка виробництва-споживання¹³⁹

- (73) Натомість ГЕС та ГАЕС у зв'язку з високим маневровим потенціалом¹⁴⁰ та відносно низькою собівартістю електроенергії залучаються до покриття «пікової» частини графіка в періоди максимального навантаження енергосистеми.
- (74) ТЕС включаються до графіка за принципом замикаючої решети та можуть працювати як у «базовому» так і в «регулюючому» режимі (у звичайний період, особливий період End-Start та в період максимального навантаження енергосистеми)¹⁴¹.
- (75) Отже, базова частину графіка навантаження формується переважно потужністю виробників електроенергії з ВДЕ, АЕС, ТЕЦ (в обсязі теплофікаційного графіка), ТЕС та в меншій частині ГЕС. «Змінна» частина графіка навантаження покривається переважно потужністю ГЕС, ГАЕС, а також генеруючих компаній ТЕС (які працюють в ОРЕ за ціновими заявками)¹⁴².
- (76) Незважаючи на технічні особливості формування графіка навантаження, електрична енергія є єдиним товаром, що характеризується ознакою однорідності і

¹³⁹ Добовий графік виробництва/споживання електроенергії в ОЕС України за 12.05.2016 -

<http://www.ukrenergogov.ua/Pages/ua/DetailsNew.aspx?nID=2684&urlNews=/pages/ua/operation.aspx>

¹⁴⁰ Час, необхідний для ввімкнення гідроагрегату та набрання ним повного навантаження, становить 1-2 хв. [Основи современной энергетики: в 2 частях/ Под. ред. Е.В. Аметистова. - Ч. 2 - М.: Изд-во МЭИ, 2003.-419 с].

¹⁴¹ Зокрема, у 2015 році найбільше (за обсягами надвиробництва) для балансування ОЕС України застосовувались блоки Запорізької ТЕС, Ладизинської ТЕС та Луганської ТЕС. Для розвантаження найбільше використовувались (за обсягами недовиробництва) для балансування ОЕС України блоки Старобешівської ТЕС, Вуглегірської ТЕС та Курахівської ТЕС.

¹⁴² Підтверджується даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

взаємозамінності незалежно від способу її виробництва (АЕС, ГЕС чи ТЕС) та умов продажу і споживання.

- (77) При цьому відмова ДП «НАЕК «Енергоатом», ПАТ «Укргідроенерго» ГК ТЕС групи ДТЕК виробляти електроенергію може привести до розбалансування ОЕС України, виникнення дефіциту та аварійних ситуацій, а також необхідності застосовувати графіки обмеження та аварійного відключення споживачів на величину дефіциту¹⁴³.
- (78) Виходячи з наведеного, у 2013 році, 2014 році та першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на ОРЕ, структурні ознаки монопольного (домінуючого) становища, мали такі продавці (виробники) електричної енергії:
- ДП «НАЕК «Енергоатом» (частка у 2013 році - 44,37 %, у 2014 році - 50,14 %, у першому півріччі 2016 року - 55,56 %);
  - ПАТ «Укргідроенерго» (частка у 2013 році - 7,71 %, частка у 2014 році - 5,15%, у першому півріччі 2015 року - 4,80 %);
  - суб'єкт господарювання у складі ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «Вінд Пауер», ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» (Миронівська ТЕС), ПАТ «Київенерго», (які, у розумінні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», є єдиним суб'єктом господарювання) – частка у 2013 році - від 30,09 %, у 2014 році - 28,79%, у I півріччі 2015 року - 24,77%).
- (79) При цьому, основні параметри¹⁴⁴ діяльності усіх генеруючих компаній, імпортерів та ДП «Енергоринок» чітко регламентуються:
- договором між членами ОРЕ;
  - двосторонніми договорами купівлі-продажу електроенергії, що укладаються оптовим постачальником з членами ринку в рамках Договору;
  - двосторонніми зовнішньоекономічними контрактами (договорами), що укладаються оптовим постачальником з іноземними партнерами на імпорт та експорт електроенергії;
  - ліцензіями НКРЕКП (НКРЕ) на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва, передачі та постачання електроенергії за регульованим та нерегульованим тарифами;
  - рішеннями Уряду України та постановами НКРЕКП (НКРЕ).
- (80) Одночасно, ринкова влада вказаних суб'єктів є обмеженою впливом держави на ресурсне наповнення ринку та ціноутворення¹⁴⁵.
- (81) Разом з тим, державне регулювання в електроенергетиці доцільно зосередити не на визначенні та жорсткому регулюванні цін на електроенергію, а на створенні умов для розвитку та підтримки добросовісної конкуренції між енергогенеруючими компаніями, стимулюванні скорочення витрат природних монополій, у т. ч. за рахунок забезпечення реальної незалежності регулюючого державного органу в енергетичній сфері.

¹⁴³ Лист ДП «НЕК «Укренерго» від 15.04.2016 № 01/04-1-2/4354.

¹⁴⁴ Обсяг та умови поставки електричної енергії в ОРЕ, ціни на неї, розмір і порядок розрахунків, відповідно і розмір прибутку.

¹⁴⁵ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолещьд.е.н., доц. Герасименко А.Г. та д.е.н., проф., Заслужений економіст України Філюк Г.М., Гаєць В.М., Помолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково-дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятников С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Філюк Г.М.).

- (82) При цьому вкрай важливим є якнайшвидше законодавче закріплення статусу та функцій національного регулятора ринку (НКРЕКП) у вигляді відповідного Закону України.
- (83) Для активізації конкуренції необхідно забезпечити можливість вибору/зміни кінцевими споживачами енергопостачальної компанії та можливість вибору енергопостачальними компаніями виробників електроенергії для укладання договорів купівлі-продажу електроенергії, що, зокрема, передбачено чинним Законом України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України». При цьому важливим є активізація виконання державними органами положень пункту 2 частини VI цього Закону України щодо забезпечення функціонування перехідного періоду та створення передумов запровадження повномасштабного ринку електричної енергії.

2.1.3. Енергетичне вугілля як один з основних первинних енергоносіїв

- (1) Географічно вугільні запаси зосереджені в п'яти областях України (Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Львівська та Волинська області).
- (2) Викопне вугілля поділяється на 2 групи, а саме:
  1. Антрацит.
  2. Буре і кам'яне.
- (3) Промислові класифікації викопного вугілля відображають практику їх використання, що склалася. В Україні основа традиційної промислової класифікації викопного вугілля - їх марочна приналежність. Марка вугілля - умовна назва різновидів вугілля, близьких за генетичними ознаками й основними енергетичними і технологічними властивостями.
- (4) Відповідно до ДСТУ 3472-96 «Вугілля буре, кам'яне та антрацит», марку вугілля визначають для кожного пласта. Пластові проби вугілля відбирають методами і в терміни, які передбачені ГОСТ 9815. За результатами аналізу проб визначають марку вугілля пласта. У тих випадках, коли вугілля одного пласта на окремих горизонтах, крилах, дільницях шахти чи розрізу належить до різних марок, марку вугілля визначають для кожного горизонту, крила, шахтного поля (дільниці).
- (5) За інформацією, наданою Міненерговугілля України,¹⁴⁶ за 7 місяців 2015 року в Україні вугледобувними підприємствами на території, яка контролюється українською владою, видобуто енергетичного вугілля газової групи в обсязі 16,5 мільйонів тонн. З них державними вугледобувними підприємствами, що входять до сфери управління Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, видобуто 3,3 мільйони тонн, що складає 19,9% від загального обсягу видобутку вугілля газової групи. Водночас, підприємствами групи компаній ДТЕК видобуто 12,6 мільйонів тонн, що складає 76,5% від загального обсягу видобутку вугілля газової групи.
- (6) За результатами аналізу проб вугілля пластів, з урахуванням планової участі кожного пласта у видобутку, обчислюють середньозважені значення цих показників і визначають марку вугілля для шахти (шахтовидачі). Марку вугілля вносять у нормативну документацію шахти.
- (7) Все буре вугілля належить до однієї марки Б, а антрацити — до марки А.
- (8) Всього виділено 17 марок, з них по одній - для бурого (Б) вугілля й антрацитів (А) і 15 для кам'яного вугілля: довгополуменеве (Д), довгополуменеве газове (ДГ), газове (Г), газове жирне опіснене (ГЖО), газове жирне (ГЖ), жирне (Ж), коксове жирне (КЖ), коксівне (К), коксове опіснене (КО), коксове слабкоспікливе низькометаморфізоване (КСН), коксове слабкоспікливе (КС), опіснене спікливе (ОС), пісне спікливе (ПС), слабкоспікливе (СС) і пісне (П). Інші класифікації виділяють 16 - 18 марок вугілля кам'яного.
- (9) Енергетичне вугілля марок Г, ДГ, Д має показники виходу летких речовин V_{daf} в межах 35 – 45 %, низьку температуру займання (450 - 500 °С) і високу реакційну здатність. Це вугілля не потребує газо-мазутного «підсвічування», котлоагрегати мають спрощені пальники і нефутеровану нижню частину топки. Через високу реакційну здатність їх системи пилоприготування вимагають спеціальних режимів експлуатації та засобів пожежо- та вибухобезпеки.
- (10) Енергетичне вугілля марок П і А відрізняються значно нижчим виходом летких речовин ($V_{daf} < 18\%$), високою температурою займання (понад 600 °С) і низькою реакційною здатністю. Це вугілля потребує газо-мазутного «підсвічування», котлоагрегати оснащуються спеціальними вихровими пальниками, нижня частина топки футерується. Проте, через низьку реакційну здатність, системи їх пилоприготування не вимагають спеціальних засобів пожежо- та вибухобезпеки.

¹⁴⁶ Лист Міненерговугілля України від 28.08.2015 № 01/31-2046

- (11) Отже, виходячи з фізичних характеристик різних марок енергетичного вугілля, особливостей його спалювання, енергетичне вугілля можна поділити на 2 групи:
  - а) вугілля високолетких марок Г, ДГ, Д;
  - б) вугілля низьколетких марок П і А.
- (12) ДП «Вугілля України» створене відповідно до наказу Міністерства палива та енергетики України від 14 листопада 2003 року № 669 з метою удосконалення господарського механізму реалізації вугільної продукції.
- (13) Реалізація енергетичного вугілля на ринку здійснюється шляхом укладання прямих договорів між вугледобувними підприємствами і споживачами або через державне підприємство «Вугілля України» як оператора оптового ринку вугільної продукції.
- (14) Наразі ринок енергетичного вугілля в Україні врегульований недосконало, у зв'язку з чим Міністерством енергетики та вугільної промисловості України на виконання пункту 267.4 Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 році, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 213-р, розроблено проект Закону України «Про ринок вугільної продукції».
- (15) За результатами опрацювання зазначеного проекту Закону, АМКУ були надані зауваження в частині недопущення спотворення цінової конкуренції на ринку у зв'язку з застосуванням індикаторів цін, розроблених відповідно до Методики визначення ринкових індикаторів цін та обмежень, встановлених абзацом другим частини першої статті 10 проекту Закону.

Стан конкуренції на ринку високолетких марок енергетичного вугілля (Г, ДГ, Д)

- (16) Основними споживачами енергетичного вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) в Україні є ТЕС, які споживають близько 90 % усього видобутого та імпортованого енергетичного вугілля цих марок.
- (17) Загалом в Україні працює 7 ТЕС, котлоагрегати яких спроектовані на використання високолетких марок вугілля (Г, ДГ, Д).
- (18) Відповідно до проектних вимог котлоагрегатів ТЕС, основними споживачами енергетичного вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) є:
  - а) ПАТ «Центренерго» (Вуглегірська ТЕС);
  - б) ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» (Запорізька ТЕС);
  - в) ТОВ «ДТЕК Східенерго» (Зуївська ТЕС, Курахівська ТЕС);
  - г) ПАТ «ДТЕК Західенерго» (Ладижинська ТЕС, Добровірівська ТЕС, Бурштинська ТЕС).
- (19) Також споживачами енергетичного вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) є Теплоелектроцентралі, «Укрзалізниця», населення і комунальні господарства (вугільні котельні). Однак їх сукупний обсяг споживання енергетичного вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) менше 10 % загального обсягу.
- (20) З огляду на зазначене, обсяги споживання вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) зазначеними суб'єктами не є суттєвими порівняно з обсягами споживання вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) ТЕС.
- (21) Основними продавцями енергетичного вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) протягом 2013 року – першого півріччя 2015 року були ТОВ «ДТЕК Трейдінг», ТОВ «Інтеренергосервіс», ТОВ «СВЕК», ТОВ «ДТЕК», ТОВ «Енергооптторг», ДТЕК Trading SA, ШУ «Обухівське», ТОВ «ТДК», ТОВ «ДТЕК Східенерго», ВАТ «Шахта «Комсомолець Донбасу», ПАТ «ДТЕК Павлоградвугілля», ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ДП «Вугілля України», ТОВ «Укрвостокснабжение».
- (22) ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго», ТОВ «ДТЕК Трейдінг», ДТЕК Trading SA, ТОВ «Інтеренергосервіс», пов'язані

відносинами контролю та є єдиним суб'єктом господарювання у розумінні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

Стан конкуренції на ринку низьколетких марок енергетичного вугілля (А, П)

- (23) Основними споживачами енергетичного вугілля низьколетких марок (А, П) в Україні є ТЕС, які споживають близько 90 % усього видобутого та імпортованого енергетичного вугілля цих марок.
- (24) Загалом в Україні працює 7 ТЕС, котлоагрегати яких спроектовані на використання низьколетких марок вугілля (А, П).
- (25) Відповідно до проектних вимог котлоагрегатів ТЕС, основними споживачами енергетичного вугілля низьколетких марок (А, П) є:
  - а) ПАТ «Центренерго» (Трипільська ТЕС, Зміївська ТЕС);
  - б) ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» (Придніпровська ТЕС, Криворізька ТЕС);
  - в) ПАТ «Донбасенерго» (Старобешівська ТЕС, Слов'янська ТЕС);
  - г) ТОВ «ДТЕК Східенерго» (Луганська ТЕС).
- (26) Основними продавцями енергетичного вугілля низьколетких марок (А, П) протягом 2013 – першого півріччя 2015 року були ДП «Вугілля України», ТОВ «Траст Інвест», ТОВ «Енергоінвест трейдінг», ПАТ ОП «Шахта «Жданівська», ДП «Макіїввугілля», ДП «Шахтарськантрацит», ДП «Сніжнеантрацит», ДП «Горезантрацит», ТОВ «Астор Металл», ТОВ «ГД «Енергоальянс», ТОВ «ДТЕК Трейдінг», ОАО «Шахта «Комсомолец Донбасса», ТОВ «ДТЕК», ШУ «Обухівське», ТОВ «Енергооптторг», ПАТ «ДТЭК Павлоградвугілля», ТОВ «Укрвостокснабжение».
- (27) ПАТ «Донбасенерго» та ТОВ «Енергоінвест Трейдінг» пов'язані відносинами контролю та є єдиним суб'єктом господарювання у розумінні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції».
- (28) ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго», ТОВ «ДТЕК Трейдінг», ДТЕК Trading SA, ТОВ «ДТЕК Східенерго» пов'язані відносинами контролю та є єдиним суб'єктом господарювання у розумінні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції».
- (29) Тобто, ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «Донбасенерго» споживають вугілля у суб'єктів господарювання, пов'язаних з ними відносинами контролю.

Фактори, що стримують розвиток ринку енергетичного вугілля в Україні

- (30) На сьогодні реалізація енергетичного вугілля на ринку здійснюється шляхом укладання прямих договорів між вугледобувними підприємствами і споживачами або через державне підприємство «Вугілля України» як оператора оптового ринку вугільної продукції.
- (31) Так, за інформацією ДП «Вугілля України», середня ціна реалізації вугілля високолетких марок у 2013 році становила 739 грн, у 2014 році - 833 грн та в першому півріччі 2015 року – 1038 грн за 1 тонну.
- (32) Середня вартість вугілля високолетких марок, придбаних ДП «Вугілля України» як Оператора оптового ринку вугільної продукції України, становила: за 2013 рік – 602 грн, за 2014 рік - 716 грн, за перше півріччя 2015 року – 984 грн за одну тонну. У той же час середня вартість реалізації ДП «Вугілля України» вугілля високолетких марок становила: за 2013 рік – 731,7 грн, за 2014 рік – 840,1 грн, за перше півріччя 2015 року – 1044,9 грн за одну тонну.
- (33) При цьому середня ціна енергетичного вугілля на спотовому ринку (за даними спеціалізованих видань) у 2014 році коливалась від 66 дол. США за одну тонну протягом жовтня – грудня 2014 року, або 854,7 грн за одну тонну - в жовтні та

листопаді 2014 року та 993,3 грн за одну тонну у грудні 2014 року, до 83 дол. США за одну тонну в січні 2014, або 663,17 грн за одну тонну (за курсом НБУ, що був установлений протягом вказаного періоду).

- (34) Вартість реалізації вугілля, видобутого державними вугледобувними підприємствами, є значно нижчою від його собівартості, у зв'язку з чим державні вугледобувні підприємства отримують державну підтримку.
- (35) За інформацією, наявною в АМКУ, державна підтримка Підприємствам (партнерам ДП «Вугілля України») становила:

Назва підприємства	Рік	Ціна фактично реалізованого вугілля, грн/тонну (без ПДВ)	Розмір державної допомоги на 1 тонну проданого вугілля, грн/тонну (без ПДВ)	Повна вартість 1 тонни вугілля з урахуванням державної допомоги, грн/тонну (без ПДВ)
Державне підприємство «Лисичанськвугілля»	2013	566,28	2679,52	3245,80
	2014	683,39	2240,19	2923,28
	I півріччя 2015	953,65	567,03	1520,68
Державне підприємство «Селидіввугілля»	2013	425	449,84	874,92
	2014	635	910,49	1545,01
	I півріччя 2015	1085	307,42	1392,06
Державне підприємство «Львіввугілля»	2013	619,64	1927,87	2547,51
	2014	713,69	1081,03	1794,72
	I півріччя 2015	1063,24	812,43	1875,68
Державне підприємство «Шахтоуправління «Південно донбаське №1»	2013	312,86	346,44	659,30
	2014	579,50	580,07	1159,57
	I півріччя 2015	720	183,35	903,35

- (36) Міністерством енергетики та вугільної промисловості України у 2013, 2014 роках та I півріччі 2015 року державна підтримка вугледобувним підприємствам надавалась, в основному, на покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції. До цього часу на законодавчому рівні не врегульовані критерії відбору підприємств, визначення обсягів та напрямів їх державної підтримки.
- (37) За інформацією, оприлюдненою на офіційному сайті Рахункової палати України, Рахунковою палатою здійснено аудит ефективності використання коштів державного бюджету, передбачених Міністерству енергетики та вугільної промисловості України на державну підтримку вугледобувних підприємств на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції.
- (38) Аудитом встановлено, що за відсутності реального реформування вугледобувної галузі дії Міненерговугілля призводили лише до збільшення обсягів бюджетного фінансування на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції. До 2014 року бюджетні видатки Міненерговугілля на такі цілі з року в рік тільки зростали. У 2012 - 2014 роках на ці цілі було використано 32,2 млрд грн. Державну підтримку отримували у 2012 і 2014 роках 20 вугледобувних підприємств, у 2013 році таких підприємств було 21.
- (39) За висновками аудитора, незважаючи на виділення державним вугледобувним підприємствам державної допомоги, обсяги видобутку вугілля цими підприємствами зменшуються. При цьому збитки державних підприємств, а також собівартість готової товарної вугільної продукції лише збільшується. Зменшення обсягів виробництва вітчизняної вугільної продукції призводить до збільшення його імпорту, або незабезпечення вітчизняних ТЕС вугіллям у повному обсязі для виробництва електроенергії в обсягах, необхідних для сталого функціонування об'єднаної енергетичної системи України.
- (40) Аудитори зазначили, що використання коштів державного бюджету на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції у 2012 - 2014 роках

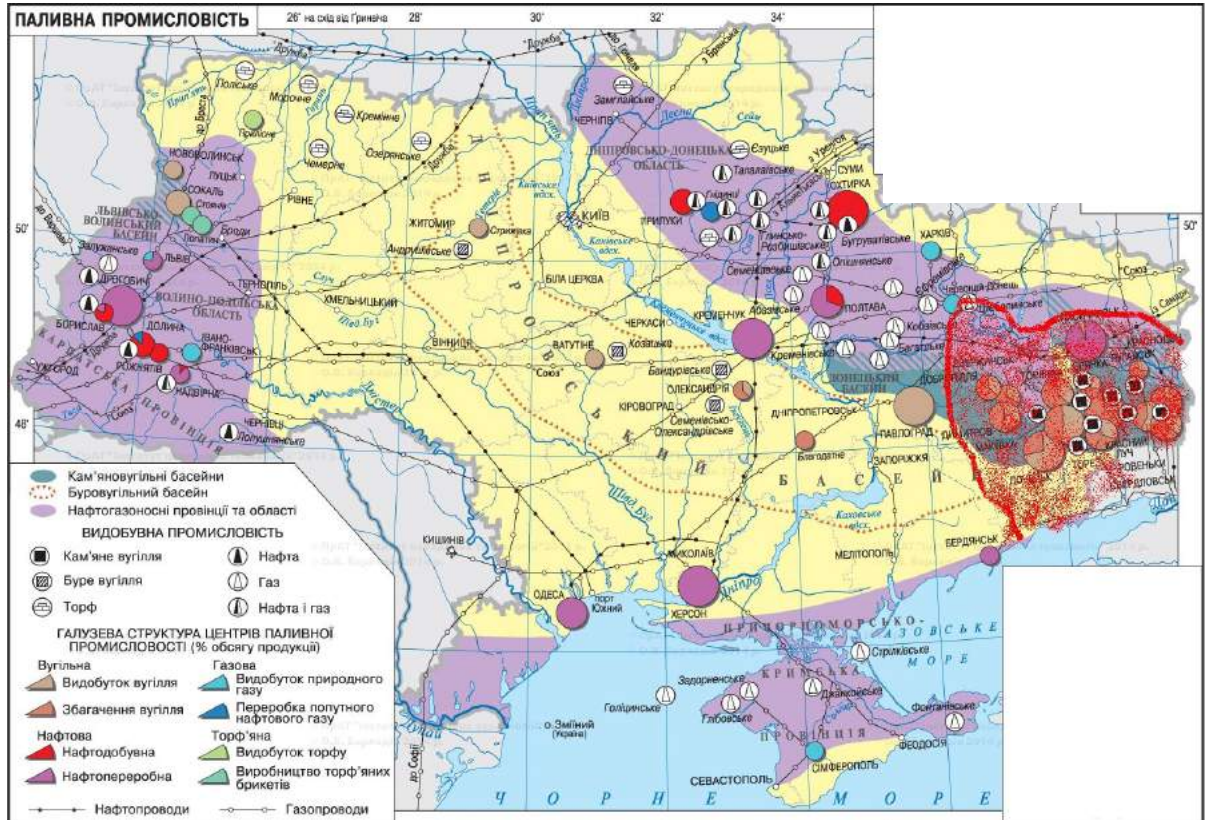
відбувалося за недостатнього та недосконалого нормативно-правового забезпечення. Внаслідок зволікання Міненерговугілля з розробленням законопроекту «Про державну підтримку вугільної галузі», до цього часу на законодавчому рівні не врегульовані критерії відбору підприємств, визначення обсягів та напрямів їх державної підтримки.

- (41) За інформацією, наявною в АМКУ, протягом 2013 – першого півріччя 2015 року в Україні були відсутні нормативні обмеження для імпорту енергетичного вугілля в Україну.
- (42) При цьому підпунктом 3 пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2014 рік» від 25.12.2013 № 950 встановлено, що експорт у 2014 році антрациту (код УКТЗЕД 2701110000) підлягає ліцензуванню за погодженням з Міністерством енергетики та вугільної промисловості України. Зазначена норма набула чинності 29.11.2014.
- (43) Додатком 7 до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2015 рік» від 14.01.2014 № 1 передбачено, що експорт антрациту (код УКТЗЕД 2701110000) підлягає ліцензуванню у 2015 році.
- (44) Умови доступу до ринку енергетичного вугілля суттєво впливають на можливість конкуренції генеруючими компаніями ТЕС на ОРЕ, оскільки структура та вартість палива суттєво впливає на включення енергоблоків ТЕС до графіка навантаження, що формується державним ДП «Енергоринок». Менша вартість палива збільшує вірогідність попадання до графіка навантаження і збільшення відпуску електроенергії, а також можливість надання послуг з маневреності. Відсутність палива суттєво обмежує пропозицію потужності, оскільки такі блоки не включаються до роботи.
- (45) Конкурентні відносини на ринку електроенергії передбачають для кожної компанії можливість самостійно визначати умови здійснення господарської діяльності з метою досягнення найкращих результатів, у тому числі шляхом самостійного вибору постачальників і умов постачання сировинних ресурсів.
- (46) Дії Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, що полягають у:
- a) незабезпеченні рівних умов доступу до ринку енергетичного вугілля;
  - b) відсутності визначення справедливої ринкової ціни на енергетичне вугілля, що є вкрай важливим для визначення цін на електричну енергію;
  - c) відсутності порядку визначення обґрунтованого рівня державної підтримки державним вугледобувним підприємствам;

призводять до спотворення конкуренції на ринку енергетичного вугілля України, що у свою чергу призводить до порушень на ринку електричної енергії України.

- (47) Зазначене підтверджується висновками, наданими АМКУ листом Міненерговугілля від 04.09.2015 № 01/34-38П.
- (48) У зазначеному листі вказано, що неефективне використання державної підтримки, її розкрадання та її спрямування винятково на фінансування поточних видатків без фінансування технічного переоснащення та капітального будівництва в минулі роки призвели до значного скорочення видобутку, зношеності й застарілості шахтного фонду (90 %) та накопичення значної кредиторської заборгованості державними вугледобувними компаніями. Протягом 2013 - 2014 років видобуток рядового вугілля скоротився на 12 % . З урахуванням динаміки видобутку в першому півріччі 2015 року таке скорочення може становити 17 %.

- (49) Такі негативні фактори призвели до того, що собівартість товарної вугільної продукції по перспективних шахтах за 6 місяців 2015 року становила 1743 грн/т замість 1450 грн/т. У разі відсутності державної підтримки у другому півріччі 2015 року, за даними Міненерговугілля, собівартість виробництва 1 тонни товарної вугільної продукції на перспективних шахтах перевищуватиме 2 000 грн/т, а збиток від виробництва товарної вугільної продукції перевищить 4 млрд. грн.

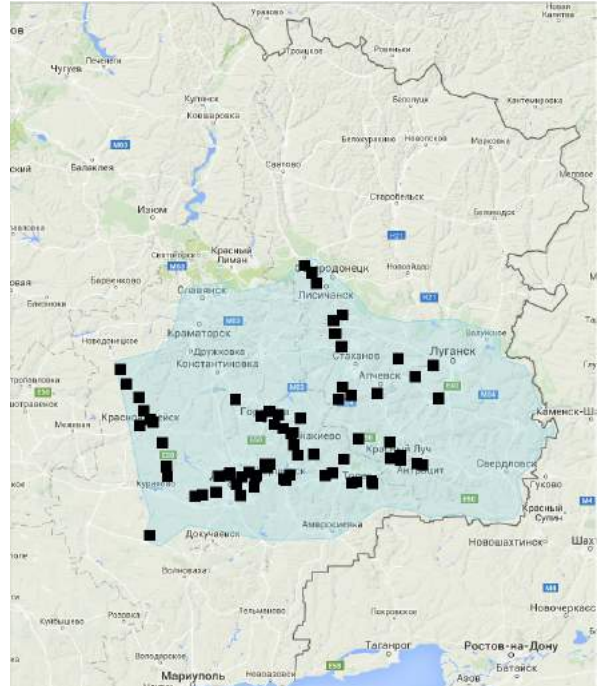

- (50) Українські вугледобувні підприємства забезпечують потребу генеруючих компаній ТЕС України в енергетичному вугіллі лише в частині вугілля газової групи. Видобуток вугілля пісної та антрацитової групи здійснюється вугледобувними підприємствами Донецької та Луганської областей, які знаходяться на території України, яка тимчасово не контролюється українською владою. До червня 2014 року вугледобувні підприємства повністю задовольняли потреби української економіки у вугіллі. Починаючи з липня 2014 року і дотепер, потреба у вугіллі марок А і П забезпечується за рахунок вугілля, яке надходить із зони проведення Антитерористичної операції або імпортом, але вугілля надходить у недостатніх обсягах. Слід зазначити, що у зв'язку з розташуванням основних вугледобувних підприємств, що здійснюють видобуток енергетичного вугілля низьколетких марок (А, П) в зоні проведення Антитерористичної операції (див. рис. 1, 2), протягом 2014 року – першого півріччя 2015 року відбулося зменшення обсягів надходження на внутрішній ринок вугілля цих марок вітчизняного видобутку, внаслідок чого зросла потреба в імпортному ресурсі.
- (51) Це підтверджується зростаючими обсягами імпорту вугілля, зокрема, із Південно-Африканської Республіки, Австралії та Російської Федерації, який мав місце у 2014 та 2015 роках.
- (52) За інформацією Міненерговугілля, наданою АМКУ листом від 04.09.2015 № 01/34-38П, через бойові дії на Сході країни частина державних вугледобувних підприємств опинилась на тимчасово непідконтрольній території, що робить неможливим видобуток вугільної продукції на них. За даними Міненерговугілля за 7 місяців 2015 року, частка видобутку рядового вугілля державними вугледобувними

компаніями, що працюють на підконтрольній території, становить 20 %, частка видобутку рядового вугілля компаніями, що входять до складу ДТЕК, сягає 70 %.

- (53) Частка видобутку вугілля державними вугледобувними підприємствами на повністю контрольованій території скорочується значними темпами з початку 2015 року, за 6 місяців 2015 року видобуток скоротився на 23 %.

■ – шахти, які знаходяться на території проведення АТО

- (54) За інформацією ПП «Науково-технічний центр «Психея», уже декілька років на територіях Донецької, Луганської та Дніпропетровської областей (основних вугледобувних регіонів) діють нелегальні шахти – так звані «копанки». Ця проблема виникла після закриття шахт у малих містах цих областей, де вони були містоутворюючими підприємствами, тобто єдиним місцем зайнятості населення.
- (55) Кілька років вони існували нелегально, а з 2005 року почали перетворюватись на приватні підприємства з видобутку вугілля (іншими словами – шахти недержавної форми власності). Держгірпромнагляд у Донецькій області видав понад 100 дозволів, які легалізували видобуток вугілля на недержавних підприємствах.
- (56) За інформацією ДП «Укрпромзовнішекспертиза», обсяг нелегального видобутку енергетичного вугілля марок А, П у 2013 році становив близько 2 931 тис. тонн, а у 2014 році – 1 829 тис. тонн.

2.1.4. Висновки щодо стану конкуренції на ринку генерації

- (1) У складі Оптового ринку електричної енергії України діє, зокрема, загальнодержавний ринок електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку генерації)¹⁴⁷.
- (2) Єдиним товаром, що обертається на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку генерації), є електрична енергія, незалежно від типу електрогенеруючої станції (атомна, тепла, гідроелектростанція тощо). Територіальними межами зазначеного ринку є територія України¹⁴⁸. Часовими межами зазначеного ринку є календарний рік.
- (3) Величина пропозиції електричної енергії (виробництва електричної енергії) пропорційно залежить від величини попиту (споживання), який коливається в різні пори року і протягом доби.

Ресурсне наповнення базової частини добових графіків виробництва/споживання електроенергії в ОЕС України відбувається переважно за рахунок атомних електростанцій, а також частково за рахунок відновлюваної енергетики, теплоелектроцентралей, імпорту, теплоелектростанцій та крупних гідроелектростанцій.

Теплові електростанції працюють як в базовій частині графіка, так і в змінній його частині та включаються за принципом замикаючої решти.

Гідроелектростанції та гідроакумуляючі електростанції працюють переважно в змінній (піковій) частині графіка, при цьому такі електростанції мають пріоритет щодо включення в роботу, що пов'язано з високою здатністю таких електростанцій до регулювання частоти і навантаження та відносно незначною собівартістю виробництва електричної енергії.

При цьому електрична енергія є єдиним товаром, що характеризується ознакою однорідності і взаємозамінності незалежно від способу її виробництва (АЕС, ГЕС чи ТЕС) та умов продажу і споживання.

- (4) На загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку генерації), у 2013, 2014 роках та першому півріччі 2015 року:
  - 1) Індекс Герфіндала-Гіршмана протягом досліджуваного періоду від 2903,95 у 2013 році до 3718,04 у I кварталі 2015 року (зріс на 28 %) – що свідчить про високий рівень концентрації ринку.

¹⁴⁷ Такий підхід є сталою європейською практикою визначення товарних меж ринку як оптового ринку електричної енергії, що включає імпорт та генерацію електричної енергії для подальшого перепродажу (дивіться рішення у справах COMP/39.388 та COMP/39.389. Також у справі Case No IV/M.1346 - EDF / LONDON ELECTRICITY (параграфі 12) Комісія зазначила, що відповідні товарні ринки на ринку електричної енергії включають залежно від видів діяльності суб'єктів ринку генерації (виробництво електричної енергії на електростанціях), передачі (транспортування електроенергії мережами високої напруги), розподілу (транспортування електроенергії місцевими мережами низької напруги) та постачання (постачання електричної енергії кінцевому споживачу). Однак слід враховувати відмінності між моделлю ринку електричної енергії та особливостями його функціонування в європейських країнах та в Україні, в якій діє модель ринку «єдиного покупця», який виступає посередником між виробниками та постачальниками електричної енергії і споживачами.

¹⁴⁸ Що стосується географічних меж ринку оптового ринку електричної енергії (генерація та продаж електроенергії генеруючими) – Комісія прийшла до висновку, що вони не можуть бути більшими, ніж межі держави. Наприклад, у справі M.1346 (параграф 12) визначається, що відповідні географічні межі ринку генерації не можуть бути ширшими, ніж межі Англії та Уельсу. Як аргументація на підтвердження цього висновку зазначаються такі аспекти:

(iii) компанії, які генерують електричну енергію, можуть продавати її лише через спеціальний механізм оптової торгівлі, який називається «Pool» та обмежується територією Англії та Уельсу;

(iv) взаємозв'язок між Англією та Уельсом із сусідніми країнами, зокрема Шотландією і Францією, має обмежену потужність, яка становить менше, ніж 6 % загальної потужності.

На досліджуваному ринку існує аналогічна ситуація – уся електроенергія, яка генерується та імпортується, може бути придбана лише ДП «Енергоринок» і тільки в межах України, при цьому потужність імпорту становить лише близько 10,5 % загальної потужності генерації.

Наведемо приклад вже згаданого рішення Комісії у справах COMP/39.388 та COMP/39.389, в якому географічні межі оптового ринку електричної енергії визначаються як межі держави – Німеччини.

- 2) Частка ДП «НАЕК «Енергоатом» на ринку протягом досліджуваного періоду збільшилась від 44,37 % - у 2013 році до 50,14 % - у 2014 році та до 55,56 відсотків - у першому півріччі 2015 року.
  - 3) Частка групи ДТЕК (ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «Вінд Пауер», ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» (Миронівська ТЕС), ПАТ «Київенерго») на ринку протягом досліджуваного періоду зменшилась від 30,09 % - у 2013 році до 28,79 % - у 2014 році та до 24,77 % у першому півріччі 2015 року.
  - 4) Частка ПАТ «Центренерго» на ринку протягом досліджуваного періоду зменшилась від 7,14 відсотків у 2013 році до 6,84 відсотків у 2014 році та до 4,46 - у першому півріччі 2015 року.
  - 5) Частка ПАТ «Укргідроенерго» на ринку протягом досліджуваного періоду зменшилась від 7,71 % - у 2013 році до 5,15 % - у 2014 році та до 4,80 % - у першому півріччі 2015 року.
  - 6) Частка ПАТ «Донбасенерго» на ринку протягом досліджуваного періоду зменшилась від 5,11 % - у 2013 році до 3,83 % - у 2014 році та до 3,27 % - у першому півріччі 2015 року.
- (5) Сукупна частка трьох суб'єктів господарювання, а саме: ДП «НАЕК «Енергоатом», групи ДТЕК (до якої входять ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «Вінд Пауер», ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» (Миронівська ТЕС), ПАТ «Київенерго») та ПАТ «Укргідроенерго» на загальнодержавному ринку електричної енергії, яку купує ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії, становила:
- 1) у 2013 році – 82,17 %;
  - 2) у 2014 році – 84,08 %;
  - 3) у першому півріччі 2015 року – 85,13 %.
- (6) У 2013 році, 2014 році та першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на ОРЕ, структурні ознаки монопольного (домінуючого) становища, мали:
- 1) покупець - ДП «Енергоринок»;
  - 2) продавці: ДП «НАЕК «Енергоатом», ПАТ «Укргідроенерго» та суб'єкт господарювання у складі ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «Вінд Пауер», ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» (Миронівська ТЕС), ПАТ «Київенерго», (які, у розумінні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», є єдиним суб'єктом господарювання)¹⁴⁹.

¹⁴⁹ Як вбачається з рішення у справах СОМР/39.388 та СОМР/39.389, кожна з найбільших енергогенеруючих компаній в межах одного ринку мали змогу індивідуально займати домінуюче положення навіть за наявності обмеженої присутності на відповідному ринку, у тому числі поводити себе в помітному ступені незалежно від конкурентів, їх клієнтів та рахунку зрештою - споживачів.

Такий підхід був заснований на:

- (i) структури оптового ринку електричної енергії Німеччини – ринок є дуже концентрованим, частки трьох основних гравців становили 20-30 %, 30-40 % і 10-20 % відповідно – загалом у середньому близько 70 % - сукупні частка цих генеруючих компаній. Велика потужність основних учасників ринку, що дає їм змогу діяти незалежно один від одного – інші учасники не мають достатньої потужності. Домінуючі суб'єкти господарювання були вертикально інтегрованими компаніями з великими частками на низовому ринку (постачання електроенергії кінцевим споживачам у роздріб) та мали фактично доступ до дешевої електричної енергії (атомної, гідро- та бурого вугілля – лігніту);
- (ii) особливостях вказаного ринку: електроенергія є стандартизованим товаром, ціна електроенергії є прозорою і всі учасники мають доступ до відповідної інформації; ринок не характеризується суттєвим зростанням;
- (iii) найбільші виробники електричної енергії були пов'язані низкою договорів із виробництва та оптового постачання електричної енергії (пункт 4.1 (18), могли приймати спільну політику щодо підвищення ціни, відповідно реагуючи збільшенням чи зменшенням виробництва та впливаючи на ціни (пункт 4.1 (20)); а також
- (iv) суб'єкти господарювання, які було визнано такими, що займають домінуюче положення, мали можливість застосування однакової лінії поведінки з питань ціноутворення і нарощування потужності та обсягу постачання; а також
- (v) високими бар'єрами щодо доступу на ринок, в тому числі незначна частка імпорту, що не завдає суттєвого конкурентного тиску на учасників ринку (в даному випадку мова йшла про частку імпорту на рівні 16 відсотків)

Звідси домінуючі суб'єкти мали можливість зберігати стабільну позицію на оптовому ринку електричної енергії. Однак, слід враховувати, що по цій справі Комісія не зробила формального висновку щодо наявності колективного домінуючого становища. Крім того, необхідно зважати на відмінності між моделлю та

- (7) Незважаючи на зазначений вище розмір часток, ринкова влада вищевказаних суб'єктів господарювання, які займали найбільші частки на загальнодержавному ринку електричної енергії, яку купує ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок генерації), у 2013, 2014 роках та першому півріччі 2015 року, стримується факторами адміністративного характеру.

Ціноутворення на ринку регулюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Ресурсне наповнення ринку регулюється шляхом:

довгострокового та середньострокового планування Міністерством енергетики та вугільної промисловості України, що полягає в затвердженні прогнозного фізичного балансу електроенергії України об'єднаної енергетичної системи України та прогнозного балансу електроенергії, палива та витрат генеруючих компаній теплових електростанцій (річних/квартальних/місячних); короткострокове планування здійснюється ДП «Енергоринок» шляхом складення заданого графіка навантаження відповідно до Правил Оптового ринку електричної енергії.

ДП «НЕК «Укренерго» виконує функції з централізованого диспетчерського управління об'єднаною енергосистемою України, та, відповідно, має вплив на обсяги продажу електричної енергії в Оптовий ринок електричної енергії України виробниками електричної енергії.

- (8) Імпорт електричної енергії в Україну:
- 1) Може здійснюватись через державний кордон України з Румунією, Угорщиною, Словаччиною, Білоруссю, Російською Федерацією та Молдовою.
  - 2) Технічно обмежений загальною максимально доступною пропускною спроможністю міждержавних електричних мереж, яка становить 5 750 МВт за годину, що є технічним бар'єром входження на Оптовий ринок електричної енергії України імпортерів.
  - 3) Можливий винятково у випадку отримання імпортером за результатами проведеного ДП «НЕК «Укренерго» аукціону доступу до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж.
- (9) Вартість палива (вугілля, газу, мазуту), що використовується генеруючими компаніями теплових електростанцій для виробництва електричної енергії:
- 1) Є одним з вирішальних факторів включення енергоблоків теплових електростанцій до графіка навантаження, що формується ДП «Енергоринок» (менша вартість палива збільшує вірогідність попадання до графіка навантаження і збільшення відпуску електроенергії).
  - 2) Суттєво впливає на тариф на електричну енергію, продану в Оптовий ринок електричної енергії України, для відповідного виробника, що працює за ціновими заявками.
- (10) В Україні працює 14 ТЕС, які спроектовані на використання однієї з двох груп вугілля:
1. Вугілля високолетких марок – Г, ДГ, Д споживають:
    - Вуглегірська ТЕС (ПАТ «Центренерго»);
    - Запорізька ТЕС (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»);

Зуївська ТЕС (ТОВ «ДТЕК Східенерго»);
 Курахівська ТЕС (ТОВ «ДТЕК Східенерго»);
 Ладижинська ТЕС (ПАТ «ДТЕК Західенерго»);
 Добротвірська ТЕС (ПАТ «ДТЕК Західенерго»);
 Бурштинська ТЕС (ПАТ «ДТЕК Західенерго»);

2. Вугілля низьколетких марок – А, П споживають:
- Трипільська ТЕС (ПАТ «Центренерго»);
 Зміївська ТЕС (ПАТ «Центренерго»);
 Придніпровська ТЕС (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»);
 Старобешівська ТЕС (ПАТ «Донбасенерго»);
 Слов'янська ТЕС (ПАТ «Донбасенерго»);
 Луганська ТЕС (ТОВ «ДТЕК Східенерго»);
 Криворізька (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»);

- (11) Вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) та низьколетких марок (А, П) не є взаємозамінними з огляду на фізичні характеристики та принципово різні умови вибухобезпеки пилосистем, займання, горіння та підсвічування в котлоагрегатах ТЕС.
- (12) За 7 місяців 2015 року в Україні вугледобувними підприємствами на території, яка контролюється українською владою, видобуто енергетичного вугілля газової групи в обсязі 16,5 мільйонів тонн. З них державними вугледобувними підприємствами, що входять до сфери управління Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, видобуто 3,3 мільйони тонн, що складає 19,9% від загального обсягу видобутку вугілля газової групи. Водночас, підприємствами групи компаній ДТЕК видобуто 12,6 мільйонів тонн, що складає 76,5% від загального обсягу видобутку вугілля газової групи.
- (13) Значна частка енергетичного вугілля реалізовувалась в Україні в межах суб'єктів господарювання, що пов'язані між собою відносинами контролю, а саме:
- 1) ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» і ТОВ «ДТЕК Східенерго» у період 2013 року – першого півріччя 2015 року купувало у ТОВ «ДТЕК Трейдінг» та вугледобувних підприємств, що входять до складу вертикально інтегрованої компанії ДТЕК, близько 97 % вугілля низьколетких марок (А, П) від загального обсягу придбання ними вугілля цих марок. При цьому 92,5 % вугілля низьколетких марок (А, П), яке було реалізовано ТОВ «ДТЕК Трейдінг» протягом першого півріччя 2015 року для виробництва ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» і ТОВ «ДТЕК Східенерго» електричної енергії, було придбано у вугледобувних підприємств, що входять до складу вертикально інтегрованої компанії ДТЕК.
  - 2) ПАТ «Донбасенерго» купувало у ТОВ «Енергоінвест трейдінг», у 2014 році та першого півріччя 2015 року, близько 42 % вугілля низьколетких марок (А, П) від загального обсягу придбання ним вугілля цих марок.
  - 3) ПАТ «Центренерго» у період 2013 року – першого півріччя 2015 року купувало у ДП «Вугілля України» та суб'єктів господарювання, що входять до сфери управління Міненерговугілля, близько 70 % вугілля низьколетких марок (А, П) від загального обсягу придбання ним вугілля цих марок. ДП «Вугілля України» у свою чергу придбавало зазначене вугілля у вугледобувних підприємств, що входять до сфери управління Міненерговугілля.
- (14) Відсутність ринку вугілля та дефіцит вугілля призводить до зменшення коефіцієнта використання встановленої потужності генеруючих компаній теплових електростанцій.

- (15) Факторами, що стримують розвиток конкуренції на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України (ринку генерації), та є підґрунтям для вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції є, зокрема:
1. Відсутність цінової конкуренції між виробниками електричної енергії.
  2. Значний рівень заборгованості по розрахунках за електричну енергію, який постійно зростає, у тому числі заборгованості минулих періодів.
  3. Невідповідність умов договорів практиці ведення бізнесу, зокрема, відсутність договорів щодо надання допоміжних послуг, їх вартості тощо.
  4. Проблеми вугільного сектору, зокрема:
    - 1) Значний обсяг державної підтримки державних вугледобувних підприємств;
    - 2) Відсутність повномасштабного ринку торгівлі енергетичним вугіллям.
  5. Зволікання з відокремленням діяльності суб'єктів природної монополії від діяльності на потенційно конкурентних ринках.
  6. Незастосування стимулюючого регулювання до суб'єктів природних монополій.
  7. Недосконалість нормативно-правових актів, що регулюють питання приєднання до електричних мереж, зокрема:
    - 1) Неузгодженість строків, в які має бути здійснене стандартне приєднання, передбачених законодавством у сфері електроенергетики з строками, передбаченими законодавством у сфері містобудування та землеустрою;
    - 2) Відсутність у замовників послуг з приєднання можливості обирати тип приєднання (стандартне або нестандартне).
    - 3) Неврегульованість питання оплати послуг з видачі технічних умов, договорів на приєднання та оцінки розробленої замовником проектною документацій на приєднання на відповідність виданим технічним умовам.
    - 4) Відсутність в електропередавальних організаціях обов'язку вибору виконавця комплексу робіт із будівництва електроустановок зовнішнього електрозабезпечення замовника на конкурсних засадах.
  8. Нерівність можливостей доступу до мереж постачальників електричної енергії за регульованим тарифом та постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом.
  9. Нерівність можливостей щодо ресурсного наповнення ринку електроенергії, зокрема у зв'язку з існуванням переваг та пріоритетів окремим видам генеруючих потужностей при включенні до графіка виробництва електричної енергії (заданого графіка навантаження).
  10. Недосконалість законодавства, що регулює питання відповідальності за заборгованість за електроенергію.
  11. Значний обсяг перехресного субсидіювання в електроенергетиці.
  12. Непрозорість та вибірковість надання авансових та додаткових платежів виробникам, які працюють за ціновими заявками у зв'язку з:
    - 1) Відсутністю прозорого та недискримінаційного порядку та/або методики нарахування авансових платежів для виробників електричної енергії;
    - 2) Практикою нарахування додаткових платежів виробникам, що працюють за ціновими заявками, на виконання законодавчих актів та урядових рішень, погашення безнадійного боргу.
  13. Диспропорції в тарифах для виробників електричної енергії, яка зростає, зокрема:
    - 1) Значна різниця між найнижчим тарифом на ринку (на електроенергію вироблену на АЕС) та найвищим тарифом на ринку (на електроенергію, вироблену з використанням відновлювальних джерел енергії);
    - 2) Значна різниця між тарифами для ТЕС та ТЕЦ незважаючи на застосування для виробництва електроенергії однакових первинних енергоносіїв.

14. Диспропорції в оплаті виробникам електричної енергії за фактично відпущений товар при відсутності 100-відсоткової оплати.
15. Різна відповідальність виробників, які працюють за ціновими заявками, та виробників, які не працюють за ціновими заявками, за порушення режиму роботи та недотримання планових термінів капітального, середнього та поточного ремонтів.
16. Непрозорє формування граничної ціни системи, обумовлене відсутністю порядку та/або методики розрахунку та/або формування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, величини обмеження граничної ціни системи.
17. Непрозорє формування Прогнозних фізичних балансів електроенергії об'єднаної енергетичної системи України та Прогнозних балансів електроенергії, палива та витрат генеруючих компаній теплових електростанцій (річного/квартального/місячного) обумовлене відсутністю прозорого та недискримінаційного порядку їх формування Міністерством енергетики та вугільної промисловості України.
18. Технічні та технологічні обмеження, обумовлені особливостями обладнання (генеруючих потужностей та мереж), зокрема:
  - 1) Обмеженість можливостей виробництва установленою потужністю електроустановок, технічним станом генеруючого обладнання, пропускною спроможністю електричних мереж, до яких приєднана відповідна електроустановка, наявністю та можливістю доступу до первинних енергоносіїв (наприклад запасів вугілля на складах, достатнього рівня води в акваторіях гідроелектростанцій тощо);
  - 2) Обмеженість можливостей імпорту електричної енергії пропускною спроможністю міждержавних електричних мереж;
  - 3) Різні можливості генеруючих установок змінювати навантаження та маневрувати.
19. Високий рівень зношеності генеруючих потужностей та електричних мереж
20. Стримуючі фактори політичного характеру, зокрема:
  - 1) Зосередження генеруючих підприємств в зоні проведення Антитерористичної операції;
  - 2) Зосередження вугледобувних підприємств, що здійснюють видобуток низьколетких марок вугілля (А, П) в зоні проведення Антитерористичної операції
  - 3) Нелегальний видобуток вугілля марок А, П;
  - 4) Нестабільність інвестиційного клімату та регуляторної політики.

2.1.5. Пропозиції щодо розвитку конкуренції на ринку генерації

З метою розвитку конкуренції на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку генерації) та усунення підґрунтя для можливих порушень законодавства про захист економічної конкуренції, пропонуємо:

I. РЕКОМЕНДУВАТИ

1. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
забезпечити прийняття нормативно-правового акта спрямованого на визначення порядку та/або методики розрахунку та/або формування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, величини обмеження граничної ціни системи.
2. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходи щодо запровадження цінової конкуренції між виробниками електроенергії та її імпортерами.
3. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
розробити та прийняти нормативно-правовий акт, яким було б визначено прозорий та недискримінаційний порядок та/або методику нарахування виробникам електричної енергії авансових платежів, у тому числі за рахунок залучених кредитних коштів.
4. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
запровадити механізми купівлі-продажу допоміжних послуг (порядок придбання допоміжних послуг, відповідні договори).
5. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів, спрямованих на скасування (зменшення) практики додаткових платежів виробникам, що працюють за ціновими заявками.
6. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України,
Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів, спрямованих на покращення стану розрахунків на Оптовому ринку електричної енергії України між виробниками електричної енергії та державним підприємством «Енергоринок».

7. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів, спрямованих на створення рівних умов для виробників електричної енергії та імпортерів щодо можливості забезпечення ресурсного наповнення ринку.
8. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України**
розробити та прийняти нормативно-правові акти, спрямовані на встановлення прозорого та недискримінаційного порядку формування:
- 1) Прогнозного фізичного балансу електроенергії України об'єднаної енергетичної системи України (річного/квартального/місячного).
  - 2) Прогнозного балансу електроенергії, палива та витрат генеруючих компаній теплових електростанцій.
9. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України**
вжити заходів щодо запровадження в Україні ринку торгівлі енергетичним вугіллям.
10. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України**
вжити заходів щодо приведення державної підтримки державних вугледобувних підприємств до рівня, який не призводитиме до спотворення конкуренції на ринку енергетичного вугілля України у відповідності до статті 18 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.
11. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходи щодо припинення (зменшення) обсягів перехресного субсидювання через оптову ринкову ціну на електричну енергію окремих категорій споживачів.
12. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному підприємству «Національна енергетична компанія «Укренерго»**
вжити заходів щодо збільшення пропускної спроможності магістральних та міждержавних електричних мереж та повної інтеграції об'єднаної енергетичної системи України до системи ENTSO-E.
13. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному підприємству «Національна енергетична компанія «Укренерго»**
забезпечити прозорі умови доступу до пропускної спроможності міждержавних мереж, зокрема, шляхом:
- 1) Забезпечення проведення аукціонів на доступ до пропускної спроможності міждержавних мереж з метою імпорту електричної енергії.
  - 2) Забезпечення підвищення рівня прозорості та конкуренції під час проведення аукціонів з розподілення пропускної спроможності міждержавних електричних мереж шляхом впровадження електронної форми аукціонів та проведення добових аукціонів.

II. ЗВЕРНУТИСЯ З ПРОПОЗИЦІЯМИ ДО

1. **Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**
щодо доопрацювання проекту Закону України «Про ринок електричної енергії» (zareєстрованого у Верховній Раді України 21.04.2016 за № 4493) шляхом:
  - 1) Доповнення нормою щодо необхідності погодження з Антимонопольним комітетом України всіх проектів нормативно-правових актів та рішень, що можуть вплинути на конкуренцію (частина друга статті 2 Законопроекту).
  - 2) Виключення норм, що надають переваги (пріоритети) окремим виробникам електричної енергії порівняно з конкурентами під час ресурсного наповнення ринку та ціноутворення, а саме:
    - i) частини п'ятої статті 44 законопроекту (щодо надання пріоритетів генеруючим потужностям, які використовують первинні джерела енергії видобуті в Україні);
    - ii) статті 9² передбаченої доповненнями до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» відповідно до підпункту 5 пункту 23 Прикінцевих та перехідних положень законопроекту (щодо встановлення надбавок до «зеленого» тарифу за умови дотримання вимог щодо рівня використання обладнання українського виробництва).

2. **Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**
щодо доопрацювання проекту Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (zareєстрованого у Верховній Раді України 19.02.2016 за № 2966-д) шляхом:
  - 1) Виключення частини другої статті 5 законопроекту (якою передбачається можливість невиконання Комісією рішень (рекомендацій) Антимонопольного комітету України, що може призвести до недопущення, усунення чи спотворення конкуренції).
  - 2) Передбачення вичерпного переліку рішень (відповідно до сфери застосування рішення), виконання яких може бути зупинено у зв'язку з оскарженням відповідних рішень у суді.
  - 3) Врегулювання питання забезпечення незалежного, недискримінаційного та прозорого фінансування Комісії.

3. **Кабінету Міністрів України**
щодо розробки та внесення до Верховної Ради України законопроектів, спрямованих на впровадження порядку та врегулювання особливостей погашення заборгованості за електричну енергію, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії.

4. **Кабінету Міністрів України**
вжити заходи щодо недопущення прийняття рішень спрямованих на надання пільг та преференцій окремим суб'єктам господарювання щодо погашення безнадійного боргу, нарахування додаткових платежів, надання інших пільг та переваг що може призводити до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

2.2. РИНОК ОПТОВОГО ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ТА ФАКТОРИ, ЩО СТРИМУЮТЬ РОЗВИТОК КОНКУРЕНЦІЇ НА НЬОМУ

- (1) У складі Оптового ринку електричної енергії України діє, зокрема, загальнодержавний ринок електричної енергії, яка продається ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок оптового продажу).
- (2) Електрична енергія для постачання споживачам придбається електропостачальниками на ОРЕ (а також у невеликих виробників, які не зобов'язані продавати електричну енергію в ОРЕ).
- (3) Частка електроенергії, закупленої ПРТ, у сукупному обсязі електричної енергії, що продавалась ДП «Енергоринок» протягом 2013 – 2014 років та першого півріччя 2015 року, становила 80,13 відсотка.

Інформація щодо обсягів продажу електричної енергії оптовим постачальником									
№ з/п	Учасники ринку	2013 рік		2014 рік		I півріччя 2015		2013-2014 роки та I півріччя 2015 року	
		ГВт•г	%	ГВт•г	%	ГВт•г	%	ГВт•г	%
1	Всього постачальниками електричної енергії за регульованим тарифом	139 582	81,13	125 796,11	77,87	60 719,24	82,81	326 097,22	80,13
	у тому числі:								
1.1	ПАТ «ДТЕК Дніпрообленерго»	23 068	13,41	20 407,89	12,63	11 075,93	15,11	54 552,24	13,41
1.2	ТОВ «ДТЕК Високовольтні мережі»	10 895	6,33	9 511,02	5,89	3 915,15	5,34	24 321,58	5,98
1.3	ПАТ «Київенерго»	9 641	5,60	9 511,67	5,89	4 579,15	6,25	23 732,20	5,83
1.4	ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго»	9 926	5,77	7 937,27	4,91	3 068,51	4,18	20 931,31	5,14
1.5	ВАТ «Запоріжжяобленерго»	7 426	4,32	5 971,72	3,70	4 322,40	5,89	17 720,21	4,35
1.6	ПАТ «Одесаобленерго»	6 591	3,83	6 390,20	3,96	3 152,75	4,30	16 133,90	3,96
1.7	АК «Харківобленерго»	6 549	3,81	6 426,63	3,98	3 103,39	4,23	16 079,45	3,95
1.8	ПАТ «Київобленерго»	6 215	3,61	6 126,35	3,79	2 980,53	4,06	15 321,62	3,77
1.9	Інші ПРТ	59 270	34	53 513	33	24 521	33	137 305	34
2	Всього постачальниками електричної енергії за нерегульованим тарифом	21 801	12,67	23 560,86	14,58	6 714,32	9,16	52 076,36	12,80
3	Всього іншими суб'єктами господарювання	803	0,47	4 143,66	2,56	4 088,72	5,58	9 035,78	2,22
4	Всього експортовано електричної енергії з території України	9 871	5,74	8 052,77	4,98	1 802,15	2,46	19 725,90	4,85
5	Зовнішній переток	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
6	Всього куплено електричної енергії в Оптовому ринку України	172 057	100,00	161 553,39	100	73 324,43	100,00	406 935,26	100,00

- (4) При цьому протягом 2013 – 2014 років та першого півріччя 2015 року електричну енергію в ДП «Енергоринок»¹⁵⁰ закуповувало 40 ПРТ, при цьому:

¹⁵⁰ Відповідно до листа ДП «Енергоринок» від 28.08.2015 № 01/32-9919.

- питома вага електричної енергії, купленої ПАТ «ДТЕК Дніпрообленерго» становила 13,41 відсотка загального обсягу електричної енергії, проданої ДП «Енергоринок»;
  - питома вага електричної енергії, купленої ТОВ «ДТЕК Високовольтні мережі», складала 5,98 відсотка загального обсягу електричної енергії, проданої ДП «Енергоринок»;
  - питома вага електричної енергії, купленої ПАТ «Київенерго» становила 5,83 відсотка загального обсягу електричної енергії, проданої ДП «Енергоринок»;
  - питома вага електричної енергії, купленої ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» становила 5,14 відсотка загального обсягу електричної енергії проданої ДП «Енергоринок»;
  - питома вага електричної енергії, купленої ВАТ «Запоріжжяобленерго» становила 4,35 відсотка загального обсягу електричної енергії, проданої ДП «Енергоринок»;
  - питома вага електричної енергії, купленої ПАТ «Одесаобленерго» становила 3,96 відсотка загального обсягу електричної енергії, проданої ДП «Енергоринок»;
  - питома вага електричної енергії, купленої АК «Харківобленерго» становила 3,95 відсотка загального обсягу електричної енергії, проданої ДП «Енергоринок»;
  - питома вага електричної енергії, купленої ПАТ «Київобленерго» становила 3,95 відсотка загального обсягу електричної енергії, проданої ДП «Енергоринок»;
  - питома вага інших постачальників електричної енергії за регульованим тарифом була менше 3 відсотків та сукупно становила 34 відсотки від загального обсягу електричної енергії проданої ДП «Енергоринок».
- (5) Частка електроенергії, закупленої постачальниками електричної енергії за нерегульованим тарифом, у сукупному обсязі електричної енергії, що продавалась ДП «Енергоринок» протягом 2013 – 2014 років та першого півріччя 2015 року, становила 12,8 відсотка. При цьому частки кожного з ПНТ були незначними.
  - (6) При цьому питома вага ПНТ у загальному обсязі купівлі електроенергії на ОРЕ в 2015 році становила лише 8,2 %, зменшившись порівняно з 2014 роком майже вдвічі (у 2014 році - 15,8 %) ¹⁵¹. Частка ПРТ, навпаки, збільшилася порівняно з 2014 роком і становила 81,7 %.
  - (7) Крім того, на ОРЕ закупають електричну енергію окремі суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва електричної енергії, а саме: ПАТ «Укргідроенерго» та ДП «НАЕК «Енергоатом», для закачки ГАЕС, ТОВ «ТЕК» і ТОВ «Східенерго» з метою компенсації втрат за напрямом ENTSO-E, ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» і ТОВ «ЛЕО» на НКТ, ДПЗД «Укрінтеренерго» для компенсації втрат за напрямом «Росія» та ENTSO-E, а також для забезпечення електропостачання Автономної Республіки Крим.
  - (8) Значною проблемою на ОРЕ є неплатежі за електричну енергію.
  - (9) При цьому ПНТ зобов'язані оплачувати електричну енергію, яка купується в ДП «Енергоринок» наперед.
  - (10) Подібний обов'язок за ПРТ не закріплено.
  - (11) Розрахунки щодо погашення заборгованості за електричну енергію підприємствами централізованого водопостачання та водовідведення (яка виникла внаслідок різниці в тарифах), передбачені Законом України «Про державний бюджет України на 2015 рік» та постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 37538, за 2015 рік проведені на суму 1 862,8 млн грн. ¹⁵²
  - (12) Заборгованість споживачів електроенергії перед енергопостачальними компаніями та інших дебіторів на кінець 2015 році становила 21,2 млрд грн і збільшилася порівняно з початком року на 1,9 млрд грн, або на 10 %, При цьому заборгованість енергопостачальних компаній перед ДП «Енергоринок» становила 26,5 млрд грн і збільшилася на 4,4 млрд грн (20 %). Нарешті, заборгованість ДП «Енергоринок» перед

¹⁵¹ Звіт ДП «Енергоринок» про основну діяльність у 2015 році.

¹⁵² Саква І.О. Низкий уровень расчетов на рынке электрической энергии и неконтролируемый рост долгов // [Електронний ресурс]. - <http://hubs.ua/discussions/pyat-bar-erov-dlya-ry-nka-elektricheskoy-energii-v-ukraine-chast-ii-60672.html>

виробниками електроенергії становила 25 млрд грн, і зросла порівняно з початком року на млрд грн (48 %).

- (13) Тільки за 2015 рік найбільший приріст заборгованості за 2015 рік мали¹⁵³:
- ДП «Регіональні електричні мережі» – 2 136,9 млн грн;
  - ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» – 1 379,8 млн грн;
  - ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання» – 1 136,4 млн грн;
  - ТОВ «ДТЕК Високовольтні мережі» – 609,7 млн грн;
  - ВАТ «Запоріжжяобленерго» – 605,6 млн грн;
  - ПАТ «ДТЕК ПЕМ-Енерговугілля» – 548,2 млн грн.
- (14) Основними причинами збільшення заборгованості енергопостачальних компаній були недоплата за спожиту електричну енергію підприємствами вугільної промисловості (1 538,4 млн грн) та підприємствами, що надають послуги з централізованого водопостачання та водовідведення (55,4 млн грн), загальна заборгованість становила 4 381,9 млн грн.
- (15) Наслідком неповної оплати за продукцію та послуги в галузі стає погіршення фінансового стану підприємств, які функціонують на всіх стадіях виробництва (на стадіях виробництва електроенергії, її розподілу, транспортування магістральними лініями електропередач та передачі кінцевим споживачам). У свою чергу це негативно впливає на інвестиційний розвиток компаній, на їх модернізацію, на функціонування поєднаної енергосистеми України. Зволікання з її розв'язанням є загрозою енергетичній безпеці країни.
- (16) Одночасно, на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка продається ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку оптового продажу), здійснювалось перехресне субсидіювання через оптову ринкову ціну на електричну енергію окремих категорій споживачів, що створює додатковий фінансовий тягар для споживачів, що не мають відповідних пільг, що призводить до зниження конкурентоспроможності вітчизняного виробника на відповідних товарних ринках, при цьому:
1. Тарифи для одних категорій споживачів (зокрема населення та інших пільгових категорій) дотуються за рахунок тарифів для інших споживачів (промисловість). При цьому промислові споживачі додатково поділяються на дві підкатегорії з різним рівнем тарифів. Тарифи для населення є штучно заниженими та розподілені за рядом критеріїв на різні підгрупи та відповідно є різними за розміром. До інших споживачів, які мають пільги щодо розрахунків за електричну енергію, відносяться суб'єкти, які реалізують інноваційні проекти, міський електричний транспорт, вугільні підприємства та інші суб'єкти відповідно до рішень Уряду.
  2. Перехресне субсидіювання між регіонами, при цьому споживачі окремих обленерго виступають в ролі донорів, а споживачі інших – в ролі реципієнтів.
- (17) Одним з інструментів перехресного субсидіювання є застосування дотацій для компенсації втрат від здійснення постачання електричної енергії за регульованим тарифом (дотаційних сертифікатів). При цьому, загальний обсяг дотацій у 2015 році становив понад 43 млрд грн, що на 7,4 % більше ніж у 2014 році. У структурі ОРЦ за 2015 рік обсяг дотаційних сертифікатів становив 30,75%¹⁵⁴.
- (18) Застосування дотаційних сертифікатів призводить до викривлення ринкових механізмів та ущемлення прав та інтересів одних споживачів порівняно з іншими, зокрема:
- 1) На ринку генерації застосування перехресного субсидіювання та встановлення фіксованих тарифів для виробників електричної енергії стримує розвиток цінової конкуренції між учасниками ринку.

¹⁵³ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

¹⁵⁴ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

- 2) На ринку оптового продажу застосування перехресного субсидіювання та індивідуального визначення для кожного постачальника ціни закупівлі єдиного стандартизованого, уніфікованого товару призводить до того, що ціна купівлі електроенергії жодним чином не співвідноситься з відповідним рівнем попиту та дискримінації ПНТ порівняно з ПНТ.
  - 3) На роздрібних ринках електричної енергії до ущемлення прав та інтересів одних категорій споживачів, порівняно з іншими (залежно від виду (категорії) споживання, класу напруги, постачальника, регіону знаходження тощо).
- (19) Основною причиною застосування тотальної практики перехресного субсидіювання є те, що галузь продовжує використовуватися як донор для вирішення соціально-політичних завдань. Ліквідація перехресного субсидіювання є обов'язковою умовою реформування ринку електричної енергії.
  - (20) Енергопостачальні компанії не мають можливості напряму обирати виробників електроенергії для укладання договорів купівлі-продажу електроенергії, що спотворює умови та можливості конкуренції між останніми.
  - (21) Переважна більшість кінцевих споживачів електроенергії України не мають можливості вибору/зміни постачальника та не мають прямого впливу на ціни та тарифи на електроенергії.
  - (22) Цей розрив між енергогенеруючими компаніями та кінцевими споживачами електроенергії щодо можливості вибору останніми (за посередництвом постачальних компаній) більш ефективних виробників не створює стимулів для інноваційного розвитку перших.
  - (23) Тобто, кінцеві споживачі фактично не маючи ринкової влади, не мають змоги стимулювати чи підтримувати конкуренцію між виробниками та між постачальниками на ринку електроенергії України і в такий спосіб сприяти структурній трансформації ринку та підвищенню його ефективності¹⁵⁵.
  - (24) Виконання цього завдання повною мірою покладено на механізми державного регулювання і частково - саморегулювання.
  - (25) При цьому споживачі виступають як колективний суб'єкт, формуючи попит на електроенергію, істотно впливаючи таким чином на рівень оптової ринкової ціни.
  - (26) Між постачальниками і виробниками знаходиться оператор системи розрахунків (ДП «Енергоринок»), який перерозподіляє кошти від споживачів до виробників відповідно до алгоритму, встановленого НКРЕКП, в основі якого покладено зворотній обрахунок вартості електричної енергії для виробників та інших суб'єктів ринку (на підставі тарифів для споживачів, визначених без урахування економічно-обґрунтованого їх розміру, визначається рівень дотацій, які шляхом перехресного субсидіювання перекладаються на інших споживачів), що не сприяє формуванню конкурентних відносин на ринку.
  - (27) Отже, у складі Оптового ринку електричної енергії України діє, зокрема, загальнодержавний ринок електричної енергії, яка продається ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку оптового продажу).
  - (28) Протягом 2013, 2014 років та у першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка продається ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України (ринку оптового продажу), ДП «Енергоринок» мало розмір частки, який може розглядатися як структурна ознака монопольного (домінуючого) становища.
  - (29) Ринкова влада ДП «Енергоринок» протягом 2013, 2014 років та в першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка продається ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної

¹⁵⁵ Підтверджується інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)).

енергії (ринку оптового продажу), стримувалися факторами адміністративного характеру.

- (30) На загальнодержавному ринку електричної енергії, яка продається ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку оптового продажу), здійснювалось перехресне субсидіювання через оптову ринкову ціну на електричну енергію окремих категорій споживачів, що створює додатковий фінансовий тягар для споживачів, що не мають відповідних пільг, що призводить до зниження конкурентоспроможності вітчизняного виробника на відповідних товарних ринках.
- (31) Існує значний рівень заборгованості постачальників електричної енергії за регульованим тарифом перед ДП «Енергоринок» за фактично спожиту електричну енергію.
- (32) Діяльність НКРЕКП на ринку є недостатньо прозорою.
- (33) Для активізації конкуренції необхідно забезпечити можливість вибору/зміни кінцевими споживачами енергопостачальної компанії та можливість вибору енергопостачальними компаніями виробників електроенергії для укладання договорів купівлі-продажу електроенергії, що, зокрема, передбачено чинним Законом України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України». При цьому важливим є активізація виконання державними органами положень пункту 2 частини VI цього ЗУ щодо забезпечення функціонування перехідного періоду та створення передумов запровадження повномасштабного ринку електричної енергії¹⁵⁶.
- (34) З метою розвитку конкуренції на ринках електричної енергії України та усунення підґрунтя для можливих порушень законодавства про захист економічної конкуренції пропонуємо:

I. РЕКОМЕНДУВАТИ

1. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів, спрямованих на покращення стану розрахунків на Оптовому ринку електричної енергії України між державним підприємством «Енергоринок» та постачальниками електричної енергії за регульованим тарифом.
2. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходи щодо припинення (зменшення) обсягів перехресного субсидіювання через оптову ринкову ціну на електричну енергію окремих категорій споживачів.
3. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,**
розробити нормативно-правовий акт або внести зміни до Порядку доступу постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом до місцевих (локальних) електричних мереж, затвердженого постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 29.10.2010 № 1421, у частині унеможливлення неприйняття, непогодження чи затягування часу розгляду повідомлень та довідок постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом електропередавальними організаціями.

¹⁵⁶ Підтверджується інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)).

II. ЗВЕРНУТИСЯ З ПРОПОЗИЦІЯМИ ДО

1. **Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**
щодо доопрацювання проекту Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (zareestrovano u Verkhovnij Radі Ukraїni 19.02.2016 za № 2966-d) шляхом:
  - 1) Виключення частини другої статті 5 законопроекту (якою передбачається можливість невиконання Комісією рішень (рекомендацій) Антимонопольного комітету України, що може призвести до недопущення, усунення чи спотворення конкуренції).
  - 2) Передбачення вичерпного переліку рішень (відповідно до сфери застосування рішення), виконання яких може бути зупинено у зв'язку з оскарженням відповідних рішень у суді.
  - 3) Врегулювання питання забезпечення незалежного, недискримінаційного та прозорого фінансування Комісії.
2. **Кабінету Міністрів України**
щодо розробки та внесення до Верховної Ради України законопроектів, спрямованих на впровадження порядку та врегулювання особливостей погашення заборгованості за електричну енергію, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії.

2.3. РИНОК ПЕРЕДАЧІ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ - ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

- (1) ДП «НЕК «Укренерго» є суб'єктом природної монополії та єдиним суб'єктом господарювання, який має ліцензію з ПМММ, видану НКРЕКП.
- (2) ДП «НЕК «Укренерго» не зазнає та не може зазнавати значної конкуренції внаслідок відсутності жодного конкурента на відповідних ринках при наданні послуг у сфері:
  - ЦДУ ОЕС України та ПМММ, який погоджується НКРЕКП;
  - надання допоміжних засобів;
  - приєднання/від'єднання до/від магістральних та міждержавних електричних мереж;
  - доступ до пропускної спроможності.
- (3) ДП «НЕК «Укренерго» - це технологічна ланка, що об'єднує виробників електроенергії - енергогенеруючі компанії атомних (АЕС), теплових (ТЕС) і гідроелектростанцій (ГЕС) та обласні енергопостачальні компанії, взаємодіє з енергосистемами суміжних країн, забезпечує експорт та імпорт електроенергії¹⁵⁷.
- (4) Одночасно, оскільки діяльність ДП «НЕК «Укренерго» у вказаних сферах може мати суттєвий вплив на стан конкуренції на потенційно конкурентних ринках, варто зупинитись на окремих її аспектах.

Щодо ЦДУ ОЕС України та ПМММ

- (5) Протягом 2013 – 2014 років ДП «НЕК «Укренерго»¹⁵⁸ надавало послуги з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, включаючи централізоване диспетчерське управління об'єднаною енергосистемою України за такими договорами:
  1. Відповідно до договору з ДП «Енергоринок» від 04.09.2000 № 136/01 (на суму 3 985 937,3 тис. грн за 2013 рік (99,9 %), 3 695 418,5 тис. грн за 2014 рік (99,6 %), 2 186 952,7 за перше півріччя 2015 року (99,5 %));
  2. Відповідно до договору з ДПЗД «Укрінтеренерго» від 30.03.2007 № 44/1-44 (на суму 1 283,7 тис. грн за 2013 рік, 11 890,3 тис. грн за 2014 рік, 10 061,4 за перше півріччя 2015 року);
  3. Відповідно до договору з ТОВ «Торгова електрична компанія» від 30.12.2013 № 01/5579-13 (на суму 2 574,7 тис. грн за 2014 рік, 9,3 тис. грн. за перше півріччя 2015 року);
  4. Відповідно до договору з ТОВ «Східенерго» від 30.03.2012 № 103/01-12 (на суму 2 624,2 тис. грн за 2013 рік, 598,4 тис. грн за перше півріччя 2014 року).
- (6) Варто відзначити, що ДПЗД «Укрінтеренерго, ТОВ «Торгова електрична компанія» та ТОВ «Східенерго» не мають ліцензії з оптового постачання електричної енергії, а послуги, що надавались ДП «НЕК «Укренерго» за договорами з цими суб'єктами, стосувались диспетчеризації та передачі (транспортування) електроенергії магістральними та міждержавними лініями електропередачі південно-західної частини ОЕС України («острова Бурштинської електростанції») в умовах паралельної роботи «острова Бурштинської електростанції» з енергетичним об'єднанням ENTSO-E.
- (7) Отже, основним споживачем послуг ДП «НЕК «Укренерго» з ЦДУ ОЕС України та ПМММ є оптовий постачальник (ДП «Енергоринок»).

Щодо стану міждержавних та магістральних електричних мереж

- (8) На 01.01.2015 на балансі ДП «НЕК «Укренерго» знаходяться 137 підстанцій напругою 110-750 кВ (в тому числі 133 підстанції напругою 220-750 кВ, 4 підстанції напругою

¹⁵⁷ Відповідно до інформації, розміщеної на офіційному веб-сайті ДП «НЕК «Укренерго».

¹⁵⁸ Відповідно до листа ДП «НЕК «Укренерго» від 14.08.2015 № 02-2/02-2-1-2/9356.

- 110 кВ) та 22969 км (по ланцюгах) магістральних і міждержавних повітряних ліній електропередачі напругою 35-800 кВ, а саме: 99 км напругою 800 кВ; 4121 км напругою 750 кВ; 375 км напругою 500 кВ; 339 км напругою 400 кВ; 13423 км напругою 330 кВ; 3976 км напругою 220 кВ; 538 км напругою 110 кВ (міждержавні); 98 км напругою 35 кВ (міждержавні)¹⁵⁹.
- (9) Магістральні та міждержавні електричні мережі ОЕС України нараховують 23,0 тис. км, з них 4,9 тис. км припадає на мережі з напругою 400 – 800 кВ, 13,4 тис. км – напругою 330 кВ, 4,0 тис. км – напругою 220 кВ і 0,7 тис. км – напругою 35–110 кВ, а також 137 підстанцій загальною трансформаторною потужністю 78,6 тис. МВА¹⁶⁰.
  - (10) ОЕС України працює в паралельному режимі з електроенергетичними об'єднаннями Республіки Білорусь, Республіки Молдови, Російської Федерації (ОЕС Центра, ОЕС Півдня), крім так званого «острова Бурштинської електростанції» (включає Бурштинську ТЕС, Калуську ТЕЦ та Теребле-Рікську ГЕС), який синхронізовано з Європейською мережею системних операторів з передачі електроенергії (ENTSO-E). Електричні зв'язки між ОЕС України та суміжними енергосистемами здійснюються по мережах 110-750 кВ.
  - (11) Загальна максимальна потужність, що може бути передана по міждержавним перетинам до України, становить 5750 МВт¹⁶¹, при цьому 3000 МВт по кордонах з Російською Федерацією.
  - (12) На кінець 2015 року більша частина магістральних і міждержавних електричних мереж зношена та неефективна, зокрема, понад 90 % ліній електропередачі напругою 220 кВ і вище та 55 % основного устаткування підстанцій відпрацювали розрахунковий технічний ресурс (25 років), а 56 % ЛЕП і 17 % ПС експлуатуються понад 40 років.
  - (13) Значні проблеми в ОЕС України виникають у зв'язку з недостатністю пропускної спроможності ЛЕП для видачі потужності АЕС і передачі енергії до центрів споживання; з недостатнім рівнем надійності енергопостачання ряду регіонів країни (південь Одеської області, Чернівецька область, м. Київ і область); з некомпенсованістю електромережі по реактивній потужності та складністю забезпечення нормативної якості напруги¹⁶².
  - (14) При цьому рівень технологічних витрат електроенергії¹⁶³ в магістральних електричних мережах (рівень напруги 800-220 кВ) за 2015 рік становив 4 369,3 млн кВт•год, або 2,99 % від відпуску електроенергії в мережу (146 358,6 млн кВт•год), що порівняно з 2014 роком більше на 0,33 %.
  - (15) Отже, на сьогоднішній стан міждержавних та магістральних електричних мереж в Україні є незадовільним, що у свою чергу стримує розвиток конкуренції на суміжних ринках (зокрема у сфері виробництва електроенергії).
  - (16) Зазначене пояснюється, у тому числі, низьким обсягом фінансування діяльності ДП «НЕК «Укренерго» у сфері розвитку магістральних та міждержавних електричних мереж, зокрема низьким рівнем інвестиційної складової тарифу та її спрямованістю переважно на вирішення локально виникаючих проблем (ремонтів, переобладнання тощо), а не на стратегічний розвиток мереж в цілому.
  - (17) Нагальною проблемою є реконструкція, модернізація та оновлення морально застарілого та фізично спрацьованого обладнання по всьому технологічному ланцюгу: генеруючі потужності, магістральні та розподільчі мережі тощо. Стабілізація та

¹⁵⁹ Підтверджується інформацією, наведеною в науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Филюк Г.М.: Київ, 2016.

¹⁶⁰ За даними ДП «НЕК «Укренерго», електронний ресурс: <https://drive.google.com/file/d/0BwZR8kgLwyBtMjA2SHM4cWY3NmC/view?pref=2&pli=1>

¹⁶¹ Відповідно до інформації, розміщеної на офіційному веб-сайті ДП «НЕК «Укренерго» та листа ДП «Укрпримзовнішпекспертиза» (лист від 03.12.2015 № 3734).

¹⁶² За даними ДП «НЕК «Укренерго», електронний ресурс: <https://drive.google.com/file/d/0BwZR8kgLwyBtMjA2SHM4cWY3NmC/view?pref=2&pli=1>

¹⁶³ Технологічні витрати електричної енергії на передачу електричної енергії електричними мережами (технологічні витрати електричної енергії) - це сума витрат електричної енергії в елементах мереж, витрат електричної енергії на власні потреби підстанцій та витрат електричної енергії на плавлення ожедид (відповідно до Правил користування електричною енергією, затверджених постановою НКРЕ від 31.07.1996 № 28).

розвиток електроенергетики, а разом з нею й економіки, можуть базуватися тільки на новітніх науково-технічних досягненнях¹⁶⁴.

Щодо тарифу на ПМММ та ЦДУ

- (18) Процедура встановлення (перегляду) тарифу для ліцензіата з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, затверджена постановою НКРЕ від 26.12.2003 № 1456 (зі змінами).
- (19) Рівень тарифу на передачу електричної енергії магістральними та міждержавними електромережами і структура витрат для ДП «НЕК «Укренерго» затверджуються відповідно до Методики розрахунку тарифів на послуги з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, а також послуги з централізованого диспетчерського управління об'єднаною енергетичною системою, затвердженої постановою НКРЕ від 04.05.2006 № 563.
- (20) Протягом періоду дослідження тариф на передачу електричної енергії зростає.
- (21) Так, у 2014 році порівняно з 2013 роком тариф зріс на 9 %, у 2015 році порівняно з 2014 роком - на 12,5 %. У 2016 році передбачено включення в структуру тарифу інвестиційної складової, що спричинило його зростання майже вдвічі (з 2,793 коп.кВт•год у 2015 році до 5,332 коп.кВт•год, у 2016 році).
- (22) При цьому, у зв'язку з ужиттям тимчасових надзвичайних заходів на ринку електричної енергії НКРЕКП переглядала рівень тарифу на ПМММ і структуру витрат для ДП «НЕК «Укренерго» та зменшила загальні витрати (товарний відпуск), передбачені структурою тарифів, на 150 000 тис. грн. Внаслідок цього середньозважений тариф ДП «НЕК «Укренерго» на 2014 рік було встановлено в розмірі 2,369 коп./кВт•год (без ПДВ), зменшення на 4,6 %)¹⁶⁵.
- (23) У червні 2015 року у зв'язку з прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.2015 № 26317 тариф ДП «НЕК «Укренерго» переглянуто через вилучення витрат (на суму 85 685 тис. грн), які здійснюються на неконтрольованій державною владою території частини Донбаської енергосистеми. Також враховано зменшення на 7,1 % обсягів надходження електроенергії в мережі ДП «НЕК «Укренерго», відповідно до прогнозного балансу електроенергії ОЕС України. З урахуванням зазначених вище змін, середньорічний тариф ДП «НЕК «Укренерго» на передачу з 01 червня 2015 року збільшився на 5,4 %. Унаслідок збільшення обсягів Інвестиційної програми ДП «НЕК «Укренерго» на 2015 рік, з 01 серпня 2015 року тариф на передачу переглянуто (збільшено на 34,4 %) шляхом збільшення витрат з прибутку на капітальні інвестиції в обсязі 1 374 000 тис. грн та збільшення окремих експлуатаційних витрат. З 01 грудня 2015 року, за рахунок зменшення Інвестиційної програми, тариф на передачу електроенергії зменшено на 3 %)¹⁶⁶.
- (24) Отже, можна констатувати наявність високого ступеня зношеності міждержавних та магістральних мереж ДП «НЕК «Укренерго», недостатність фінансування діяльності з ПМММ для оновлення основних фондів, що у свою чергу стримує розвиток конкуренції на суміжних ринках та не сприяє впровадженню єдиного ринку електроенергії з країнами ЄС.
- (25) За таких умов позитивний ефект може дати впровадження для ДП «НЕК «Укренерго» стимулюючого регулювання та поступову відмову від тарифоутворення за методом «витрати плюс».
- (26) Разом з тим, незважаючи на наявність сприятливих передумов для впровадження стимулюючого тарифоутворення для суб'єктів природних монополій, на сьогодні НКРЕКП стимулююче тарифоутворення фактично не застосовує.

¹⁶⁴ Підтверджується інформацією, наведеною в науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Філюк Г.М., Київ, 2016.

¹⁶⁵ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2014 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2015 № 971.

¹⁶⁶ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

- (27) Отже, у складі Оптового ринку електричної енергії України діє, зокрема, загальнодержавний ринок послуг з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, включаючи централізоване диспетчерське управління об'єднаною енергосистемою України та надання допоміжних засобів, які купуються ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок передачі).
- (28) Протягом 2013, 2014 років та першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку послуг з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, включаючи централізоване диспетчерське управління об'єднаною енергосистемою України та надання допоміжних засобів, які купуються ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України (ринку передачі), відповідний розмір часток, який може розглядатися як структурна ознака монопольного (домінуючого) становища, мали:
- а. ДП «НЕК «Укренерго» (продавець);
  - б. ДП «Енергоринок» (покупець).
- (29) Незастосування до ДП «НЕК «Укренерго» стимулюючого регулювання та формування відповідних тарифів за методом «витрати плюс» не стимулює ДП «НЕК «Укренерго» до зниження витрат в структурі собівартості товарної продукції, покращення якості та збільшення кількості наданих послуг¹⁶⁷.
- (30) У цілому, запровадження стимулюючого регулювання може сприяти оптимізації операційних витрат енергетичних компаній; підвищенню якості послуг транспортування та постачання електроенергії; залученню капітальних інвестицій в модернізацію та нове будівництво енергетичних потужностей.
- (31) Одночасно, діяльність НКРЕКП на ринку є недостатньо прозорою.
- (32) З метою розвитку конкуренції на ринках електричної енергії України та усунення підґрунтя для можливих порушень законодавства про захист економічної конкуренції на зазначеному ринку, пропонуємо:

I. РЕКОМЕНДУВАТИ

1. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному підприємству «Національна енергетична компанія «Укренерго»** вжити заходів щодо збільшення пропускної спроможності магістральних та міждержавних електричних мереж та повної інтеграції об'єднаної енергетичної системи України до системи ENTSO-E.
2. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному підприємству «Національна енергетична компанія «Укренерго»** забезпечити прозорі умови доступу до пропускної спроможності міждержавних мереж, зокрема, шляхом:
  - 1) Забезпечення проведення аукціонів на доступ до пропускної спроможності міждержавних мереж з метою імпорту електричної енергії.

¹⁶⁷ Підтверджується висновком експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подольць Р.З., к.е.н. Серебрянников Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково-дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятников С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Філюк Г.М.

- 2) Забезпечення підвищення рівня прозорості та конкуренції під час проведення аукціонів з розподілення пропускної спроможності міждержавних електричних мереж шляхом впровадження електронної форми аукціонів та проведення добових аукціонів.
3. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному підприємству «Національна енергетична компанія «Укренерго»** вжити заходів щодо відокремлення діяльності ДП «НЕК «Укренерго» з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами від діяльності з централізованого диспетчерського (оперативно-технологічного) управління об'єднаною енергетичною системою України.
  4. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,** вжити вичерпних заходів, спрямованих на перехід суб'єктів природної монополії в сфері електроенергетики на стимулююче регулювання.
  5. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,** вжити заходів спрямованих на запровадження механізму купівлі електропередавальними та електророзподільними підприємствами електричної енергії для компенсації технологічних витрат електричної енергії на її передачу та розподіл.

II. ЗВЕРНУТИСЯ З ПРОПОЗИЦІЯМИ ДО

1. **Голови Верховної Ради України, Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки, Кабінету Міністрів України** щодо доопрацювання проекту Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (zareєстрованого у Верховній Раді України 19.02.2016 за № 2966-д) шляхом:
  - 1) Виключення частини другої статті 5 законопроекту (якою передбачається можливість невиконання Комісією рішень (рекомендацій) Антимонопольного комітету України, що може призвести до недопущення, усунення чи спотворення конкуренції).
  - 2) Передбачення вичерпного переліку рішень (відповідно до сфери застосування рішення), виконання яких може бути зупинено у зв'язку з оскарженням відповідних рішень у суді.
  - 3) Врегулювання питання забезпечення незалежного, недискримінаційного та прозорого фінансування Комісії.
2. **Кабінету Міністрів України** щодо розробки та внесення до Верховної Ради України законопроектів, спрямованих на впровадження порядку та врегулювання особливостей погашення заборгованості за електричну енергію, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії.

3. ДИСТРИБУЦІЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ. ФАКТИЧНИЙ СТАН КОНКУРЕНЦІЇ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

- (1) Роздрібний ринок електроенергії України розділено за географічним принципом, де за кожною регіональною енергопостачальною компанією, яка постачає електроенергію за регульованим тарифом, закріплена певна територія постачання (область України, м. Київ та Севастополь).
- (2) Відповідно кожній обласній/міській енергопостачальній компанії, що постачає електроенергію за регульованим тарифом, належить переважна частка (близька до 100 відсотків) регіонального (обласного чи міського) ринку.
- (3) Протягом 2015 року на роздрібному ринку діяльність із постачання електричної енергії здійснювали 119 електропостачальників (42 постачальника - за регульованим тарифом та 77 постачальників - за нерегульованим тарифом).
- (4) При цьому, населення не має можливості вибору енергопостачальної компанії.
- (5) Непобутові споживачі мають обмежений вибір між ПНТ та ПРТ.
- (6) Разом з тим, традиційно ціни продажу електроенергії з ОРЕ для ПНТ (внаслідок відсутності дотацій та додаткового фінансового навантаження у зв'язку із застосуванням перехресного субсидювання) є вищими, ніж для ПРТ.
- (7) ПНТ здійснюють постачання електричної енергії побутовим споживачам на конкурентних засадах за договірними цінами. У 2015 році середньомісячна кількість споживачів ПНТ становила 1 435, що на 8 споживачів більше порівняно з 2014 роком¹⁶⁸.
- (8) ПНТ можуть здійснювати постачання електричної енергії споживачам на всій території України, проте найбільша кількість ПНТ та їх споживачів у 2015 році залишається на ліцензованій території АК «Харківобленерго» (у середньому близько 25 ПНТ та більш ніж 1100 споживачів)¹⁶⁹.
- (9) ПРТ здійснюють діяльність із постачання електричної енергії як побутовим, так і непобутовим споживачам на закріпленій НКРЕКП території.
- (10) Сьогодні в Україні функціонують 42 компанії, які поєднують діяльність із розподілу електричної енергії та постачання електричної енергії (а також в окремих випадках - і виробництва електричної енергії) у рамках однієї юридичної особи.
- (11) Крім того, деякі компанії входять до складу вертикально-інтегрованих організацій у портфелі яких є підприємства з розподілу і виробництва електроенергії. Отже, в Україні поки що не відбулось юридичного відокремлення операторів систем розподілу електричної енергії, як це передбачено законодавством Енергетичного Співтовариства. У той же час, вимоги Директиви 2009/72/ЄС в частині відокремлення відображені у законопроекті «Про ринок електричної енергії України», прийняття якого закладе правове підґрунтя для реалізації процесу відокремлення.
- (12) Споживання електричної енергії загалом по Україні у 2011 – 2013 роках знаходилося в межах 158 млрдкВт•год, а протягом 2014 - 2015 років зменшилося на 7,2 %¹⁷⁰.
- (13) Стосовно показників споживання електричної енергії структурними групами споживачів за останні п'ять років¹⁷¹, то:
  - споживання електроенергії у промисловому секторі зменшилося в 2014 - 2015 роках на 11,7 % порівнянно з 2011 роком;
  - споживання електроенергії транспортом протягом п'яти років стабільно зменшувалося і в 2015 році становило 57,4 % від обсягів 2011 року;

¹⁶⁸ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

¹⁶⁹ За даними Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2015 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2016 № 515.

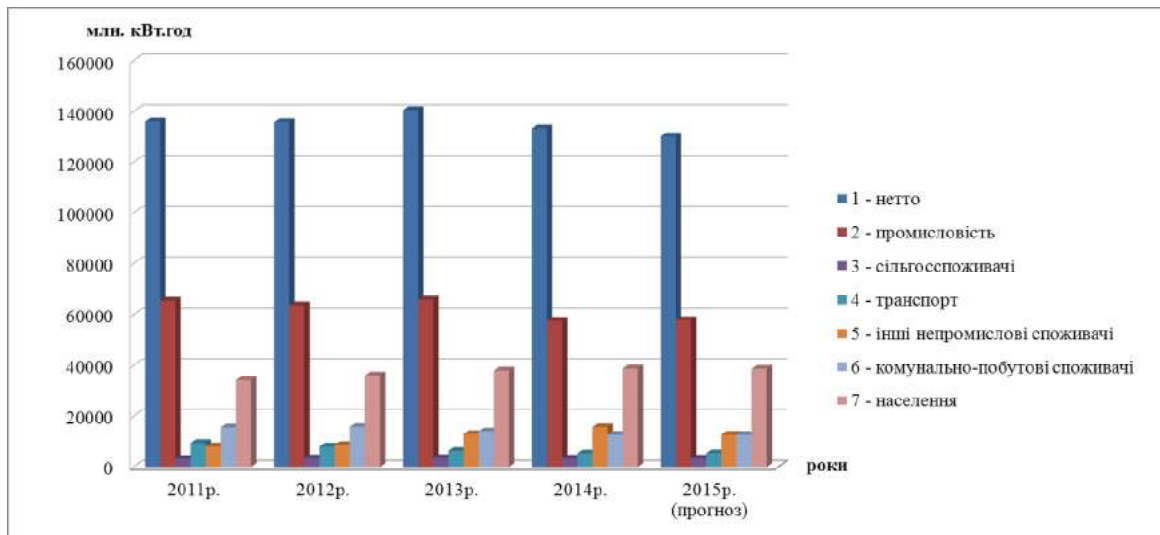
¹⁷⁰ План розвитку розподільних електричних мереж на 2016 - 2025 роки – джерело: офіційний веб-сайт Міненерговугілля України - http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245064086&cat_id=245064078

¹⁷¹ План розвитку розподільних електричних мереж на 2016 - 2025 роки – джерело: офіційний веб-сайт Міненерговугілля України - http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245064086&cat_id=245064078

- споживання електроенергії сільгоспспоживачами демонструє незначний приріст;
- споживання електроенергії населенням та непромисловими споживачами стабільно збільшується.

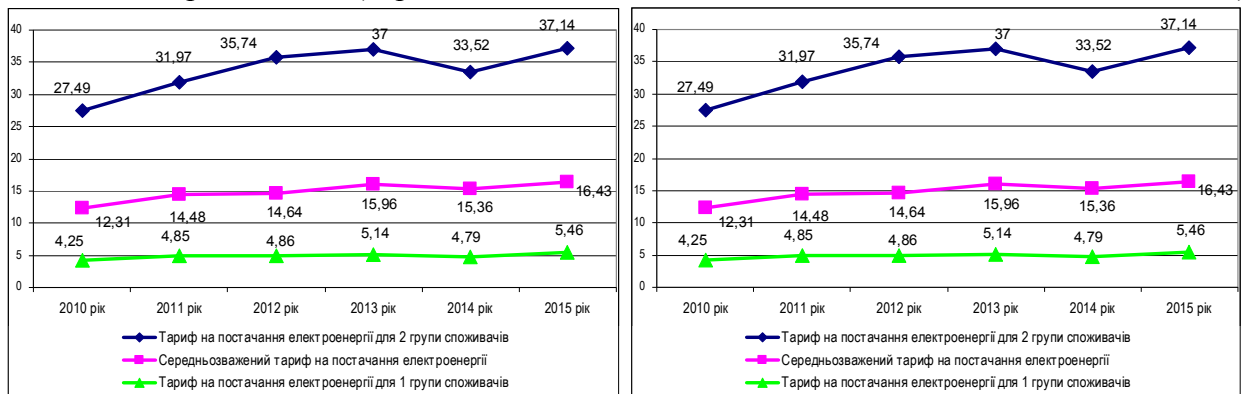
Показники	Споживання електричної енергії за роками, млн кВт·год					(+/-) Збільш. (-) зменш. в 2015 р. в порівнянні з 2011 р. в %
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р. (прогноз)	
Споживання електроенергії (брутто)	157700	157747	158079	149982	146421	-7,2
Споживання електроенергії (нетто)	136067	135765	140508	133197	130198	-4,3
у тому числі:						
Промисловість	65474	63767	65863	57574	57813	-11,7
Сільгоспспоживачі	3141	3333	3428	3236	3232	2,9
Транспорт	9439	8124	6390	5332	5418	-42,6
Інші непромислові споживачі	8193	8687	12887	15711	12582	53,6
Комунально-побутові споживачі	15556	15767	13978	12599	12532	-19,4
Населення	34263	36087	37963	38744	38622	12,7

Споживання електричної енергії всього по Україні

- (14) На роздрібному ринку ПНТ здійснюють постачання електричної енергії на конкурентних засадах за договірними цінами.
- (15) ПРТ здійснюють постачання електричної енергії побутовим та побутовим споживачам за тарифами, що регулюються НКРЕКП.
- (16) Так, НКРЕКП встановлює тарифи на електричну енергію для побутових споживачів та роздрібні тарифи на електричну енергію (для побутових споживачів), яка постачається постачальниками за регульованим тарифом.
- (17) Для ПРТ НКРЕКП здійснює також регулювання тарифів на постачання електричної енергії.
- (18) Роздрібні тарифи для споживачів ПРТ формують самостійно за формулою, наведеною в ліцензії, яка включає оптову ціну, тарифи на передачу та постачання. Вони структурно складаються із:
  - а) закупівельної ціни електричної енергії на оптовому ринку електричної енергії та/або в безпосередніх виробників електричної енергії;

- b) тарифу на передачу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами відповідного класу напруги ліцензіата з постачання електричної енергії за регульованим тарифом, на території ліцензованої діяльності якого перебуває споживач, які встановлюються НКРЕКП;
- c) складової, яка забезпечує покриття витрат із постачання електричної енергії (тариф на постачання);
- d) нормативних технологічних витрат у місцевих (локальних) електричних мережах.
- (19) Роздрібні тарифи єдині на території України для всіх споживачів (крім населення) незалежно від галузі та диференціюються лише за класами напруги (1 та 2 клас).
- (20) Тарифи на електричну енергію для населення також розраховуються та затверджуються НКРЕКП.
- (21) Питома вага оптової ринкової ціни на електричну енергію в структурі роздрібних тарифів становить близько 80 %.
- (22) При цьому, середньозважений рівень тарифів на постачання електроенергії ПРТ у 2015 році становив:
- для споживачів 1-ої групи (усі споживачі, крім побутових) - 5,46 грн/МВт·год, що на 14 % більше порівняно з 2014 роком;
  - для споживачів 2-ої групи (побутові споживачі) – 37,14 грн/МВт·год, що на 10,8 % більше порівняно з 2014 роком.
- (23) У 2015 році середньозважений рівень тарифів на передачу електричної енергії становив: на 1-му класі напруги – 21,88 грн/МВт·год; на 2-му класі напруги – 133,29 грн/МВт·год (передача здійснюється 45 ЕПО на підставі відповідних ліцензій).

Динаміка тарифів на постачання та передачу електроенергії

- (24) Слід підкреслити, що формування роздрібних тарифів на електричну енергію також пов'язане з двома проблемами:
- a) використанням методу ціноутворення «витрати плюс»;
  - б) значними масштабами перехресного субсидування.
- (25) Метод «витрати плюс»¹⁷² має низку переваг, але й значні недоліки, зокрема:
1. Відсутність стимулів для економії ресурсів, оскільки держава в особі НКРЕКП декларує здійснення контролю за кожною статтею витрат, а зекономлені енергокомпаніями на певній статті кошти забираються регулятором, у той же час не враховуються витрати, які зросли за об'єктивних обставин або є необхідними¹⁷³.
  2. Витрати, закладені в обґрунтуванні таких тарифів, та реальні витрати енергогенеруючих компаній можуть значно відрізнятись (за рівнем закладених в

¹⁷² У світовій практиці метод «витрати плюс» має й інші назви: метод регулювання норми рентабельності, метод лімітування норми прибутку на капітал // Базилевич В.Д., Філюк Г. М. Природні монополії: монографія / В.Д. Базилевич, Г. М. Філюк - К.: Знання, 2006.

¹⁷³ Кияшко Ю. Тарифи на електроенергію для населення необхідно підвищувати // Центр досліджень енергетики. - Електронний ресурс - <http://eircenter.com/%D1%96ntervyu/yurij-kiyashko-%C2%ABtarifi-na-elektroenergiyu-dlya-naseleण्या-neobidno-pidvishhuvati%C2%BB.html>

тарифах вартості паливно-енергетичних ресурсів, ефективності виробництва й власного споживання, втрат при транспортуванні тощо).

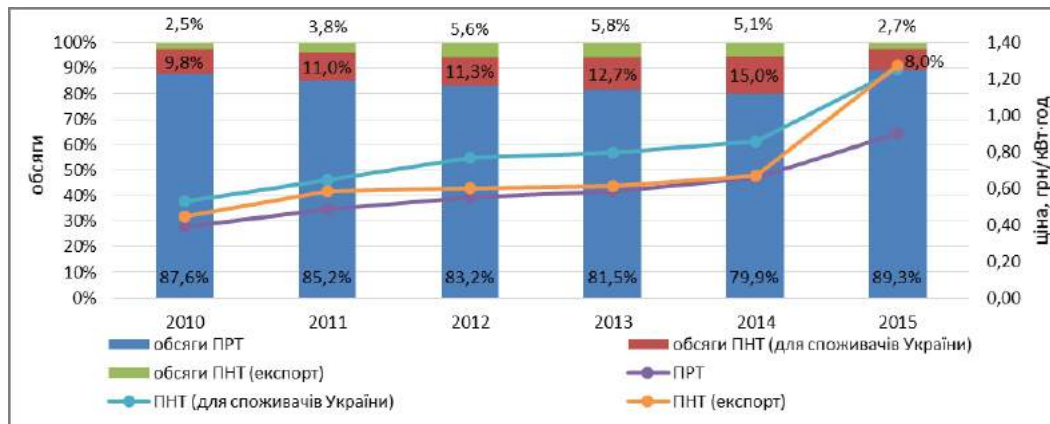
3. Відсутність достатніх стимулів для впровадження у виробництво новітньої, удосконаленої технології, внаслідок чого підвищується ймовірність надання дорогих і неякісних послуг.
- (26) Недоліки, притаманні цьому методу цінового регулювання, дають підстави для висновку, що його застосування в енергетиці не здатне забезпечити вирішення дилеми ефективності та справедливості в макроекономічному масштабі та багатьох проблем галузі - формування конкурентного середовища на ринку електричної енергії, залучення інвестицій в галузь, сталий розвиток електроенергетики¹⁷⁴.
- (27) Щодо перехресного субсидіювання, то на сьогодні постачання електричної енергії окремим категоріям споживачів (населення, вугільні та металургійні підприємства, міський електротранспорт тощо) здійснюється за тарифами нижчими, ніж тарифи для інших споживачів.
- (28) Сума дотацій, що надаються енергопостачальним компаніям для покриття збитків від постачання електроенергії таким споживачам, включається до складу ОРЦ, а отже і до роздрібною ціни електроенергії для непобутових споживачів.
- (29) Отже, на ринку електроенергії тарифи для промислових споживачів значно вищі за ринкову ціну, а тарифи для населення та ряду інших непобутових споживачів, тобто, витрати, які виникають в результаті постачання електричної енергії населенню та низці інших непобутових споживачів субсидуються за рахунок підприємницького сектору.
- (30) Розмір дотаційних сертифікатів додається до середньої оптової ціни виробленої електроенергії, а тому решта промислових споживачів змушені сплачувати ці субсидії, оскільки вони включені у їх тарифи.
- (31) Частка дотаційних сертифікатів у структурі ОРЦ електроенергії зросла із 25 % у 2009 році до 30,5 % у 2014 році. У 2015 році частка дотаційних сертифікатів у структурі ОРЦ зменшилася на 2,53 % і становила 27,11 %.
- (32) Практика перехресного субсидіювання призводить до таких наслідків:

Для споживачів електричної енергії	Для суб'єктів підприємницької діяльності (у тому числі підприємств, що діють у сфері електроенергетики)	Для економіки вцілому
1. Дотування заможних споживачів 2. Відсутність стимулів для енергоощадного споживання обмеженого ресурсу 3. Зростання витрат на інші товари і послуги	1. Вимивання коштів, які могли б бути використані для виробничої модернізації. 2. Перешкода для створення ефективного ринку електричної енергії. 3. Відсутність стимулів в енергетичних компаніях до зменшення своїх витрат. 4. Зниження якості послуг, що надаються. 5. Відсутність стимулів і можливостей для впровадження інновацій. 6. Стимується приток інвестицій. 7. З'являються стимули до мінімізації отриманих доходів, збільшення корупційного потенціалу, 8. Поява можливостей для цінових зловживань, 9. Зростання кризи неплатежів у галузі, кредиторської заборгованості енергетичних компаній тощо. 10. Відсутність можливості конкурувати за рахунок цінового фактору тощо.	1. Посилення інфляційних процесів унаслідок зростання витрат підприємств. 2. Породження прихованого паразитизму й опортунізму в поведінці субсидованих споживачів. 3. Збільшення імпульсів для дестабілізації економіки. 4. Підвищення ризику екологічних катастроф тощо

- (33) Подальше збереження практики перехресного субсидування в енергетиці породжує негативний синергійний ефект: чим більший розмір дотаційних сертифікатів, тим вищою буде ОРЦ, тим вищими будуть ціни для промислових споживачів, тим меншим буде їх рівень рентабельності.

¹⁷⁴ Підтверджується висновками експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебрянников Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково-дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятников С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» - д.е.н., проф., Заслужений економіст України Філюк Г.М.

- (34) Відміна ж дотаційних сертифікатів дасть змогу вивільнити понад 40 млн грн, які стануть вагомим джерелом інвестицій у галузь. Це дасть змогу встановити «справедливі» тарифи для виробників електроенергії.
- (35) Частка електричної енергії, придбаної ПНТ на ОРЕ у 2015 році, зменшилась в два рази порівняно з 2014 роком і склала 10,7 %.
- (36) Частка постачальників електричної енергії за регульованим тарифом у 2015 році збільшилась на 11,76 % порівняно з 2014 роком та становила 89,3 % (при цьому ПНТ, на відміну від ПРТ, працюють за умови авансової оплати електроенергії).

Фактичні обсяги та ціни купівлі електроенергії в ОРЕ

- (37) Суміщення в межах одного суб'єкта діяльності з розподілу електричної енергії (передачі електричної енергії) місцевими (локальними) електромережами та діяльності з постачання електричної енергії за регульованим тарифом створює передумови вчинення такими суб'єктами (обленерго) порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (38) Підґрунтям вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції з боку електропередавальних організацій у вигляді створення перешкод постачальникам електричної енергії за нерегульованим тарифом доступу на відповідні ринки, зокрема, є нерегульованість відносин між постачальниками електричної енергії за нерегульованим тарифом та електропередавальною організацією при прийнятті, непогодженні, розгляді повідомлень та довідок постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом електропередавальними організаціями.
- (39) За результатами аналізу порушень законодавства про захист економічної конкуренції, виявлених органами Антимонопольного комітету України протягом 2014 – 2015 років, встановлено, що значна їх частина – це зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринках електричної енергії. При цьому органами АМКУ:
- прийнято понад 60 рішень у справах про зловживання монопольним (домінуючим) становищем з боку електропередавальних організацій;
  - надано понад 150 рекомендацій щодо припинення дій, що містять ознаки порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (40) Майже третина зазначених порушень з боку електропередавальних підприємств стосувалась, зокрема, їх відносин з ПНТ, а саме створення різного роду перешкод доступу ПНТ до місцевих (локальних) мереж електропередавальних підприємств¹⁷⁵.
- (41) Зазначені перешкоди, зокрема, полягали в неприйнятті, непогодженні чи затягуванні часу розгляду повідомлень та довідок ПНТ електропередавальними підприємствами тощо.
- (42) Порядок доступу ПНТ до місцевих (локальних) електричних мереж визначений Порядком доступу постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом до

¹⁷⁵ Підтверджується практикою розгляду заяв та справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, наявною в Комітеті.

місцевих (локальних) електричних мереж, затвердженим постановою НКРЕ від 29.10.2010 № 1421, який насамперед спрямований на встановлення механізму врегулювання взаємовідносин між ПНТ та електропередавальною організацією під час укладення договору про передачу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами.

- (43) Разом з тим, наведена статистика свідчить, що численні скарги та заяви, які надходять від ПНТ, значна кількість справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції в подібних діях ЕПО, а також звернення Української асоціації незалежних постачальників електроенергії від 05.01.2016 № 47-ПНТ з пропозиціями, які, на її думку, мали б позитивний вплив на врегулювання складної ситуації у відносинах між ПНТ, електропередавальними організаціями, свідчить про недосконалість законодавства у цій сфері (у тому числі Порядку), що у свою чергу створює підґрунтя для зловживання монопольним (домінуючим) становищем з боку електропередавальних підприємств.
- (44) Зазначене підтверджується, зверненням до АМКУ Української асоціації незалежних постачальників електроенергії від 05.01.2016 № 47-ПНТ з пропозиціями, які, на її думку, мали б позитивний вплив на врегулювання складної ситуації у відносинах між ПНТ, електропередавальними організаціями, а також численними зверненнями ПНТ, що надходять до АМКУ.
- (45) З метою недопущення створення підґрунтя вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції з боку електропередавальних організацій у вигляді створення перешкод постачальникам електричної енергії за нерегульованим тарифом доступу на відповідні ринки, АМКУ листом від 09.02.2016 № 128-29/01-1243 надав НКРЕКП обов'язкові для розгляду рекомендації, якими запропонував НКРЕКП розробити нормативно-правовий акт або внести зміни до Порядку доступу постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом до місцевих (локальних) електричних мереж у частині унеможливлення неприйняття, непогодження чи затягування часу розгляду повідомлень та довідок постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом електропередавальними організаціями.
- (46) Виконання НКРЕКП вказаних рекомендацій АМКУ призведе до усунення передумов вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції та сприятиме розвитку конкуренції на ринках постачання електричної енергії.
- (47) Отже, наразі діяльність НКРЕКП на ринку є недостатньо прозорою, що може створювати передумови для вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (48) Важливим для посилення конкуренції на оптовому та роздрібному ринках електроенергії України є відокремлення функцій розподілу та постачання електроенергії.
- (49) Враховуючи, що обленерго та інші ліцензіати підприємницької діяльності з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електромережами є власниками цих мереж, доцільно залишити за ними функцію розподілу електроенергії, а функція постачання має перейти до постачальних компаній, які у свою чергу, можуть бути їхніми торговельними представництвами, разом з тим формально незалежними від них – так званий постачальник останньої інстанції або гарантований постачальник, що не суперечить нормам Директиви 2009/72/ЄС.
- (50) Державне регулювання природних монополій в секторі розподілу електроенергії, доцільно будувати на принципах стимулюючого регулювання.
- (51) Апробацію стимулюючого регулювання доцільно здійснювати протягом кількох років у формі пілотних проектів на обленерго, які відповідають критеріям переходу на стимулююче тарифне регулювання.

- (52) У цілому, запровадження стимулюючого регулювання може сприяти оптимізації операційних витрат енергетичних компаній; підвищенню якості послуг транспортування та постачання електроенергії; залученню капітальних інвестицій в модернізацію та нове будівництво енергетичних потужностей.
- (53) Для активізації конкуренції необхідно забезпечити можливість вибору/зміни кінцевими споживачами енергопостачальної компанії та можливість вибору енергопостачальними компаніями виробників електроенергії для укладання договорів купівлі-продажу електроенергії, що, зокрема, передбачено чинним Законом України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України». При цьому, важливим є активізація виконання державними органами положень пункту 2 частини четвертої цього Закону України щодо забезпечення функціонування перехідного періоду та створення передумов запровадження повномасштабного ринку електричної енергії¹⁷⁶.
- (54) З метою розвитку конкуренції на ринках електричної енергії України та усунення підґрунтя для можливих порушень законодавства про захист економічної конкуренції у сфері дистрибуції електричної енергії, пропонуємо:

I. РЕКОМЕНДУВАТИ

1. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів, спрямованих на покращення стану розрахунків на Оптовому ринку електричної енергії України між:
  - державним підприємством «Енергоринок» та постачальниками електричної енергії за регульованим тарифом,
  - постачальниками електричної енергії за регульованим тарифом та споживачами.
2. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів щодо припинення (зменшення) обсягів перехресного субсидювання через оптову ринкову ціну на електричну енергію окремих категорій споживачів.
3. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,**
вжити вичерпних заходів, спрямованих на перехід суб'єктів природної монополії в сфері електроенергетики на стимулююче регулювання.
4. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,**
вжити заходів, спрямованих на запровадження механізму купівлі електропередавальними та електророзподільними підприємствами електричної енергії для компенсації технологічних витрат електричної енергії на її передачу та розподіл.

¹⁷⁶ Підтверджується висновком експертів та науковців, зокрема інформацією наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії Підтверджується висновком експертів та науковців, зокрема інформацією, наведеною у Звіті з науково-дослідної роботи «Оцінка конкурентності ринку електроенергії України та ринкової влади його суб'єктів господарювання» (автори - к.е.н. Подолець Р.З., к.е.н. Серебренніков Б.С. (ІЕПр НАНУ)), Звіті про науково-дослідну роботу «Аналіз стану конкуренції та ринкової влади на ринку електричної енергії в Україні» (автори - д.е.н., доц. Герасименко А.Г., д.е.н., доц. Височин І.В., к.е.н. Боровик Ю.І., м.н.с. Телятников С.В. (КНТЕУ)), Науково-дослідній роботі «Проблеми розвитку конкуренції в галузі електроенергетики України» – д.е.н., проф., Заслужений економіст України Філюк Г.М.

- 5. Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,**
розробити нормативно-правовий акт або внести зміни до Порядку доступу постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом до місцевих (локальних) електричних мереж, затвердженого постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 29.10.2010 № 1421, у частині унеможливлення неприйняття, непогодження чи затягування часу розгляду повідомлень та довідок постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом електропередавальними організаціями.

II. ЗВЕРНУТИСЯ З ПРОПОЗИЦІЯМИ ДО

- 1. Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**
щодо доопрацювання проекту Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (zareєстрованого у Верховній Раді України 19.02.2016 за № 2966-д) шляхом:
- 1) Виключення частини другої статті 5 законопроекту (якою передбачається можливість невиконання Комісією рішень (рекомендацій) Антимонопольного комітету України, що може призвести до недопущення, усунення чи спотворення конкуренції).
  - 2) Передбачення вичерпного переліку рішень (відповідно до сфери застосування рішення), виконання яких може бути зупинено у зв'язку з оскарженням відповідних рішень у суді.
  - 3) Врегулювання питання забезпечення незалежного, недискримінаційного та прозорого фінансування Комісії.
- 2. Кабінету Міністрів України**
щодо розробки та внесення до Верховної Ради України законопроектів, спрямованих на впровадження порядку та врегулювання особливостей погашення заборгованості за електричну енергію, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії.

4. ПРИЄДНАННЯ ДО ЕЛЕКТРИЧНИХ МЕРЕЖ. ФАКТИЧНИЙ СТАН КОНКУРЕНЦІЇ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

- (1) ЕПО є суб'єктами природної монополії та єдиним суб'єктом господарювання, які мають право здійснювати діяльність із розподілу (передачі) електричної енергії місцевими (локальними) електромережами на закріпленій території в межах електричних мереж, що знаходяться у володінні, користуванні, розпоряджанні ЕПО.
- (2) ЕПО не зазнають та не можуть зазнавати значної конкуренції внаслідок відсутності жодного конкурента на відповідних ринках при наданні послуг, зокрема, у сферах:
  - передачі електричної енергії місцевими (локальними) електромережами на закріпленій території в межах електричних мереж, що знаходяться у володінні, користуванні, розпоряджанні ЕПО;
  - приєднання до місцевих (локальних) електромереж на закріпленій території в межах електричних мереж, що знаходяться у володінні, користуванні, розпорядженні ЕПО;
  - доступу до місцевих (локальних) електромереж на закріпленій території в межах електричних мереж, що знаходяться у володінні, користуванні, розпоряджанні ЕПО.
- (3) На сьогодні стан розподільних електричних мереж характеризується такими показниками¹⁷⁷:
  - понад 6,6 % ліній електропередач напругою 35-110(150) кВ та 11,5 % ліній електропередач напругою 0,4- 10(6) кВ знаходяться в технічно непрацездатному стані і потребують значних щорічних зростаючих витрат на технічне обслуговування та ремонт;
  - близько 22,3 % трансформаторів напругою 35-110 (150) кВ і 14,9 % трансформаторів напругою 10(6) кВ відпрацювали, передбачений технічною документацією строк експлуатації, мають значні втрати, недостатню надійність та потребують заміни;
  - фактичні витрати електричної енергії в електричних мережах в середньому становлять 12,1 %, а в мережах окремих компаній - 18 %;
  - внаслідок змін у структурі споживання електричної енергії, а саме: зростання навантажень у містах та зменшення їх в сільській місцевості – електричні мережі значних і найзначніших міст вимагають збільшення пропускної здатності та спорудження додаткових ПС 110 (150) кВ.
- (4) Приєднання до мереж електропередавальної організації може здійснюватися винятково такою електропередавальною організацією.
- (5) Упродовж 2009 – 2012 років спостерігалася тенденція до поступового помірною збільшення величини приєднаної потужності за укладеними договорами про приєднання та виданими технічними умовами в цілому по країні.
- (6) У зв'язку із законодавчим врегулюванням питань приєднання електроустановок споживачів до електричних мереж згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо плати за приєднання до мереж суб'єктів природних монополій» № 5021-VI, у 2013 році очікувалась активізація замовників щодо вирішення питань приєднання електроустановок до електричних мереж.
- (7) Разом з тим, враховуючи соціально-економічну та військово-політичну ситуацію в Україні, впродовж 2014 року спостерігалася зменшення величин приєднаної потужності¹⁷⁸.

¹⁷⁷ План розвитку розподільних електричних мереж на 2016 - 2025 роки – джерело: офіційний веб-сайт Міненерговугілля України - http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245064086&cat_id=245064078

¹⁷⁸ Відповідно до Звіту про результати діяльності НКРЕКП у 2014 році, затвердженого постановою НКРЕКП від 31.03.2015 № 971.

- (8) Нині процес приєднання до електричних мереж є досить тривалим та складним.
- (9) У 2015 році Україна займала 138 місце¹⁷⁹ в рейтингу Doing Business за показником «Підключення до системи електрозабезпечення»: кількість процедур – 5 од., строк надання послуги з приєднання електроустановок до електричних мереж – 263 календарні дні.
- (10) Електропередавальна організація не має право відмовити в приєднанні до її мереж електроустановки замовника.
- (11) До магістральних та/або міждержавних електричних мереж можуть бути приєднані винятково електроустановки ліцензіата з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами та/або електроустановки, призначені для виробництва електричної енергії.
- (12) Приєднання до електричних мереж є двох типів:
- стандартне приєднання;
- приєднання, яке не є стандартним.
- (13) Електропередавальна організація проводить стандартне приєднання для електроустановок першого ступеня потужності протягом 15 робочих днів, а для електроустановок другого та третього ступенів потужності - протягом 30 та 45 робочих днів відповідно.
- (14) З метою здійснення приєднання, яке не є стандартним, замовник здійснює:
- укладення від 30 робочих днів;
- розроблення проектної документації на електроустановки зовнішнього електрозабезпечення - строк визначається за домовленістю з проектною організацією;
- погодження проектної документації з електропередавальною організацією - максимальний строк 30 робочих днів;
- внесення змін до проектної документації та її повторне погодження - максимальний строк 60 робочих днів;
- виконання будівельних робіт - строк визначається відповідно до проектної документації та чинними будівельними нормами та правилами.
- (15) Загальний строк приєднання, яке не є стандартним, залежить від приєднуваної потужності, особливостей об'єкта замовника, а також необхідності виконання будівельних робіт. У більшості випадків строк приєднання, яке не є стандартним, становить близько 0,5 - 1 року.
- (16) Завершальним етапом приєднання електроустановки споживача до електричних мереж є укладення між споживачем та електропостачальною компанією відповідного договору купівлі-продажу електричної енергії.
- (17) Договори про постачання/користування електричною енергією є типовими, що унеможливорює зміну їх умов споживачем.
- (18) Складність процедури приєднання як для замовника, так і для ЕПО обумовлює значну кількість порушень законодавства про захист економічної конкуренції у цій сфері.
- (19) На сьогодні у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України № 4310-1 «Про внесення змін до деяких Законів (щодо вдосконалення приєднання до електричних мереж)», що передбачає істотне спрощення процедури, скорочення термінів підключення до електромереж у кілька разів та відповідно зменшення витрат для бізнесу. У розробці законопроекту брали участь експерти Офісу ефективного регулювання BRDO¹⁸⁰.
- (20) Ключовими ознаками законопроекту є чітка визначеність послуги приєднання до електричних мереж, що надається природною монополією, запровадження часткової лібералізації ринку послуги приєднання до електричних мереж та відповідність вимогам сучасності.
- (21) Так, проект Закону:

¹⁷⁹ DB 2015 Rank.

¹⁸⁰ Законопроект, який може покращити позиції України в рейтингу DB, зареєстровано в Раді -http://www.epravda.com.ua/news/2016/04/11/588978/view_print/

1. Визначає послугу природної монополії з приєднання до електромереж, надає чіткі відповіді замовнику про те, скільки коштуватиме та коли буде здійснено «стандартне» чи «комплексне стандартне» приєднання. Виключає можливості зловживання монопольним становищем електропередавальної організації при видачі технічних умов на приєднання на згаданих діапазонах потужностей.
  2. Запроваджує категорію «комплексного стандартного приєднання» – послуги приєднання до мереж електропередавальної організації, яке не підпадає під параметри стандартного приєднання (яке діє на сьогодні) електроустановок замовника потужністю до 5000 кВт.
  3. Запроваджує штрафи для електропередавальної організації за невиконання термінів надання послуги з приєднання.
  4. Зменшує монопольний вплив енергопередавальної організації та передбачає можливість замовника самостійно розробити необхідну проектно-кошторисну документацію і здійснити будівництво ліній передач.
  5. Передбачає подання пакета документів на підключення електронною поштою.
  6. Впроваджує для електропередавальної організації (природної монополії) вимоги до прозорості та відкритості інформації.
- (22) Як було вище зазначено, Антимонопольний комітет України активно долучається до розробки законопроектів, спрямованих на спрощення процедури приєднання, та сприяє впровадженню норм, спрямованих на розвиток конкуренції у цій сфері.
- (23) З метою розвитку конкуренції на ринках електричної енергії України та усунення підґрунтя для можливих порушень законодавства про захист економічної конкуренції у сфері приєднання до електричних мереж, пропонуємо:

I. РЕКОМЕНДУВАТИ

1. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,**
шляхом розробки та прийняття відповідних нормативно-правових актів:
  - 1) Привести строки надання послуг з приєднання у відповідність зі строками, передбаченими іншими нормативно-правовими актами, необхідними для виконання робіт, надання (отримання) послуг, які пов'язані з наданням послуг з приєднання до електричних мереж;
  - 2) Надати замовникам послуг з приєднання, приєднання яких відповідає вимогам до стандартного приєднання, права відмовитися від надання послуги з стандартного приєднання та обрати послугу з нестандартного приєднання;
  - 3) Врегулювати на нормативно-правовому рівні питання оплати (безоплатності) послуг з видачі технічних умов, договорів на приєднання та оцінки розробленої замовником проектно-кошторисної документації на приєднання на відповідність виданим технічним умовам;
  - 4) Впровадити обов'язок вибору електропередавальною організацією виконавця комплексу робіт із будівництва електроустановок зовнішнього електрозабезпечення замовника на конкурсних засадах.

II. ЗВЕРНУТИСЯ З ПРОПОЗИЦІЯМИ ДО

1. **Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**
щодо доопрацювання проекту Закону України «Про ринок електричної енергії» (zareestrovano u Verkhovnij Radі Ukraїni 21.04.2016 za № 4493) та/або проекту

Закону України «Про внесення змін до деяких Законів (щодо вдосконалення приєднання до електричних мереж)» (zareєстрованого у Верховній Раді України 28.03.2016 за № 4310-1) та/або проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку приєднання до електричних мереж» та/або інших законопроектів, спрямованих на вирішення питань у сфері приєднання та електропостачання шляхом:

- 1) Доповнення нормою щодо надання замовникам послуг з приєднання, приєднання яких відповідає вимогам до стандартного приєднання, права відмовитися від надання послуги зі стандартного приєднання та обрати послугу з нестандартного приєднання.
- 2) Доповнення нормами, спрямованими на врегулювання питання оплати послуг з видачі технічних умов, договорів на приєднання та оцінки розробленої замовником проектної документації на приєднання на відповідність виданим технічним умовам.
- 3) Доповнення нормою щодо впровадження обов'язку вибору виконавця комплексу робіт із будівництва електроустановок зовнішнього електрозабезпечення замовника на конкурсних засадах.

**2. Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**

щодо доопрацювання проекту Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (zareєстрованого у Верховній Раді України 19.02.2016 за № 2966-д) шляхом:

- 1) Виключення частини другої статті 5 законопроекту (якою передбачається можливість невиконання Комісією рішень (рекомендацій) Антимонопольного комітету України, що може призвести до недопущення, усунення чи спотворення конкуренції).
- 2) Передбачення вичерпного переліку рішень (відповідно до сфери застосування рішення), виконання яких може бути зупинено у зв'язку з оскарженням відповідних рішень у суді.
- 3) Врегулювання питання забезпечення незалежного, недискримінаційного та прозорого фінансування Комісії.

3. Кабінету Міністрів України

щодо розробки та внесення до Верховної Ради України законопроектів, спрямованих на впровадження порядку та врегулювання особливостей погашення заборгованості за електричну енергію, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії.

5. ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ

5.1. МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ

- (1) Україна приєдналась до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (Договір) шляхом підписання 24.09.2010 Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, який набрав чинності для України 01.02.2011.
- (2) Статтями 18(с) та 18(2) Договору встановлено, що будь-яка державна допомога на користь певних підприємств або певних енергоресурсів не є сумісною з належною дією Договору, оскільки може негативно вплинути на торгівлю енергопродуктами й матеріалами, для транспортування яких використовуються мережі, а також необхідність її оцінки на підставі критеріїв, які застосовуються в ЄС.
- (3) При цьому, статтею 6 Договору, зокрема, визначено, що Сторони вживатимуть усіх необхідних заходів – чи то загальних, чи то конкретних – для забезпечення виконання зобов'язань, які виникають із Договору.
- (4) Водночас, в тексті Договору відсутні положення, які б передбачали обов'язок України прийняти національне законодавство про державну допомогу.
- (5) Відповідальним органом, що здійснює координацію у рамках організації роботи стосовно виконання зобов'язань, що впливають із членства України в Енергетичному співтоваристві, є Міненерговугілля.
- (6) План заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору (далі – План заходів) затверджено розпорядженням КМУ від 03.08.2011 № 733-р.
- (7) У 2014 році Україною було підписано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода).
- (8) Однією зі складових Угоди є зобов'язання України щодо створення ефективної системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання.
- (9) Статтею 267 глави 10 розділу IV Угоди встановлені чіткі вимоги щодо етапів та термінів створення в Україні національної системи контролю державної допомоги.
- (10) Так, зокрема, відповідно до зазначеної статті:
  - 1) протягом трьох років з дати набрання чинності Угодою Україна має прийняти національне законодавство про державну допомогу та заснувати незалежний у своїй діяльності орган, який матиме повноваження, необхідні для застосування у повному обсязі статті 262 цієї Угоди. Будь-яка нова допомога, яка надається в Україні, має відповідати положенням статей 262 та 264 цієї Угоди впродовж одного року з дати заснування такого органу;
  - 2) протягом п'яти років з дати набрання чинності цією Угодою Україна має створити повний реєстр програм державної допомоги, яка надавалася до заснування уповноваженого органу у сфері державної допомоги, та має привести ці програми допомоги у відповідність до критеріїв, визначених у статтях 262 та 264 цієї Угоди, протягом строку не більше ніж сім років з дати набрання чинності цією Угодою;
  - 3) протягом перших п'яти років після набрання чинності цією Угодою, будь-яка державна допомога, надана Україною, має оцінюватись за правилами, ідентичними правилам ЄС.
- (11) У липні 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» № 1555-VII, яким встановлюються правові засади проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції.
- (12) Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» АМКУ

визначено уповноваженим органом з питань державної допомоги в Україні. Відповідно до Закону до повноважень АМКУ у цій сфері належить, зокрема: визначення порядку подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги, розгляду справ про державну допомогу, проведення моніторингу державної допомоги, ведення до реєстру державної допомоги, визначення форм та вимог щодо подання інформації про чинну державну допомогу.

- (13) При цьому, у квітні 2014 року Секретаріатом Енергетичного Співтовариства ініційовано процедуру врегулювання спору стосовно невиконання Україною положень Договору, а саме статей 6, 18(с) та 18(2) щодо недопустимості державної допомоги, яка спотворює або може спотворити конкуренцію, зокрема, шляхом закріплення зазначеного положення на законодавчому рівні. Так, у ноті Секретаріату Енергетичного Співтовариства, зокрема, зазначено, що "Україна більш ніж за два роки не спромоглася завершити процес створення законодавчої бази та умов контролю державної допомоги".
- (14) Пізніше, Секретаріатом було повідомлено, що у разі, якщо до кінця 2017 року Україна здійснить дієві кроки у напрямку забезпечення виконання зазначених зобов'язань (наприклад, розпочне створення переліку програм державної допомоги в сфері енергетики або розпочне роботу над розробкою вторинного законодавства), подальшу процедуру врегулювання спору може бути призупинено і справу не буде направлено до Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства.
- (15) На виконання доручення Прем'єр-міністра України від 07.05.2015 № 17233/2/1-15 стосовно виконання плану заходів щодо реалізації у 2015 – 2016 роках зобов'язань України в частині контролю державної допомоги в енергетичній сфері, які виникають внаслідок приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, АМКУ разом з Міненерговугілля, Мінфіном та НКРЕКП за підтримки проекту ЄС «Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС» здійснюється збір та аналіз інформації стосовно законодавчих актів, якими передбачено надання державної підтримки, та виявлення заходів державної підтримки, які застосовуються до підприємств в сфері енергетики, обсягів такої підтримки та подальшого аналізу сумісності таких заходів із вимогами Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та нормами ЄС.
- (16) На цей час АМКУ проаналізовано більше 20 програм та заходів підтримки, про які АМКУ повідомили органи влади – надавачі державної допомоги та які АМКУ виявив під час виконання своїх повноважень у сфері захисту економічної конкуренції і з відкритих джерел інформації.
- (17) За результатами аналізу зібраної інформації встановлено:
- 7 заходів підтримки не є державною допомогою суб'єктам господарювання;
  - 18 мають ознаки програм державної допомоги.

5.2. ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ У СЕКТОРІ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

- (1) В ЄС надання субсидій в сфері вугільної промисловості визнаються несумісними з конкуренцією і є забороненими. Проте, Європейська Комісія була уповноважена надавати дозвіл на такі програми допомоги, у разі визнання їх допустимими для конкуренції і торгівлі.
- (2) Основні правила щодо надання державної допомоги в даному секторі містяться в наступних актах:
  - Повідомлення Комісії стосовно певних аспектів розгляду справ про конкуренцію, що є результатом припинення дії Договору про заснування Європейського Співтовариства Вугілля та Сталі ,
  - Рішення Ради стосовно державної допомоги для полегшення закриття неконкурентоздатних шахт.
- (3) Сумісною державною допомогою в сфері вугледобування ЄС може бути визнана:
  - на відновлення платоспроможності та реструктуризацію в секторі вугледобування є забороненою;
  - інші спеціальні правила, зокрема, стосовно допомоги на дослідження, розробки та інновації, допомоги на захист довкілля, допомоги на навчання все ще застосовуються в межах максимальної інтенсивності допомоги, за виключенням випадків, якщо інше не передбачено такими положеннями.
- (4) Рішення Ради від 10 грудня 2010 року щодо державної допомоги для полегшення закриття неконкурентоздатних шахт 2010/787/ЄС (далі – Рішення Ради 2010/787/ЄС) містить три типи вимог стосовно допомоги на закриття вугільних шахт¹⁸¹:
  - 1) стаття 2(2) містить перелік видів економічної діяльності, які пов'язані з вугільною промисловістю, витрати на які можуть бути покриті допомогою, а саме: допомога повинна покривати лише витрати пов'язані з вугіллям, яке використовується для виробництва електроенергії, комбінованого виробництва теплової та електричної енергії, виробництво коксу і заправки паливом доменних печей в металургійній промисловості, де таке використання має місце в Європейському Союзі.
  - 2) стаття 3 включає перелік умов для надання допомоги, що покриває поточні витрати від виробництва вугілля, при дотриманні яких така допомога може бути сумісною з внутрішнім ринком:
    1. робота відповідних підрозділів повинна формувати частину плану закриття, термін якого не виходить за межі 31 грудня 2018 року;
    2. відповідні підрозділи повинні бути закриті остаточно згідно з планом закриття;
    3. повідомлена допомога не повинна перевищувати різницю між передбачуваними витратами виробництва і передбачуваними доходами за рік. Допомога, що була фактично сплачена, повинна піддаватися щорічній корекції, на основі фактичних витрат і доходів, але не пізніше закінчення року, наступного за роком, для яких допомога була надана;
    4. обсяг допомоги на тону вугільного еквівалента не повинен приводити до того, що ціни на вугілля в ЄС, будуть нижче, ніж для вугілля подібної якості з третіх країн;
    5. відповідні підрозділи повинні бути працюючими станом на 31 грудня 2009 року;
    6. загальна сума допомоги на закриття, що надається державою-членом, повинна слідувати тенденції до зниження її розміру;

¹⁸¹ Аналітична записка № 36 проекту ЄС «Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС» про пілотний проект зі створення реєстру державної допомоги в енергетичному секторі України

7. загальна кількість допомоги на закриття в вугільній промисловості держави-члена не повинна перевищувати, за будь-який рік після 2010 року, обсяг допомоги, що надається цією державою-членом і, дозвіл на яку було надано Комісією відповідно до статей 4 і 5 Регламенту (ЄС) № 1407/2002 за 2010 рік;
  8. держави-члени повинні розробити план, щоб вжити заходів, спрямованих на пом'якшення впливу на навколишнє середовище виробництва вугілля виробничих підрозділів, для яких допомога надається відповідно до цієї статті, наприклад, в сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії або уловлювання та зберігання вуглецю.
Якщо підрозділи, на закриття яких було надано допомогу, не були закриті на дату, встановлену в плані про закриття такої шахти, схваленому Комісією, держава-член повинна повернути всю допомогу за весь період протягом якого надавалась допомога відповідно до плану закриття.
Крім того, застосовуються вимоги щодо кумуляції допомоги та щодо ведення окремих рахунків для різних видів діяльності. Це означає, що вся допомога, отримана підприємствами, повинна бути показана в розділі дебіт-кредит в якості окремого джерела доходу, відмінного від доходу від здійснення основної діяльності.
- 3) Додаток до вищезазначеного Рішення Ради містить перелік допустимих витрат, які можуть бути покриті.
- (5) Під час виконання доручення Прем'єр-міністра України від 07.05.2015 № 17233/2/1-15 АМКУ було отримано від Міненерговугілля, НКРЕКП і Міністерства економічного розвитку і торгівлі України інформацію щодо заходів державної підтримки суб'єктів господарювання у сфері вугледобування.
  - (6) За результатами здійсненого аналізу отриманої інформації щодо державної підтримки у вугільній сфері та норм законодавства ЄС, можна зробити висновок, що біля 86 % із заходів підтримки, про які було повідомлено АМКУ, містять ознаки програм або індивідуальних заходів державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері вугледобування.
  - (7) При цьому, 100 % заходів підтримки, які містять ознаки програм або індивідуальних заходів державної допомоги суб'єктам господарювання, не відповідають вимогам законодавства ЄС, тому їх необхідно привести у відповідність шляхом зміни або скасування.
  - (8) Разом з цим, в нормативних актах, які впроваджують та регулюються державну допомогу суб'єктам господарювання в Україні, часто не встановлюються прозорі критерії відбору отримувачів такої допомоги, а також переважна більшість державної допомоги суб'єктам господарювання надається підприємствам із державною формою власності або корпоративними правами держави.
  - (9) Серед заходів державної підтримки вугільній промисловості, про які було повідомлено АМКУ, були зокрема такі:
    1. Реструктуризація та ліквідація суб'єктів господарювання в рамках бюджетної програми «Реструктуризація вугільної та торф'яної промисловості».
    2. Державна підтримка вугледобувних підприємств на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції.
    3. Заходи з охорони праці та підвищення техніки безпеки на вугледобувних підприємствах, а саме оснащення новітніми приладами контролю за параметрами шахтної атмосфери та засобами контролю параметрів дегазації.
    4. Державна підтримка будівництва вугле- та торфодобувних підприємств, технічне переоснащення зазначених підприємств.
    5. Роздрібний тариф на електроенергію для окремих вугледобувних підприємств.
  - (10) Експертами проекту ЄС «Гармонізація системи державних закупівель України зі стандартами ЄС» за результатами аналізу вказаних програм державної допомоги,

зроблено такі висновки:

1. *Щодо реструктуризації та ліквідації суб'єктів господарювання в рамках бюджетної програми «Реструктуризація вугільної та торф'яної промисловості» (код бюджетної програми КПКВ 1101070) – вказана програма державної допомоги не відповідає вимогам права ЄС, що застосовуються до державної допомоги для полегшення закриття неконкурентних вугільних шахт, а тому повинна бути переглянута та необхідні зміни повинні бути внесені.*
2. У контексті закриття неконкурентоздатних шахт, допомога індустрії вуглевидобування, зокрема, на покриття втрат від виробництва, може вважатись сумісною із правилами конкуренції, якщо будуть дотримані наступні вимоги:
  - робота підрозділів шахт повинна формувати частину плану закриття, строк закінчення якого не перевищує того, що передбачено положеннями Угоди та Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» щодо приведення у відповідність чинних програм державної допомоги;
  - відповідні підрозділи отримувача державної допомоги повинні однозначно закриватись відповідно до плану закриття;
  - • допомога, про яку повідомляється, не повинна перевищувати різниці між передбаченою собівартістю та передбаченим доходом за вугільний рік. Фактично виплачена допомога повинна підлягати річному коригуванню на основі фактичних доходів і видатків, найпізніше наприкінці року видобутку вугілля після року, за який надавалась допомога;
  - сума допомоги, еквівалентна тонні вугілля, не повинна спричинити зниження цін на вугілля в Україні нижче вартості вугілля тієї ж якості з держав-членів ЄС;
  - органи державної влади повинні розробити план необхідних заходів, наприклад, в галузі раціонального використання енергії, відновлювальних джерел енергії чи зниження рівня та підземного зберігання вуглекислого газу;
  - державна допомога пов'язана з покриттям витрат на закриття шахт і не пов'язана з покриттям поточних витрат підприємств, якщо надана допомога не перевищує витрат;
  - вся допомога, отримана підприємствами, повинна бути показана в розділі дебіт-кредит в якості окремого джерела доходу, відмінного від доходу від здійснення основної діяльності. Якщо підприємства, які отримують допомогу на закриття, продовжують здійснювати торгівлю або інше виробництво після закриття окремого виробництва або всього виробничого підрозділу, повинні вести окремі рахунки для кожного виробничого підрозділу, які не стосуються видобування вугілля. Допомога на закриття повинна використовуватись таким чином, щоб не було можливості її переведення на інші шахти, які не є частиною плану закриття або інших економічних видів діяльності.
Такі вимоги повинні бути передбачені в вищезазначеній програмі державної допомоги.
3. *Щодо державної підтримки вугледобувних підприємств на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції (код бюджетної програми КПКВ 110111) та щодо заходів з охорони праці та підвищення техніки безпеки на вугледобувних підприємствах, а саме оснащення новітніми приладами контролю за параметрами шахтної атмосфери та засобами контролю параметрів дегазації (код бюджетної програми — КПКВ 1101160) – програми повинні бути переглянуті. Цією програмою надається операційна державна допомога. Мета даної програми не пов'язана з досягненням певних горизонтальних цілей (таких як дослідження, розробки, інновації, захист довкілля*

або навчання). Програма розроблена для підвищення заробітних плат шахтарям. Потрібно зазначити, що відповідно до правил ЄС операційна допомога може бути надана в контексті закриття неконкурентних шахт. Отже, потрібно переглянути дане питання в більш ширшому контексті стратегії розвитку вугільного сектору в Україні (чи планує МЄВП проводити приватизацію, реструктуризацію або закриття вугільних шахт, які, наразі, отримують допомогу).

Рекомендується розробити нові програми допомоги, метою яких є надання державної допомоги тільки для закриття неконкурентних шахт. Такі нові схеми програми повинні замінити чинні програми державної допомоги, метою яких є покриття витрат на заробітну плату шахтарям.

4. *Щодо державної підтримки будівництва вугле- та торфодобувних підприємств, технічне переоснащення зазначених підприємств. (код бюджетної програми — КПКВ 1101200) – даний захід є інвестиційною допомогою, направленою на розвиток вугільних підприємств, а не їх закриття, що ускладнює приведення їх у відповідність до Рішення Ради ЄС від 10 грудня 2010 року щодо державної допомоги для полегшення закриття неконкурентних вугільних підприємств (2010/787/ЄС).*

Що стосується державної допомоги для сектору вугледобування з точки зору ЄС можна дійти висновку, що дана програма допомоги не відповідає вимогам, передбаченим для такої допомоги в ЄС. Отже, вона повинна бути або скасована або змінена, щоб становити незначну допомогу.

Що стосується державної допомоги для торф'яної промисловості, інвестиційна державна допомога, що надається для технічного переоснащення таких підприємств, повинна відповідати вимогам правил регіональної допомоги. Таким чином, що стосується такої допомоги, рекомендується змінити чинний захід допомоги, щоб він підпадав під дію і відповідав правилам надання регіональної державної допомоги. Захід повинен бути розроблений таким чином, щоб передбачати надання допомоги підприємствам, що працюють в усіх секторах економіки (відповідно до регіональних правил застосовуються і виключення). Регіональна допомога, проте, не може бути надана підприємствам, що знаходяться в скрутному становищі. Іншим варіантом виходу із такої ситуації є надання незначної допомоги.

5.3. ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

- (1) Державна допомога в енергетичній сфері надається для забезпечення надійного енергопостачання за розумними цінами для підприємств і споживачів, але і для здійснення цього з мінімальним впливом на навколишнє середовище.
- (2) В Україні виділяються великі суми коштів для підтримки суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво, передачу, постачання електричної енергії. Аналогічна ситуація складається і в державах-членах ЄС.
- (3) Державна допомога є важливим інструментом для стимулювання охорони навколишнього середовища і боротьби зі змінами клімату, який також є дуже важливою частиною енергетичної політики ЄС.
- (4) Енергетична політика в ЄС складається з трьох основних елементів: внутрішній ринок, зміна клімату і безпека постачання.
- (5) Наразі основними чинними актами ЄС стосовно державної допомоги в сфері енергетики є:
  - Регламент Комісії (ЄС) №651/2014 від 17 червня 2014 року (про блокові виключення);
  - Настанови Комісії щодо державної допомоги на захист навколишнього середовища та енергетики на 2014-2020 роки
  - Настанови Комісії щодо певних заходів державної допомоги в контексті схем по викидах парникових газів після 2012 року
  - Повідомлення Комісії від 26 липня 2001 року стосовно методології для аналізу державної допомоги, пов'язаної з витратами, що виникли після лібералізації ринку.
- (6) Що стосується заходів з енергоефективності та розвитку генерації електроенергетики з відновлювальних джерел, державна допомога, що надається для цих цілей, вважається сумісною зі спільним ринком і є звільненою від обов'язку повідомлення, якщо допомога відповідає вимогам, передбаченим блоковими виключеннями. Це застосовується до таких категорій допомоги в секторі енергетики:
  1. Інвестиційна допомога для заходів з енергоефективності (надання допомоги не допускається, якщо покращення були здійснені для забезпечення відповідності підприємств прийнятним стандартам ЄС, навіть, якщо вони ще не набрали чинності. Допустимі витрати є додатковими інвестиційними витратами, необхідними для досягнення вищих стандартів енергоефективності);
  2. Інвестиційна допомога для проєктів з енергоефективності в будівлях (допустимими для надання допомоги є проєкти, пов'язані з будівництвом);
  3. Інвестиційна допомога для вискоєфективної когенерації (інвестиційна допомога повинна бути надана і тільки новим або відновленим потужностям. Удосконалення існуючого когенераційного підрозділу або перетворення існуючого енергоблоку в когенераційний має привести до збереження енергетичних ресурсів в порівнянні з вихідною ситуацією);
  4. Інвестиційна допомога для заохочення використання енергетики з відновлювальних джерел (така допомога може бути звільнена від вимоги про повідомлення тільки в тій мірі, щоб інвестиції використовувались для виробництва біопалива, та інших видів біопалива, яке вироблено не з харчових відходів (виняток застосовуються). Інвестиційна допомога може бути надана тільки на нові установки. Жодна допомога не може бути надана або виплачена після того, як установка почала свою роботу, а також, і допомога повинна бути незалежною від результату);
  5. Операційна допомога для заохочення використання енергії з відновлювальних джерел (допомога може бути надана на конкурсній основі на основі чітких,

прозорих і недискримінаційних критеріїв, які повинні бути відкриті для всіх підприємств, що виробляють електроенергію з відновлюваних джерел на недискримінаційній основі).

6. Операційна допомога для заохочення використання енергії з відновлювальних джерел з малих установок:
  - Інвестиційна допомога для енергоефективного опалення або охолодження (допустимі витрати на виробничі установки – це додаткові витрати, необхідні для будівництва, розширення та реконструкції одного або декількох енергоблоків для роботи в якості ефективного централізованого тепlopостачання та охолодження енергетичної системи в порівнянні зі звичайним виробництвом заводу).
  - Інвестиційна допомога для енергетичної інфраструктури (допомога може бути надана для енергетичної інфраструктури, розташованої в регіонах, яким надано допомогу.).
- (7) Під час виконання доручення Прем'єр-міністра України від 07.05.2015 № 17233/2/1-15 АМКУ було отримано від Міненерговугілля, НКРЕКП і Міністерства економічного розвитку і торгівлі України інформацію щодо заходів державної підтримки суб'єктів господарювання у сфері енергетики.
- (8) Аналіз заходів державної підтримки у сфері електроенергетики виявився складнішим, ніж у сфері вугледобування. На наш погляд, це пов'язано з особливостями функціонування ринків електричної енергії в Україні, про які йшлося раніше.
- (9) На цей час АМКУ продовжує здійснювати аналіз інформації про заходи державної підтримки у сфері електроенергетики.
- (10) Як вже вказувалося вище, на виконання вимог «Третього пакету енергетичного законодавства ЄС» та для приведення законодавства України до вимог Третього пакету енергетичного законодавства ЄС у 2015 році розпочалася робота з підготовки проекту Закону України «Про ринок електричної енергії України».
- (11) Проект Закону України «Про ринок електричної енергії» 21.04.2016 був зареєстрований у Верховній Раді України за № 4493. Норми цього законопроекту пропонують змінити існуючу на цей час модель ринку електричної енергії, а від так, будуть змінені і заходи державної підтримки суб'єктів господарювання у цій сфері.
- (12) Проект Закону України «Про ринок електричної енергії» передбачає ряд заходів державної підтримки суб'єктів господарювання, зокрема виробникам, що використовують відновлювальні джерела енергії, теплоелектроцентралям для проведення їх реконструкції та/або модернізації, стимулів на будівництво нової генеруючої потужності та на виконання заходів з управління попитом, які містять ознаки державної допомоги.

5.4. ВИСНОВКИ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ

- (1) 100 відсотків заходів підтримки, які містять ознаки програм або індивідуальних заходів державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері вугледобування та про які було повідомлено Антимонопольний комітет України, не відповідають вимогам законодавства ЄС, тому їх необхідно привести у відповідність шляхом зміни або скасування.
- (2) У нормативних актах, які впроваджують та регулюють державну допомогу суб'єктам господарювання в Україні, часто не встановлюються прозорі критерії відбору отримувачів такої допомоги.
- (3) Переважна більшість державної допомоги суб'єктам господарювання надається підприємствам з державною формою власності або корпоративними правами держави.
- (4) Надавачі відповідної державної допомоги будуть зобов'язані повідомити Антимонопольний комітет України про існуючі, станом на 2 серпня 2017 року, програми та заходи індивідуальної державної підтримки з метою визначення її сумісності з правилами конкуренції. Порядок, форми та вимоги щодо надання АМКУ інформації про чинну державну допомогу суб'єктам господарювання визначено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28.12.2015 № 43-рп, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 26.01.2016 за № 140/28270. Чинна державна допомога, що існуватиме на день набрання чинності Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», у разі її визнання відповідно до рішення Уповноваженого органу недопустимою для конкуренції, має бути приведена у відповідність із Законом. При цьому слід зазначити, згідно з положеннями статті 14 Закону, одним з наслідків визнання державної допомоги недопустимою для конкуренції, є обов'язок її повернення у повному обсязі.

5.5. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ

З метою приведення заходів державної допомоги у відповідність із Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», виконання зобов'язань, взятих на себе Україною відповідно до умов Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, пропонуємо:

РЕКОМЕНДУВАТИ

1. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості
Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
Міністерству економічного розвитку і торгівлі України
Міністерству фінансів України**
здійснити інвентаризацію чинних програм державної підтримки у енергетичній сфері.
2. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості
Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
Міністерству економічного розвитку і торгівлі України
Міністерству фінансів України**
вжити заходів, спрямованих на своєчасне повідомлення АМКУ про всі існуючі, станом на 2 серпня 2017 року, програми державної підтримки з метою визначення їх сумісності з правилами конкуренції.
3. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості
Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
Міністерству економічного розвитку і торгівлі України
Міністерству фінансів України**
при розробці проектів нормативно-правових актів, якими визначаються умови надання державної підтримки суб'єктам господарювання в енергетичній сфері, враховувати норми Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та зобов'язання України відповідно до умов Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

ВИСНОВКИ

- (1) В Україні діє єдиний Оптовий ринок електричної енергії, на якому попит формується кінцевими споживачами, задоволення якого забезпечується виробниками та імпортерами електричної енергії, а інші суб'єкти господарювання виступають як посередники між виробником та кінцевим споживачем, що обумовлено особливими споживчими якостями та фізико-технічними характеристиками товару «електрична енергія» (одночасність виробництва та споживання, неможливість складування, повернення, переадресування).
- (2) Рада Оптового ринку електричної енергії України є представницьким органом та здійснює загальний нагляд за роботою ДП "Енергоринок", системи забезпечення функціонування Оптового ринку електричної енергії України, за виконанням умов Договору між членами Оптового ринку електричної енергії України та пов'язаних з цим зобов'язань.
- Голосуючі директори Ради Оптового ринку електричної енергії України, які є представниками окремих виробників та постачальників електричної енергії, мають вплив на формування Правил Оптового ринку електричної енергії України та розподіл коштів на Оптовому ринку електричної енергії України.
- До складу Ради ОРЕ відповідно до ДЧОРЕ (пункт 6.2) входять 10 голосуючих директорів – 5 від класу виробників та 5 від класу постачальників, а також 5 неголосуючих директорів, в тому числі, представник ДП «Енергоринок» та представник ДП «НЕК «Укренерго».
- Кворум складають 3 голосуючі директори від кожного класу (пункт 6.5.2. ДЧОРЕ), а рішення приймаються простою більшістю голосів.
- До складу Ради ОРЕ протягом 2013, 2014, 2015 років входили 4 представники групи компаній групи ДТЕК, протягом 2013, 2014 років входили 4 представники групи державних компаній, а у 2015 році 3 представники групи державних компаній.
- (3) У складі Оптового ринку електричної енергії України діють:
- 1) Загальнодержавний ринок електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок генерації)¹⁸².
  - 2) Загальнодержавний ринок електричної енергії, яка продається ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок оптового продажу).
  - 3) Загальнодержавний ринок послуг з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, включаючи централізоване диспетчерське управління об'єднаною енергосистемою України та надання допоміжних засобів, які купуються ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок передачі).
- (4) Єдиним товаром, що обертається на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку генерації), є електрична енергія, незалежно від типу електрогенеруючої станції (атомна, теплова, гідроелектростанція тощо).

¹⁸²Такий підхід є сталою європейською практикою визначення товарних меж ринку як оптовий ринок електричної енергії, що включає імпорт та генерацію електричної енергії для подальшого перепродажу (дивіться рішення у справах COMP/39.388 та COMP/39.389). Також у справі Case No IV/M.1346 - EDF / LONDON ELECTRICITY (параграф 12) Комісія зазначила, що відповідні товарні ринки на ринку електричної енергії включають залежно від видів діяльності суб'єктів ринок генерації (виробництво електричної енергії на електростанціях), передачі (транспортування електроенергії мережами високої напруги), розподілу (транспортування електроенергії місцевими мережами низької напруги) та постачання (постачання електричної енергії кінцевому споживачу). Однак слід враховувати відмінності між моделлю ринку електричної енергії та особливостями його функціонування в європейських країнах та в Україні, в якій діє модель ринку «єдиного покупця», який виступає посередником між виробниками та постачальниками електричної енергії і споживачами.

Територіальними межами зазначеного ринку є територія України¹⁸³.
Часовими межами зазначеного ринку є календарний рік.

- (5) Величина пропозиції електричної енергії (виробництва електричної енергії) пропорційно залежить від величини попиту (споживання), який коливається в різні пори року і протягом доби.

Ресурсне наповнення базової частини добових графіків виробництва/споживання електроенергії в ОЕС України відбувається переважно за рахунок атомних електростанцій, а також частково за рахунок відновлюваної енергетики, теплоелектроцентралей, імпорту, теплоелектростанцій та крупних гідроелектростанцій.

Теплові електростанції працюють як в базовій частині графіка, так і в змінній його частині та включаються за принципом замикаючої решти.

Гідроелектростанції та гідроакумуляючі електростанції працюють переважно в змінній (піковій) частині графіка, при цьому такі електростанції мають пріоритет щодо включення в роботу, що пов'язано з високою здатністю таких електростанцій до регулювання частоти і навантаження та відносно незначною собівартістю виробництва електричної енергії.

При цьому електрична енергія є єдиним товаром, що характеризується ознакою однорідності і взаємозамінності незалежно від способу її виробництва (АЕС, ГЕС чи ТЕС) та умов продажу і споживання.

- (6) На загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку генерації), у 2013, 2014 роках та першому півріччі 2015 року:
- 1) Індекс Герфіндаля-Гіршмана протягом досліджуваного періоду від 2903,95 у 2013 році до 3718,04 у I кварталі 2015 року (зріс на 28 %) – що свідчить про високий рівень концентрації ринку.
  - 2) Частка ДП «НАЕК «Енергоатом» на ринку протягом досліджуваного періоду збільшилась від 44,37 % - у 2013 році до 50,14 % - у 2014 році та до 55,56 відсотків - у першому півріччі 2015 року.
  - 3) Частка групи ДТЕК (ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «Вінд Пауер», ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» (Миронівська ТЕС), ПАТ «Київенерго») на ринку протягом досліджуваного періоду зменшилась від 30,09 % - у 2013 році до 28,79 % - у 2014 році та до 24,77 % у першому півріччі 2015 року.
  - 4) Частка ПАТ «Центренерго» на ринку протягом досліджуваного періоду зменшилась від 7,14 відсотків у 2013 році до 6,84 відсотків у 2014 році та до 4,46 - у першому півріччі 2015 року.
  - 5) Частка ПАТ «Укргідроенерго» на ринку протягом досліджуваного періоду зменшилась від 7,71 % - у 2013 році до 5,15 % - у 2014 році та до 4,80 % - у першому півріччі 2015 року.

¹⁸³ Що стосується географічних меж ринку оптового ринку електричної енергії (генерація та продаж електроенергії генеруючими) – Комісія прийшла до висновку, що вони не можуть бути більшими, ніж межі держави. Наприклад, у справі M.1346 (параграф 12) визначається, що відповідні географічні межі ринку генерації не можуть бути ширшими, ніж межі Англії та Уельсу. Як аргументація на підтвердження цього висновку зазначаються такі аспекти:

(v) компанії, які генерують електричну енергію, можуть продавати її лише через спеціальний механізм оптової торгівлі, який називається «Pool» та обмежується територією Англії та Уельсу;

(vi) взаємозв'язок між Англією та Уельсом із сусідніми країнами, зокрема Шотландією і Францією, має обмежену потужність, яка становить менше, ніж 6 % загальної потужності.

На досліджуваному ринку існує аналогічна ситуація – уся електроенергія, яка генерується та імпортується, може бути придбана лише ДП «Енергоринок» і тільки в межах України, при цьому потужність імпорту становить лише близько 10,5 % загальної потужності генерації.

Наведемо приклад вже згаданого рішення Комісії у справах COMP/39.388 та COMP/39.389, в якому географічні межі оптового ринку електричної енергії визначаються як межі держави – Німеччини.

- б) Частка ПАТ «Донбасенерго» на ринку протягом досліджуваного періоду зменшилась від 5,11 % - у 2013 році до 3,83 % - у 2014 році та до 3,27 % - у першому півріччі 2015 року.
- (7) Сукупна частка трьох суб'єктів господарювання, а саме: ДП «НАЕК «Енергоатом», групи ДТЕК (до якої входять ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «Вінд Пауер», ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» (Миронівська ТЕС), ПАТ «Київенерго») та ПАТ «Укргідроенерго» на загальнодержавному ринку електричної енергії, яку купує ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії, становила:
- 1) у 2013 році – 82,17 %;
  - 2) у 2014 році – 84,08 %;
  - 3) у першому півріччі 2015 року – 85,13 %.
- (8) На загальнодержавному ринку електричної енергії, яку купує ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок генерації), у 2013, 2014 роках та першому півріччі 2015 року відповідний розмір часток, який може розглядатися як структурна ознака монопольного (домінуючого) становища, мали:
- 1) покупець - ДП «Енергоринок»;
  - 2) продавці: ДП «НАЕК «Енергоатом», ПАТ «Укргідроенерго» та суб'єкт господарювання у складі ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «Вінд Пауер», ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» (Миронівська ТЕС), ПАТ «Київенерго», (які, у розумінні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», є єдиним суб'єктом господарювання)¹⁸⁴.
- (9) Незважаючи на зазначений вище розмір часток, ринкова влада вищевказаних суб'єктів господарювання, які займали найбільші частки на загальнодержавному ринку електричної енергії, яку купує ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринок генерації), у 2013, 2014 роках та першому півріччі 2015 року, стримується факторами адміністративного характеру.

Ціноутворення на ринку регулюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Ресурсне наповнення ринку регулюється шляхом:

¹⁸⁴ Як вбачається з рішення у справах COMP/39.388 та COMP/39.389, кожна з найбільших енергогенеруючих компаній в межах одного ринку мали змогу індивідуально займати домінуюче положення навіть за наявності обмеженої присутності на відповідному ринку, у тому числі поводити себе в помітному ступені незалежно від конкурентів, їх клієнтів та рахунку зрештою - споживачів.

Такий підхід був заснований на:

- (vi) структурі оптового ринку електричної енергії Німеччини – ринок є дуже концентрованим, частки трьох основних гравців становили 20-30 %, 30-40 % і 10-20 % відповідно – загалом у середньому близько 70 % - сукупні частка цих генеруючих компаній. Велика потужність основних учасників ринку, що дає їм змогу діяти незалежно один від одного – інші учасники не мають достатньої потужності. Домінуючі суб'єкти господарювання були вертикально інтегрованими компаніями з великими частками на низовому ринку (постачання електроенергії кінцевим споживачам у роздріб) та мали фактично доступ до дешевої електричної енергії (атомної, гідро- та бурого вугілля – лігніту);
- (vii) особливостях вказаного ринку: електроенергія є стандартизованим товаром, ціна електроенергії є прозорою і всі учасники мають доступ до відповідної інформації; ринок не характеризується суттєвим зростанням;
- (viii) найбільші виробники електричної енергії були пов'язані низкою договорів із виробництва та оптового постачання електричної енергії (пункт 4.1 (18), могли приймати спільну політику щодо підвищення ціни, відповідно реагуючи збільшенням чи зменшенням виробництва та впливаючи на ціни (пункт 4.1 (20)); а також
- (ix) суб'єкти господарювання, які було визнано такими, що займають домінуюче положення, мали можливість застосування однакової лінії поведінки з питань ціноутворення і нарощування потужності та обсягу постачання; а також
- (x) високими бар'єрами щодо доступу на ринок, в тому числі незначна частка імпорту, що не завдає суттєвого конкурентного тиску на учасників ринку (в даному випадку мова йшла про частку імпорту на рівні 16 відсотків)

Звідси домінуючі суб'єкти мали можливість зберігати стабільну позицію на оптовому ринку електричної енергії. Однак, слід враховувати, що по цій справі Комісія не зробила формального висновку щодо наявності колективного домінуючого становища. Крім того, необхідно зважати на відмінності між моделлю та особливостями функціонування ринку Німеччини та України, а також на відмінності у становищі та діяльності українських виробників, що зумовлено особливостями українського ринку, відсутністю у виробників можливості впливати на ціноутворення та визначення обсягів виробництва.

довгострокового та середньострокового планування Міністерством енергетики та вугільної промисловості України, що полягає в затвердженні прогнозного фізичного балансу електроенергії України об'єднаної енергетичної системи України та прогнозного балансу електроенергії, палива та витрат генеруючих компаній теплових електростанцій (річних/квартальних/місячних); короткострокове планування здійснюється ДП «Енергоринок» шляхом складення заданого графіка навантаження відповідно до Правил Оптового ринку електричної енергії.

ДП «НЕК «Укренерго» виконує функції з централізованого диспетчерського управління об'єднаною енергосистемою України, та, відповідно, має вплив на обсяги продажу електричної енергії в Оптовий ринок електричної енергії України виробниками електричної енергії.

- (10) Імпорт електричної енергії в Україну:
- 1) Може здійснюватися через державний кордон України з Румунією, Угорщиною, Словаччиною, Білоруссю, Російською Федерацією та Молдовою.
  - 2) Технічно обмежений загальною максимально доступною пропускною спроможністю міждержавних електричних мереж, яка становить 5 750 МВт за годину, що є технічним бар'єром входження на Оптовий ринок електричної енергії України імпортерів.
  - 3) Можливий винятково, у випадку отримання імпортером за результатами проведеного ДП «НЕК «Укренерго» аукціону, доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж.
- (11) Вартість палива (вугілля, газу, мазуту), що використовується генеруючими компаніями теплових електростанцій для виробництва електричної енергії:
- 1) Є одним з вирішальних факторів включення енергоблоків теплових електростанцій до графіка навантаження, що формується ДП «Енергоринок» (менша вартість палива збільшує вірогідність попадання до графіка навантаження і збільшення відпуску електроенергії).
  - 2) Суттєво впливає на тариф на електричну енергію, продану в Оптовий ринок електричної енергії України, для відповідного виробника, що працює за ціновими заявками.
- (12) В Україні працює 14 ТЕС, які спроектовані на використання однієї з двох груп вугілля:
1. Вугілля високолетких марок – Г, ДГ, Д споживають:
    - Вуглегірська ТЕС (ПАТ «Центренерго»);
    - Запорізька ТЕС (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»);
    - Зуївська ТЕС (ТОВ «ДТЕК Східенерго»);
    - Курахівська ТЕС (ТОВ «ДТЕК Східенерго»);
    - Ладжинська ТЕС (ПАТ «ДТЕК Західенерго»);
    - Добротвірська ТЕС (ПАТ «ДТЕК Західенерго»);
    - Бурштинська ТЕС (ПАТ «ДТЕК Західенерго»);
  2. Вугілля низьколетких марок – А, П споживають:
    - Трипільська ТЕС (ПАТ «Центренерго»);
    - Зміївська ТЕС (ПАТ «Центренерго»);
    - Придніпровська ТЕС (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»);
    - Старобешівська ТЕС (ПАТ «Донбасенерго»);
    - Слов'янська ТЕС (ПАТ «Донбасенерго»);
    - Луганська ТЕС (ТОВ «ДТЕК Східенерго»);
    - Криворізька (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»);

- (13) Вугілля високолетких марок (Г, ДГ, Д) та низьколетких марок (А, П) не є взаємозамінними з огляду на фізичні характеристики та принципово різні умови вибухобезпеки пилосистем, займання, горіння та підсвічування в котлоагрегатах ТЕС.
- (14) За 7 місяців 2015 року в Україні вугледобувними підприємствами на території, яка контролюється українською владою, видобуто енергетичного вугілля газової групи в обсязі 16,5 мільйонів тонн. З них державними вугледобувними підприємствами, що входять до сфери управління Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, видобуто 3,3 мільйони тонн, що складає 19,9% від загального обсягу видобутку вугілля газової групи. Водночас, підприємствами групи компаній ДТЕК видобуто 12,6 мільйонів тонн, що складає 76,5% від загального обсягу видобутку вугілля газової групи.
- (15) Значна частка енергетичного вугілля реалізовувалася в Україні в межах суб'єктів господарювання, що пов'язані між собою відносинами контролю, а саме:
- 1) ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» і ТОВ «ДТЕК Східенерго» у період 2013 року – першого півріччя 2015 року купувало у ТОВ «ДТЕК Трейдінг» та вугледобувних підприємств, що входять до складу вертикально інтегрованої компанії ДТЕК, близько 97 % вугілля низьколетких марок (А, П) від загального обсягу придбання ними вугілля цих марок. При цьому 92,5 % вугілля низьколетких марок (А, П), яке було реалізовано ТОВ «ДТЕК Трейдінг» протягом першого півріччя 2015 року для виробництва ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» і ТОВ «ДТЕК Східенерго» електричної енергії, було придбано у вугледобувних підприємств, що входять до складу вертикально інтегрованої компанії ДТЕК.
  - 2) ПАТ «Донбасенерго» купувало у ТОВ «Енергоінвест трейдінг», у 2014 році та першому півріччі 2015 року, близько 42 % вугілля низьколетких марок (А, П) від загального обсягу придбання ним вугілля цих марок.
  - 3) ПАТ «Центренерго» у період 2013 року – першого півріччя 2015 року купувало у ДП «Вугілля України» та суб'єктів господарювання, що входять до сфери управління Міненерговугілля, близько 70 % вугілля низьколетких марок (А, П) від загального обсягу придбання ним вугілля цих марок. ДП «Вугілля України» у свою чергу придбавало зазначене вугілля у вугледобувних підприємств, що входять до сфери управління Міненерговугілля.
- (16) Відсутність ринку вугілля та дефіцит вугілля призводить до зменшення коефіцієнта використання встановленої потужності генеруючих компаній теплових електростанцій.
- (17) Факторами, що стримують розвиток конкуренції на загальнодержавному ринку електричної енергії, яка купується ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України (ринку генерації), та є підґрунтям для вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції є, зокрема:
1. Відсутність цінової конкуренції між виробниками електричної енергії.
  2. Значний рівень заборгованості по розрахунках за електричну енергію, яка постійно зростає, у тому числі заборгованості минулих періодів.
  3. Невідповідність умов договорів практиці ведення бізнесу, зокрема, відсутність договорів щодо надання допоміжних послуг, їх вартості тощо.
  4. Проблеми вугільного сектору, зокрема:
    - 1) Значний обсяг державної підтримки державних вугледобувних підприємств;
    - 2) Відсутність повномасштабного ринку торгівлі енергетичним вугіллям.

5. Зволікання з відокремленням діяльності суб'єктів природної монополії від діяльності на потенційно конкурентних ринках.
6. Незастосування стимулюючого регулювання до суб'єктів природних монополій.
7. Недосконалість нормативно-правових актів, що регулюють питання приєднання до електричних мереж, зокрема:
  - 1) Неузгодженість строків, в які має бути здійснене стандартне приєднання, передбачених законодавством у сфері електроенергетики з строками, передбаченими законодавством у сфері містобудування та землеустрою;
  - 2) Відсутність у замовників послуг з приєднання, приєднання яких відповідає вимогам до стандартного приєднання, права відмовитись від надання послуги зі стандартного приєднання та обрати послугу з нестандартного приєднання.
  - 3) Неврегульованість питання оплати послуг з видачі технічних умов, договорів на приєднання та оцінки розробленої замовником проектної документації на приєднання на відповідність виданим технічним умовам.
  - 4) Відсутність в електропередавальних організаціях обов'язку вибору виконавця комплексу робіт із будівництва електроустановок зовнішнього електрозабезпечення замовника на конкурсних засадах.
8. Нерівність можливостей доступу до мереж постачальників електричної енергії за регульованим тарифом та постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом.
9. Нерівність можливостей щодо ресурсного наповнення ринку електроенергії, зокрема у зв'язку з існуванням переваг та пріоритетів окремим видам генеруючих потужностей при включенні до графіка виробництва електричної енергії (заданого графіка навантаження).
10. Недосконалість законодавства, що регулює питання відповідальності за заборгованість за електроенергію.
11. Значний обсяг перехресного субсидіювання в електроенергетиці.
12. Непрозорість та вибірковість надання авансових та додаткових платежів виробникам, які працюють за ціновими заявками у зв'язку з:
  - 1) Відсутністю прозорого та недискримінаційного порядку та/або методики нарахування авансових платежів для виробників електричної енергії;
  - 3) Практикою нарахування додаткових платежів виробникам, що працюють за ціновими заявками, на виконання законодавчих актів та урядових рішень, погашення безнадійного боргу.
13. Диспропорції в тарифах для виробників електричної енергії, яка зростає, зокрема:
  - 1) Значна різниця між найнижчим тарифом на ринку (на електроенергію вироблену на АЕС) та найвищим тарифом на ринку (на електроенергію, вироблену з використанням відновлювальних джерел енергії);
  - 2) Значна різниця між тарифами для ТЕС та ТЕЦ незважаючи на застосування для виробництва електроенергії однакових первинних енергоносіїв.
14. Диспропорції в оплаті виробникам електричної енергії за фактично відпущений товар при відсутності 100-відсоткової оплати.
15. Різна відповідальність виробників, які працюють за ціновими заявками, та виробників, які не працюють за ціновими заявками, за порушення режиму роботи та недотримання планових термінів капітального, середнього та поточного ремонтів.
16. Непрозорі формування граничної ціни системи, обумовлене відсутністю порядку та/або методики розрахунку та/або формування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, величини обмеження граничної ціни системи.

17. Непрозоре формування Прогнозних фізичних балансів електроенергії об'єднаної енергетичної системи України та Прогнозних балансів електроенергії, палива та витрат генеруючих компаній теплових електростанцій (річного/квартального/місячного) обумовлене відсутністю прозорого та недискримінаційного порядку їх формування Міністерством енергетики та вугільної промисловості України.
  18. Технічні та технологічні обмеження, обумовлені особливостями обладнання (генеруючих потужностей та мереж), зокрема:
    - 1) Обмеженість можливостей виробництва установленою потужністю електроустановок, технічним станом генеруючого обладнання, пропускною спроможністю електричних мереж, до яких приєднана відповідна електроустановка, наявністю та можливістю доступу до первинних енергоносіїв (наприклад запасів вугілля на складах, достатнього рівня води в акваторіях гідроелектростанцій тощо);
    - 2) Обмеженість можливостей імпорту електричної енергії пропускною спроможністю міждержавних електричних мереж;
    - 3) Різні можливості генеруючих установок змінювати навантаження та маневрувати.
  19. Високий рівень зношеності генеруючих потужностей та електричних мереж
  20. Стримуючі фактори політичного характеру, зокрема:
    - 1) Зосередження генеруючих підприємств в зоні проведення Антитерористичної операції;
    - 2) Зосередження вугледобувних підприємств, що здійснюють видобуток низьколетких марок вугілля (А, П) в зоні проведення Антитерористичної операції
    - 3) Нелегальний видобуток вугілля марок А, П;
    - 4) Нестабільність інвестиційного клімату та регуляторної політики.
- (18) Протягом 2013, 2014 років та в першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку електричної енергії, яку продає ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії на Оптовому ринку електричної енергії України (ринку оптового продажу), відповідний розмір часток, який може розглядатися як структурна ознака монопольного (домінуючого) становища, мало ДП «Енергоринок».
- (19) Ринкова влада ДП «Енергоринок» протягом 2013, 2014 років та в першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку електричної енергії, яку продає ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку оптового продажу), стримувалися факторами адміністративного характеру, що обмежують можливість визначати чи суттєво впливати на умови обороту товару на ринку.
- (20) На загальнодержавному ринку електричної енергії, яку продає ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку оптового продажу), здійснювалося перехресне субсидіювання через оптову ринкову ціну на електричну енергію окремих категорій споживачів, що створює додатковий фінансовий тягар для споживачів, що не мають відповідних пільг, що призводить до зниження конкурентоспроможності вітчизняного виробника на відповідних товарних ринках.

- (21) Існує значний рівень заборгованості постачальників електричної енергії за регульованим тарифом перед ДП «Енергоринок» за фактично спожиту електричну енергію.
- (22) Протягом 2013 - 2014 років та в першому півріччі 2015 року на загальнодержавному ринку послуг із передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами, включаючи централізоване диспетчерське управління об'єднаною енергосистемою України та надання допоміжних засобів, які купує ДП «Енергоринок» з метою здійснення діяльності з оптового постачання електричної енергії (ринку передачі), відповідний розмір часток, який може розглядатися як структурна ознака монопольного (домінуючого) становища, мали:
- 1) ДП «НЕК «Укренерго» (продавець).
  - 2) ДП «Енергоринок» (покупець).
- (23) Незастосування до ДП «НЕК «Укренерго» стимулюючого регулювання та формування відповідних тарифів за методом «витрати плюс» не стимулює ДП «НЕК «Укренерго» до зниження витрат у структурі собівартості товарної продукції, покращення якості та збільшення кількості наданих послуг.
- (24) Частка електричної енергії, придбаної постачальниками електричної енергії за нерегульованим тарифом на Оптовому ринку електричної енергії України у 2015 році, зменшилась на 6,87 % порівняно з 2014 роком і становила 7,33 %.
- (25) Частка постачальників електричної енергії за регульованим тарифом у 2015 році збільшилась на 5,95 % порівняно з 2014 роком та становила 84,74 %.
- (26) Суміщення в межах одного суб'єкта діяльності з розподілу електричної енергії (передачі електричної енергії) місцевими (локальними) електромережами та діяльності з постачання електричної енергії за регульованим тарифом створює передумови вчинення такими суб'єктами (обленерго) порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (27) Підґрунтям вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції з боку електропередавальних організацій у вигляді створення перешкод постачальникам електричної енергії за нерегульованим тарифом доступу на відповідні ринки, зокрема, є нерегульованість відносин між постачальниками електричної енергії за нерегульованим тарифом та електропередавальною організацією при прийнятті, непогодженні, розгляді повідомлень та довідок постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом електропередавальними організаціями.
- (28) Послуги з приєднання до електричних мереж можуть надаватися винятково електропередавальною організацією.
- (29) Недосконалість нормативно-правових актів, що регулюють питання приєднання до електричних мереж створює бар'єри доступу нових споживачів електричної енергії на відповідні ринки та призводить до усунення конкуренції на ринках товарів (робіт, послуг), пов'язаних з приєднанням до електричних мереж.
- (30) 100 % заходів підтримки, які містять ознаки програм або індивідуальних заходів державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері вугледобування та про які було повідомлено Антимонопольний комітет України, не відповідають вимогам

законодавства ЄС, тому їх необхідно привести у відповідність шляхом зміни або скасування.

- (31) У нормативних актах, які впроваджують та регулюють державну допомогу суб'єктам господарювання в Україні, часто не встановлюються прозорі критерії відбору отримувачів такої допомоги.
- (32) Переважна більшість державної допомоги суб'єктам господарювання надається підприємствам з державною формою власності або корпоративними правами держави.
- (33) Надавачі відповідної державної допомоги будуть зобов'язані повідомити Антимонопольний комітет України про існуючі, станом на 2 серпня 2017 року, програми та заходи індивідуальної державної підтримки з метою визначення її сумісності з правилами конкуренції. Порядок, форми та вимоги щодо надання АМКУ інформації про чинну державну допомогу суб'єктам господарювання визначено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28.12.2015 № 43-рп, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 26.01.2016 за № 140/28270. Чинна державна допомога, що існуватиме на день набрання чинності Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», у разі її визнання відповідно до рішення Уповноваженого органу недопустимою для конкуренції, має бути приведена у відповідність із Законом. При цьому слід зазначити, згідно із положеннями статті 14 Закону, одним з наслідків визнання державної допомоги недопустимою для конкуренції, є обов'язок її повернення у повному обсязі.

ПРОПОЗИЦІЇ

З метою розвитку конкуренції на ринках електричної енергії України та усунення підґрунтя для можливих порушень законодавства про захист економічної конкуренції на зазначених ринках, пропонуємо:

I. РЕКОМЕНДУВАТИ

1. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
забезпечити прийняття нормативно-правового акта спрямованого на визначення порядку та/або методики розрахунку та/або формування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, величини обмеження граничної ціни системи.
2. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів щодо запровадження цінової конкуренції між виробниками електроенергії та її імпортерами.
3. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
розробити та прийняти нормативно-правовий акт, яким було б визначено прозорий та недискримінаційний порядок та/або методику нарахування виробникам електричної енергії авансових платежів, у тому числі за рахунок залучених кредитних коштів.
4. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
запровадити механізми купівлі-продажу допоміжних послуг (порядок придбання допоміжних послуг, відповідні договори).
5. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів, спрямованих на скасування (зменшення) практики додаткових платежів виробникам, що працюють за ціновими заявками.
6. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України,
Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,
Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів, спрямованих на покращення стану розрахунків на Оптовому ринку електричної енергії України між:
виробниками електричної енергії та державним підприємством «Енергоринок»,
державним підприємством «Енергоринок» та постачальниками електричної енергії за регульованим тарифом,
постачальниками електричної енергії за регульованим тарифом та споживачами.

7. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів, спрямованих на створення рівних умов для виробників електричної енергії та імпортерів щодо можливості забезпечення ресурсного наповнення ринку.
8. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України**
розробити та прийняти нормативно-правові акти, спрямовані на встановлення прозорого та недискримінаційного порядку формування:
  - 1) Прогнозного фізичного балансу електроенергії України об'єднаної енергетичної системи України (річного/квартального/місячного).
  - 2) Прогнозного балансу електроенергії, палива та витрат генеруючих компаній теплових електростанцій.
9. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України**
вжити заходів щодо запровадження в Україні ринку торгівлі енергетичним вугіллям.
10. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України**
вжити заходів щодо приведення державної підтримки державних вугледобувних підприємств до рівня, який не призводитиме до спотворення конкуренції на ринку енергетичного вугілля України у відповідності до статті 18 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.
11. **Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Раді Оптового ринку електричної енергії України**
вжити заходів щодо припинення (зменшення) обсягів перехресного субсидювання через оптову ринкову ціну на електричну енергію окремих категорій споживачів.
12. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному підприємству «Національна енергетична компанія «Укренерго»**
вжити заходів щодо збільшення пропускної спроможності магістральних та міждержавних електричних мереж та повної інтеграції об'єднаної енергетичної системи України до системи ENTSO-E.
13. **Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному підприємству «Національна енергетична компанія «Укренерго»**
забезпечити прозорі умови доступу до пропускної спроможності міждержавних мереж, зокрема, шляхом:
  - 1) Забезпечення проведення аукціонів на доступ до пропускної спроможності міждержавних мереж з метою імпорту електричної енергії.
  - 2) Забезпечити підвищення рівня прозорості та конкуренції під час проведення аукціонів з розподілення пропускної спроможності міждержавних електричних мереж шляхом впровадження електронної форми аукціонів та проведення добових аукціонів.

- 14. Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному підприємству «Національна енергетична компанія «Укренерго»** вжити заходів щодо відокремлення діяльності ДП «НЕК «Укренерго» з передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами від діяльності з централізованого диспетчерського (оперативно-технологічного) управління об'єднаною енергетичною системою України.
- 15. Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,** вжити вичерпних заходів, спрямованих на перехід суб'єктів природної монополії в сфері електроенергетики на стимулююче регулювання.
- 16. Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,** вжити заходів спрямованих на запровадження механізму купівлі електропередавальними та електророзподільними підприємствами електричної енергії для компенсації технологічних витрат електричної енергії на її передачу та розподіл.
- 17. Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,** розробити нормативно-правовий акт або внести зміни до Порядку доступу постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом до місцевих (локальних) електричних мереж, затвердженого постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 29.10.2010 № 1421, у частині унеможливлення неприйняття, непогодження чи затягування часу розгляду повідомлень та довідок постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом електропередавальними організаціями.
- 18. Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,** шляхом розробки та прийняття відповідних нормативно-правових актів:
- 1) Привести строки надання послуг з приєднання у відповідність зі строками, передбаченими іншими нормативно-правовими актами, необхідними для виконання робіт, надання (отримання) послуг, які пов'язані з наданням послуг з приєднання до електричних мереж;
  - 2) Надати замовникам послуг з приєднання, приєднання яких відповідає вимогам до стандартного приєднання, права відмовитись від надання послуги з стандартного приєднання та обрати послугу з нестандартного приєднання;
  - 3) Врегулювати на нормативно-правовому рівні питання оплати (безоплатності) послуг із видачі технічних умов, договорів на приєднання та оцінки розробленої замовником проектною документації на приєднання на відповідність виданим технічним умовам;
  - 4) Впровадити обов'язок вибору електропередавальною організацією виконавця комплексу робіт із будівництва електроустановок зовнішнього електрозабезпечення замовника на конкурсних засадах.

- 19. Міністерству енергетики та вугільної промисловості
Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
Міністерству економічного розвитку і торгівлі України
Міністерству фінансів України**
здійснити інвентаризацію чинних програм державної підтримки у енергетичній сфері.
- 20. Міністерству енергетики та вугільної промисловості
Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
Міністерству економічного розвитку і торгівлі України
Міністерству фінансів України**
вжити заходів, спрямованих на своєчасне повідомлення АМКУ про всі існуючі, станом на 2 серпня 2017 року, програми державної підтримки з метою визначення їх сумісності з правилами конкуренції, у тому числі щодо діяльності з виробництва електроенергії з альтернативних джерел.
- 21. Міністерству енергетики та вугільної промисловості
Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
Міністерству економічного розвитку і торгівлі України
Міністерству фінансів України**
при розробці проектів нормативно-правових актів, якими визначаються умови надання державної підтримки суб'єктам господарювання в Україні в енергетичній сфері, враховувати норми Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та зобов'язанням, взятим на себе Україною, відповідно до умов Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

II. ЗВЕРНУТИСЯ З ПРОПОЗИЦІЯМИ ДО

- 1. Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**
щодо доопрацювання проекту Закону України «Про ринок електричної енергії» (zareєстрованого у Верховній Раді України 21.04.2016 за № 4493) шляхом:
- 1) Доповнення нормою щодо необхідності погодження з Антимонопольним комітетом України всіх проектів нормативно-правових актів та рішень, що можуть вплинути на конкуренцію (частина друга статті 2 Законопроекту).
  - 2) Виключення норм, що надають переваги (пріоритети) окремим виробникам електричної енергії порівняно з конкурентами під час ресурсного наповнення ринку та ціноутворення, а саме:
    - i) частини п'ятої статті 44 Законопроекту (щодо надання пріоритетів генеруючим потужностям, які використовують первинні джерела енергії видобуті в Україні);
    - ii) статті 9² передбаченої доповненнями до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» відповідно до підпункту 5 пункту 23 Прикінцевих та перехідних положень Законопроекту (щодо встановлення надбавок до «зеленого» тарифу за умови дотримання вимог щодо рівня використання обладнання українського виробництва).

- 2. Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**
щодо доопрацювання проекту Закону України «Про ринок електричної енергії» (zareєстрованого у Верховній Раді України 21.04.2016 за № 4493) та/або проекту Закону України «Про внесення змін до деяких Законів (щодо вдосконалення приєднання до електричних мереж)» (zareєстрованого у Верховній Раді України 28.03.2016 за № 4310-1) та/або проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку приєднання до електричних мереж» та/або інших законопроектів, спрямованих на вирішення питань у сфері приєднання та електропостачання шляхом:
- 1) Доповнення нормою щодо надання замовникам послуг з приєднання, приєднання яких відповідає вимогам до стандартного приєднання, права відмовитися від надання послуги зі стандартного приєднання та обрати послугу з нестандартного приєднання.
  - 2) Доповнення нормами, спрямованими на врегулювання питання оплати послуг з видачі технічних умов, договорів на приєднання та оцінки розробленої замовником проектної документації на приєднання на відповідність виданим технічним умовам.
  - 3) Доповнення нормою щодо впровадження обов'язку вибору виконавця комплексу робіт із будівництва електроустановок зовнішнього електрозабезпечення замовника на конкурсних засадах.
- 3. Голови Верховної Ради України,
Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу,
ядерної політики та ядерної безпеки,
Кабінету Міністрів України**
щодо доопрацювання проекту Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (zareєстрованого у Верховній Раді України 19.02.2016 за № 2966-д) шляхом:
- 1) Виключення частини другої статті 5 законопроекту (якою передбачається можливість невиконання Комісією рішень (рекомендацій) Антимонопольного комітету України, що може призвести до недопущення, усунення чи спотворення конкуренції).
  - 2) Передбачення вичерпного переліку рішень (відповідно до сфери застосування рішення), виконання яких може бути зупинено у зв'язку з оскарженням відповідних рішень у суді.
  - 3) Врегулювання питання забезпечення незалежного, недискримінаційного та прозорого фінансування Комісії.
- 4. Кабінету Міністрів України**
щодо розробки та внесення до Верховної Ради України законопроектів, спрямованих на впровадження порядку та врегулювання особливостей погашення заборгованості за електричну енергію, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії.
- 5. Кабінету Міністрів України**
вжити заходів щодо недопущення прийняття рішень, спрямованих на надання пільг та преференцій окремим суб'єктам господарювання щодо погашення безнадійного боргу, нарахування додаткових платежів, надання інших пільг та переваг, що може призводити до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

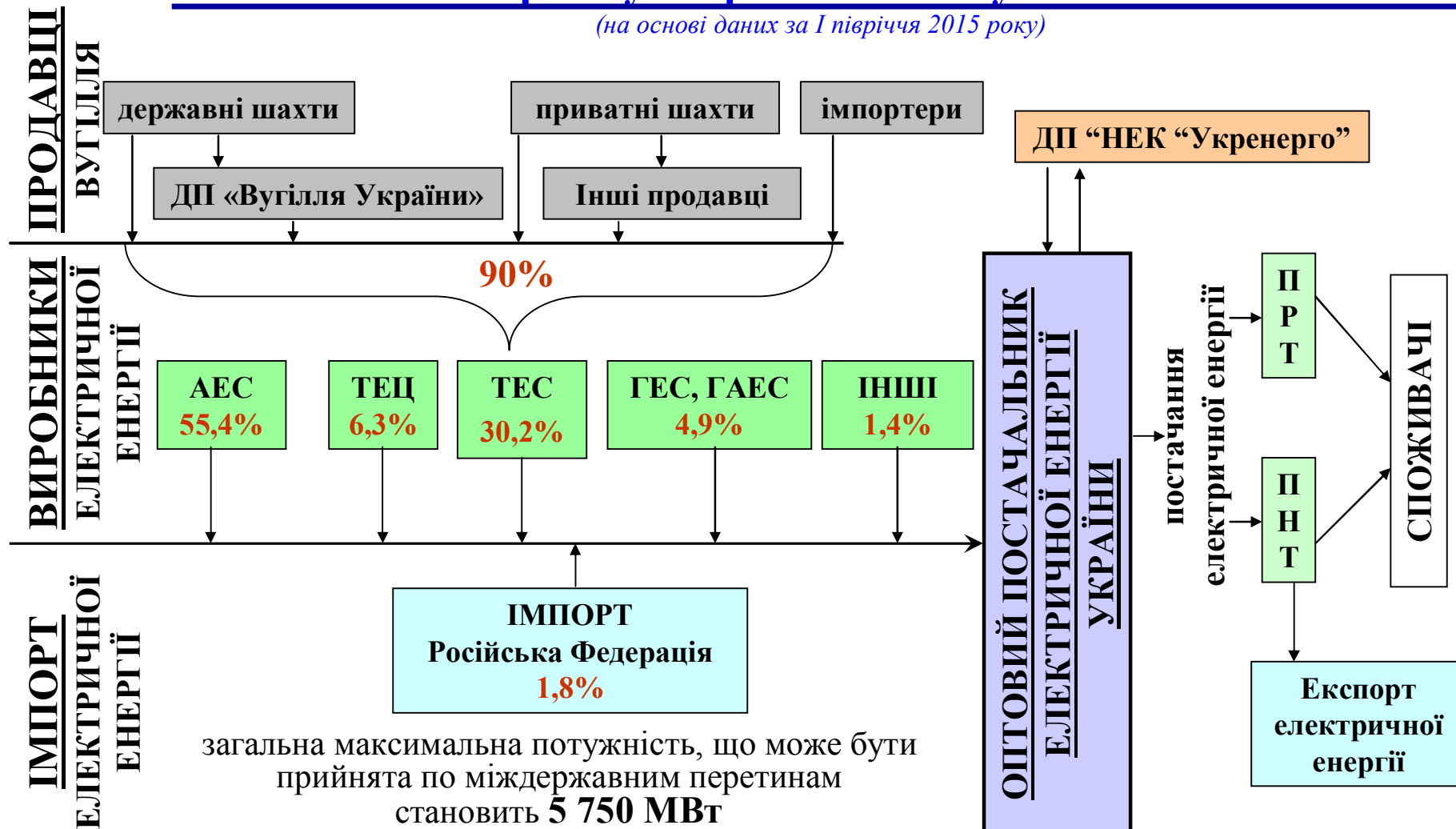
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

1	АЕС	атомна електрична станція
2	АМКУ	Антимонопольний комітет України
3	ВВЕР	водо-водяний енергетичний реактор
4	ВДЕ	відновлювальні джерела енергії
5	ВЕС	вітрова електрична станція
6	ВРУ	Верховна Рада України
7	ГАЕС	гідроакумуюча електрична станція
8	ГЕС	гідралічна електрична станція
9	Група ДТЕК	суб'єкт господарювання у складі ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПАТ «ДТЕК Західенерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ТОВ «Вінд Пауер», ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» (Миронівська ТЕС), ПАТ «Київенерго», (які, у розумінні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» є єдиним суб'єктом господарювання)
10	ГЦС	гранична ціна системи
11	ДП	державне підприємство
12	ДЧОРЕ	Договір між членами Оптового ринку електроенергії
13	ЕПО	електропередавальна організація
14	ЄС	Європейський Союз
15	КМУ	Кабінет Міністрів України
16	Кнкре	величина обмеження граничної ціни системи
17	ЛЕП	лінія електропередачі
18	Міненерговугілля	Міністерство енергетики та вугільної промисловості України
19	НКРЕ	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, державний колегіальний орган, що здійснював державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій з березня 1995 року по серпень 2014 року. Комісія ліквідована Указом Президента 27 серпня 2014 року. Натомість Указом Президента України від 27.08.2014 № 694/2014. була утворена Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
20	НКРЕКП	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
21	ОЕС	Об'єднана енергетична система
22	ОП	оптовий постачальник електричної енергії (ДП «Енергоринок»)
23	ОРЕ	Оптовий ринок електроенергії
24	ОРЦ	оптова ринкова ціна
25	ПМММ	передача електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами
26	ПНТ	постачальник електричної енергії за нерегульованим тарифом
27	Правила ОРЕ	додаток 2 до Договору між членами Оптового ринку електроенергії
28	ПРТ	постачальник електричної енергії за регульованим тарифом
29	ПС	підстанція електрична

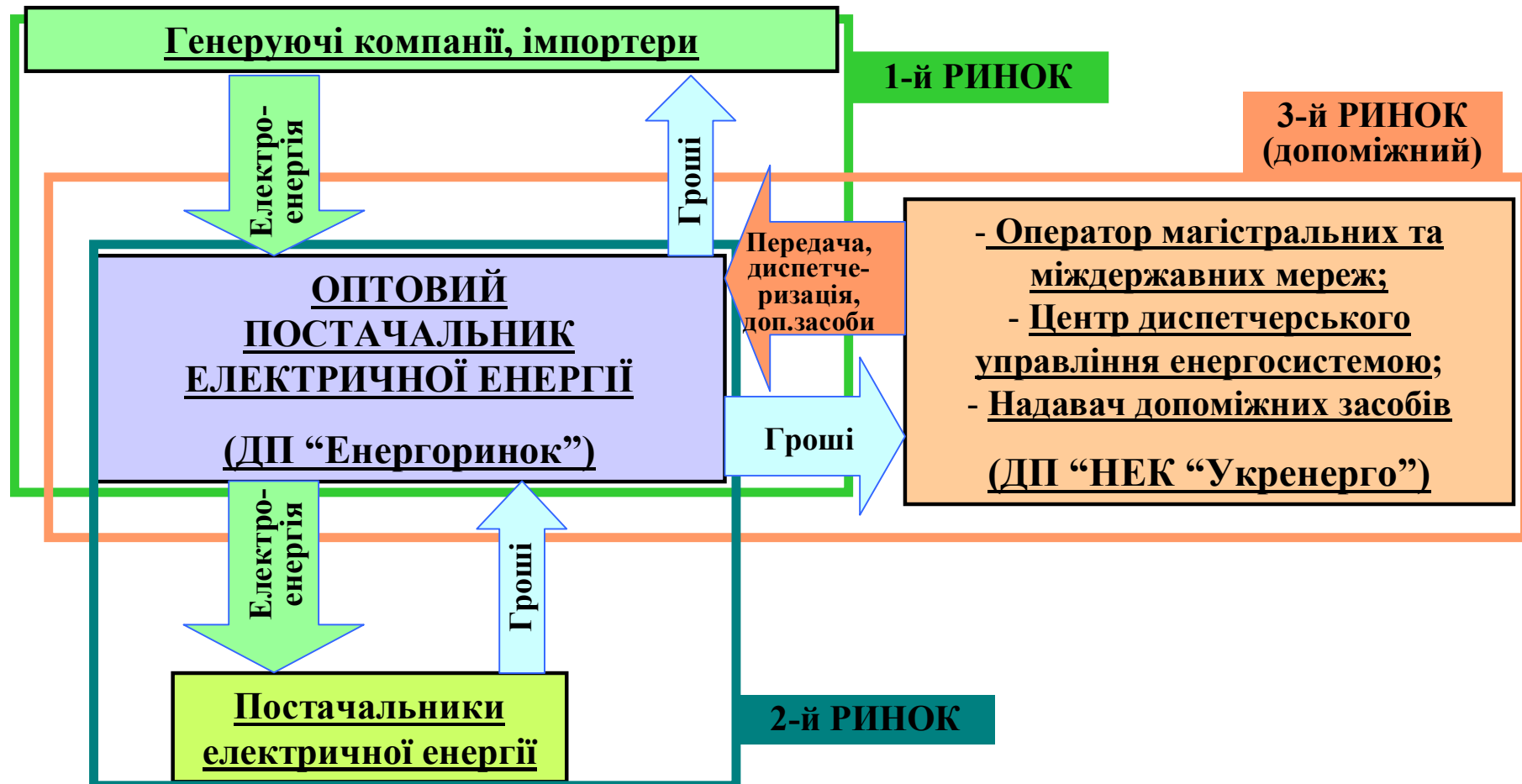
30	РСР	розпорядник системи розрахунків Оптового ринку електричної енергії України (ДП «Енергоринок»)
31	СЕС	сонячна електрична станція
32	ТЕС	теплова електрична станція
33	ТЕЦ	теплоелектроцентраль
34	ЦДУ	централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління

Існуюча модель функціонування Оптового ринку електричної енергії та ринку енергетичного вугілля

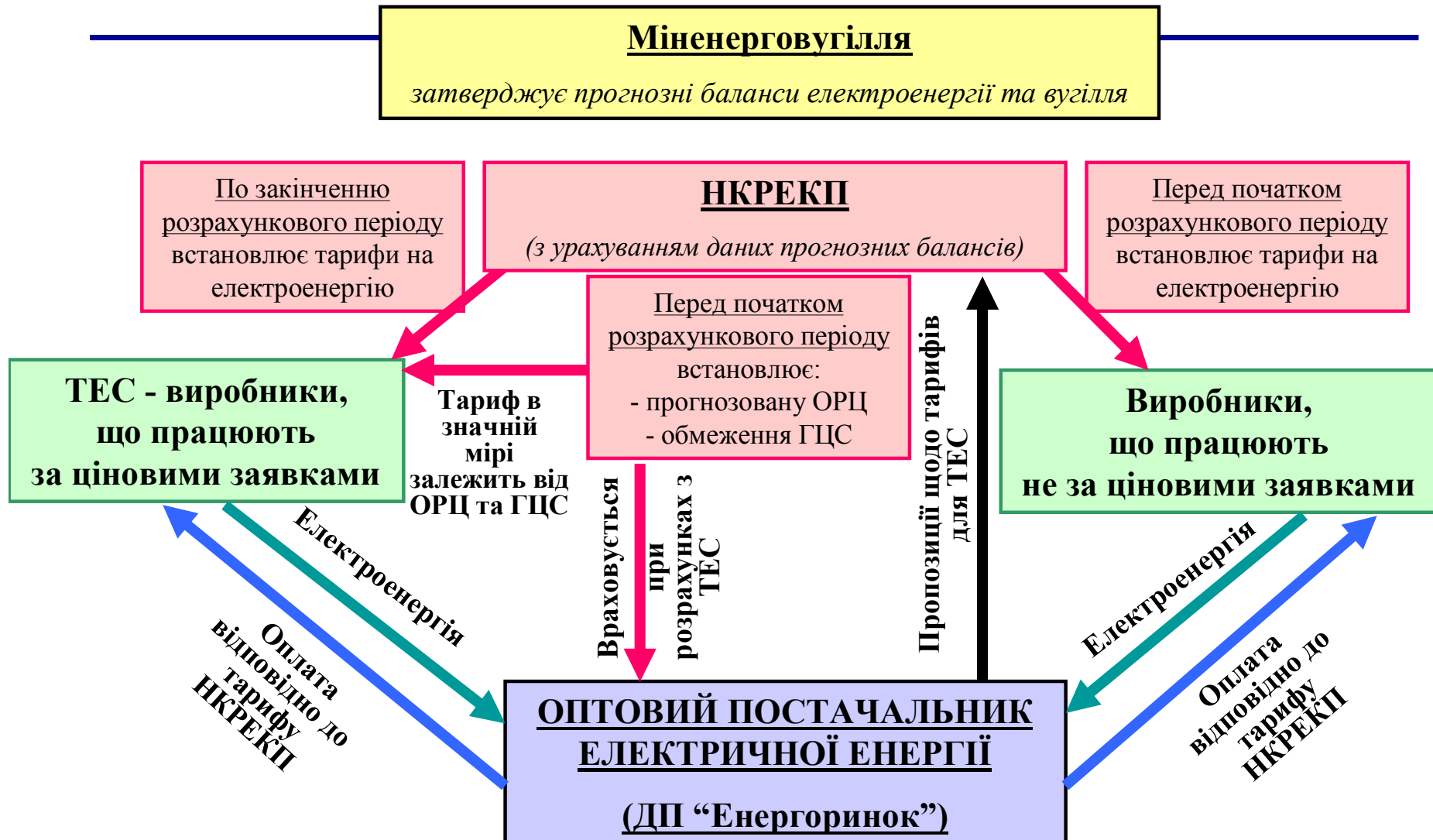
(на основі даних за I півріччя 2015 року)

ОКРЕМО ФУНКЦІОНУЮЧІ РИНКИ В ОРЕ

РИНОК ГЕНЕРАЦІЇ: схема адміністрування

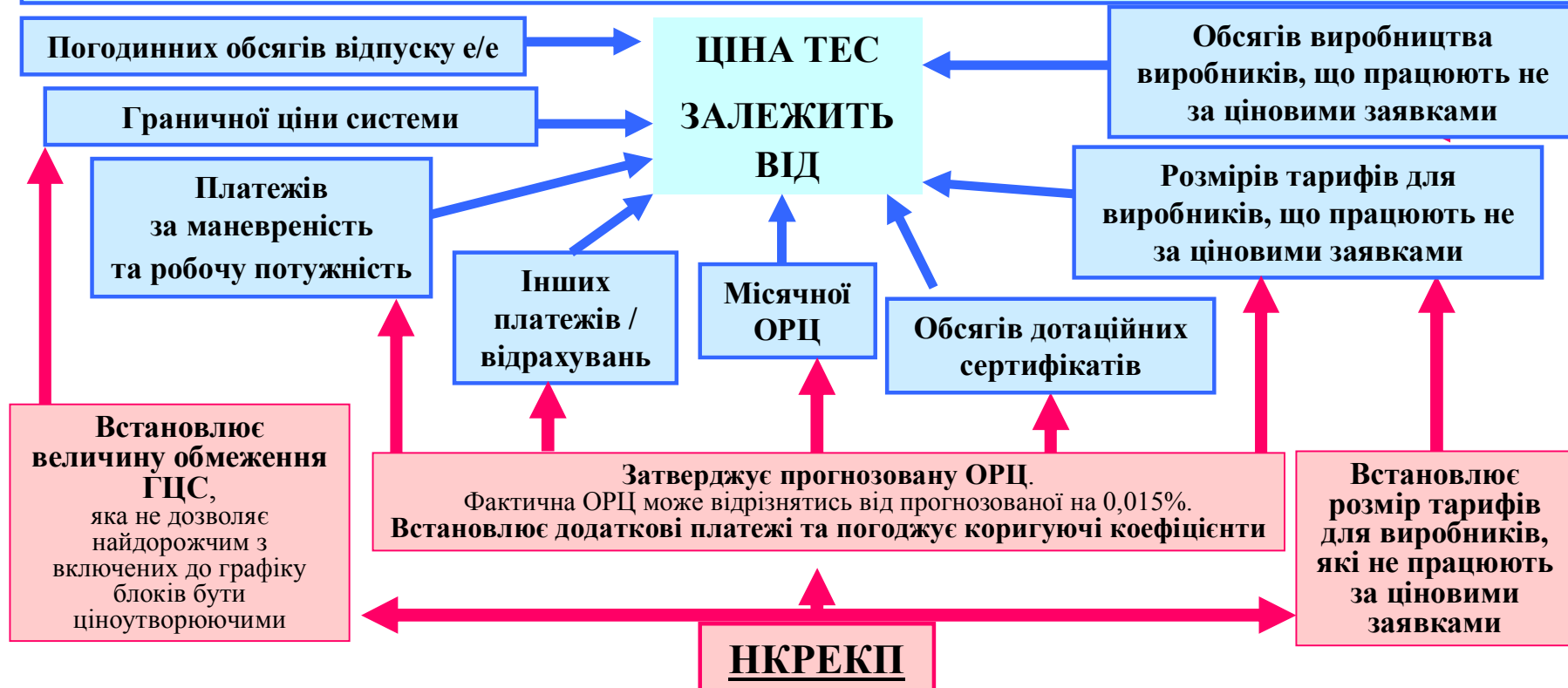
РИНОК ГЕНЕРАЦІЇ: цінове регулювання

Додаток 5

ЦІНА ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В ОРЕ

У виробників, що працюють не за ціновими заявками = встановленому НКРЕКП тарифу
(АЕС, ГЕС, ГАЕС, ТЕЦ, “зелені”, імпорт)

У виробників, що працюють за ціновими заявками – розраховується ДП “Енергоринок”
та затверджується НКРЕКП у вигляді тарифу (ТЕС)

РИНОК ОПТОВОГО ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ: схема адміністрування

Конкуренція між ПРТ та ПНТ існує виключно на роздрібних ринках та полягає у боротьбі за кінцевого споживача

РИНОК ПОСЛУГ З ПЕРЕДАЧІ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ: схема функціонування та становище окремих суб'єктів

